

Ulusal Demokrasi Vakfı (NED), 1983'te ABD Kongresi tarafından kabul edilen Uluslararası Kalkınma ve Gıda Yardımı Yasası (Public Law 98-164) kapsamında kurulmuştur. NED yasası gereği para dağıtmak için kurulmuş olan bir vakıftır. Daha önce CIA tarafından gizlice dağıtılan rüşvetler artık NED tarafından demokrasiye destek adı altında fonlarla açıkça dağıtılmaya başlanacaktı. NED, Amerika'nın dış politikasının çok önemli bir enstrümanıdır ve ABD'nin düşman ülkelere karşı organize ettiği renkli darbeler için sağladığı fonlarla tanınmaktadır. NED, 1989 Polonya karşıdevriminden başlamak üzere 2000 yılında Sırbistan'daki Kadife Devrim'e, Ukrayna'da 2004'teki Turuncu Devrime ve 2014 Ukrayna Maidan Devrimi'ne kadar çok sayıda renkli karşıdevrimin planlayıcısı, uygulayıcısı ve finansörüdür. Bugün doksanı aşkın ülkede faaliyetlerine devam etmektedir. Ulusal Demokrasi Vakfı (NED), milli devletlerin içeriden kuşatılması amacıyla basını, sendikaları, siyasi partileri ve akademisyenleri yönlendirmek için milyarlarca liralık fonları, yurtdışı burslarını ve uluslararası ödülleri kullanmaktadır. NED, bu faaliyetlerde stratejiler belirleyen ve projeleri takip eden üst kurumdur. NED'in işaret ettiği kuruluşlara, ABD ve AB vakıfları milyarlarca liralık fonlar göndermektedirler.

Serdar Üsküplü

Vatan Partisi Genel Başkan Yardımcısı

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ VE EZİLEN ULUSLAR BİRLEŞİN

TEORİ

ABD'nin Örtülü Faaliyeti Project Democracy

- ▶ SERDAR ÜSKÜPLÜ
PROJECT DEMOCRACY ABD'nin Yeraltı Örgütü: Ulusal Demokrasi Vakfı (NED)
- ▶ PROF. DR. FAHRİ ERENEL
Etki Ajanlığı Yasa Teklifinin Ulusal Güvenlik Boyutu ile Değerlendirilmesi
- ▶ DOÇ. DR. ERDEM İLKER MUTLU
Etki Ajanlığı Yasa Tasarısının Gerekliliği Hakkında Görüşlerim
- ▶ S.L. KANTHAN
Renkli Devrimler ve Türkiye'deki Muhalefetle İlişkisi Üzerine
- ▶ MİCAELA OVELAR
Uluslararası İş Birliği, NGO'lar ve Amerikan Müdahaleleri: Venezuela'daki Politik İstikrarsızlıkta NGO'ların Rolü
- ▶ ALİ RIZA TAŞDELEN
Amerika'nın Eğittiği Fransız Liderler ve Etki Ajanlığı
- ▶ SHOTA APKHAİDZE
Gürcistan'daki Etki Ajanlığı Yasası ve Batı Müdahalesi

▶ GÖKHAN DAĞTEKİN
Çağdaşlığın Diyalektiği: Modernite ile Devrimci Çağdaşlığın Çarpışması

▶ ATA OĞUN KAPLAN
Modernleşmenin İktisadi Düzeni

▶ DONG MANYUAN
Yeni Dönemde Çin-Arap İlişkilerindeki Sıçramalı Gelişmenin Ana Belirtileri, Nedenleri ve Doğurduğu Beklentiler

▶ TARİHİMİZDEN BELGELER/ HAZIRLAYAN: YİĞİT ÇINAR
Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin İlk Belgesi

ABD'nin Örtülü Faaliyeti Project Democracy

SAVİ 418

KASIM 2024

TEORİ

418

TEORİ

YAZI KURULLARI

İstanbul Yazı Kurulu

Prof. Dr. Cüneyt Akalın, Işıkgün Akfırat, Adnan Akfırat, Kaan Arslan, Tunca Arslan, Ece Ataer, Ekrem Ataer, Ünsal Aysun, Sinan Baykent, Yalçın Büyükdadı, Rafet Ballı, Çağdaş Cengiz, Yiğit Çınar, Gökalp Erbaş, Şafak Erdem, Kuntay Gücüm, Kurtuluş Güran, Dr. Efe Can Gürcan, Hüseyin Haydar, Ferit İlsever, Tevfik Kadan, Koray Kamacı, Ata Ogün Kaplan, Kiraz Perinçek Karavit, Prof. Caner Karavit, Arslan Kılıç, Osman Bilge Kuruca, Yücel Kuruçim, Serhat Latifoğlu, Dr. Görkem Özgen, Halil Özsarac, Dr. Doğu Perinçek, Şule Perinçek, Dr. Mehmet Perinçek, Ethem Sancak, Erman Ateşoğlu, Dr. Ali Şahin, Ali Rıza Taşdelen, Nadir Temeloğlu, Hakan Topkurulu, Serdar Üsküplü, Gaffar Yakınca, Dr. Zeynep Duygu Yeniay, Mustafa İlker Yücel

Ankara Yazı Kurulu

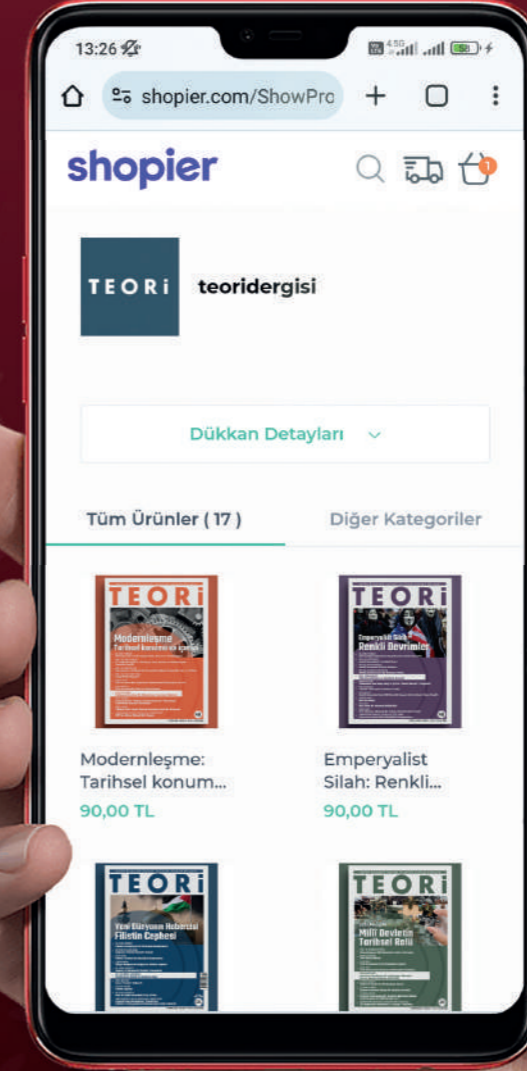
Berke Mustafa Berkil, Özgür Bursalı, Şefik Çakmak, Gürkan Demir, Prof. Dr. Yıldırım Beyatlı Doğan, Fahrettin Ege, Bülent Erantepli, Prof. Dr. Ercan Enç, Özge Yahşi Ergen, Cemil Gözel, Prof. Dr. Birgül Ayman Güler, Orçun Göktürk, Prof. Dr. Atakan Hatipoğlu, Hüseyin Karanlık, İnan Öner, Prof. Dr. Zafer Kars, Prof. Dr. Çağatay Keskinok, Prof. Dr. Semih Koray, Prof. Dr. Tülin Oygür, Utku Reyhan, İhsan Sefa, Ferdi Tanhan, Emrah Zorba

Yurtdışı Yazı Kurulu

Gürler Akdora, Kemal Albayrak, Ayhan Ay, Çınar Aydın, Vehbi Ballıkaya, Berna Bridge, Can Çakır, Gökhan Dağtekin, Doğan Duyar, Barış Göktepe, Yener Güneş, Birsemin Jurgens, Kaan Karagöz, Ali Mercan, Mustafa Mersinoğlu, Kaan Cenk Salihoğlu, Sevil Tapkan, Fehmi Onur Tekin, Ahmet Uyar, Can Fırat Ülger, Beyhan Yıldırım, E. Erkan Yıldız, Kemal Cem Yılmaz

Teori dergisi, 1990 yılının Ocak ayından bu yana yayını sürdürmektedir. 1984 yılından itibaren bilimsel/teorik bir dergi olarak okuyucusuyla buluşan ve neoliberal etkinin geriletilmesinde önemli rol oynayan Saçak dergisinin ardılı olarak yayın hayatına başlamıştır. 40 yıldır kesintisiz yayımlanmaktadır.

Tek tıkla ödeme kolaylığı ✓
basit arayüz ✓
%100 sorunsuz alışveriş! ✓

shopier mağazamız açıldı!
www.shopier.com/teoridergisi
üzerinden erişim sağlayabilirsiniz.

TEORİ

Yaygın Süreli | Aylık Dergi

İÇİNDEKİLER

TEORİ'DEN Beyaz Eldivenler	2
SERDAR ÜSKÜPLÜ PROJECT DEMOCRACY ABD'nin Yeraltı Örgütü: Ulusal Demokrasi Vakfı (NED)	4
PROF. DR. FAHRİ ERENEL Etki Ajanlığı Yasa Teklifinin Ulusal Güvenlik Boyutu ile Değerlendirilmesi	18
DOÇ. DR. ERDEM İLKER MUTLU Etki Ajanlığı Yasa Tasarısının Gerekliliği Hakkında Görüşlerim	24
S.L. KANTHAN Renkli Devrimler ve Türkiye'deki Muhalefete İlişkisi Üzerine	27
MİCAELA OVELAR Uluslararası İş Birliği, NGO'lar ve Amerikan Müdahaleleri: Venezuela'daki Politik İstikrarsızlıkta NGO'ların Rolü	36
ALİ RIZA TAŞDELEN Amerika'nın Eğittiği Fransız Liderler ve Etki Ajanlığı	43
SHOTA APKHAİDZE Gürcistan'daki Etki Ajanlığı Yasası ve Batı Müdahalesi	48
GÖKHAN DAĞTEKİN Çağdaşlığın Diyalektiği: Modernite ile Devrimci Çağdaşlığın Çarpışması	50
ATA OGÜN KAPLAN Modernleşmenin İktisadi Düzeni	62
DONG MANYUAN Yeni Dönemde Çin-Arap İlişkilerindeki Sıçramalı Gelişimin Ana Belirtileri, Nedenleri ve Doğurduğu Beklentiler	73
TARİHİMİZDEN BELGELER/ HAZIRLAYAN: YİĞİT ÇINAR Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin İlk Belgesi	79

KASIM 2024 Sayı 418 Ayda bir çıkar

SAHİBİ: Cemil Gözel

(Ulusal Strateji Merkezi Eğitim ve Araştırma Danışmanlık Yayıncılık ve Tic. Ltd. Şirketi (USMER) adına)

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Emrah Zorba

GENEL YAYIN YÖNETMENİ: Kuntay Gücüm

GRAFİK TASARIM: Fatma Özbek, Emrah Zorba

KURUMSAL İLETİŞİM SORUMLUSU: Yiğit Çınar

YÖNETİM YERİ: Kavaklıdere Mah. Olgunlar Cad. No:26 Kapı No:15 Kat:7 Çankaya/Ankara

TELEFON: 0(312) 431 40 31

ABONE KOŞULLARI: 1 Yıllık: 1.300 TL; 6 Aylık: 800 TL

Kurumlar için: 1 Yıllık: 1.500 TL / Yurtiçi Fiyatı: 90 TL.

Yurtdışı Yıllık: 300 EURO; Yurtdışı Fiyatı: 20 EURO

Amerika ve Uzakdoğu: 1 Yıllık: 300 \$;

E-ABONELİK KOŞULLARI: 1 Yıllık: 650 TL.

HESAP ADI: Ulusal Strateji Merkezi Eğitim Araştırma

HESAP NUMARASI: 91083518-5001 / 1262-Ziraat Bankası Mithatpaşa Ankara Şubesi

IBAN NUMARASI: TR09 0001 0012 6291 0835 1850 01

AVRUPA TEMSİLCİSİ: ALİ DERYA DOĞAN/ WhatsApp: +49 163 866 30 78 /

Euro Bölgesi Hesap Numarası: IBAN: DE 14 6049 1430 0366 7330 01 BIC: GENODES 1 VBB

AVRUPA ABONE SORUMLUSU: ALİ DERYA DOĞAN/ WhatsApp: +49 163 866 30 78 /

Euro Bölgesi Hesap Numarası: IBAN: DE 14 6049 1430 0366 7330 01 BIC: GENODES 1 VBB abone@teoridergisi.com

İsviçre Temsilcisi: Kemal Albayrak - Gsm +41 794 820 281

BASKI: BASKI: Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi 1341.

Caddesi No: 56/58 Yenimahalle/Ankara Tel: 0312 394 5771 • Sertifika no: 50737 • Basım Tarihi: 30.10.2024

DAĞITIM: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama AŞ.

İletişim/Abone tel-faks: 0541 285 9283 / 0312 431 4031

web: www.teoridergisi.com

e-mail: teori@teoridergisi.com ISSN 1301-6687

Beyaz Eldivenler

Emrah Zorba

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

“Doğu’da Devlet her şeydi, sivil toplum ilkel ve pelte kıvamındaydı; Batı’da ise Devlet ile sivil toplum arasında kendine özgü bir ilişki vardı.”¹

Gramsci, Hegemonya kuramını temellendirdiği Hapishane Defterleri’nde sivil toplumun, 1930 yılının başında ‘nüfusu ussallaştırma’ amacıyla Amerikan sanayi modelinin bir parçası olarak ortaya çıktığını tespit eder. Öte yandan kıta Avrupasında, Batı’nın en Batılı kısmında bile sivil toplumculuğun kurumsallaşmadığını da aynı anda tespit ederken, Avrupa’da bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde hegemonya kurabilmesi için sivil toplum kurumlarının kılcallarına hâkim olmaları gerektiğini ifade eder. Gramsci’nin yukarıda alıntıladığımız tespiti daha yakından incelendiğinde, Batı’da Devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkinin temelinde toplumsal bütünü doygun hale getirme uğraşısının ve becerisinin yattığını görürüz. Sivil toplum kurumları ara-

cılığıyla toplumun kültür ve ahlakı, kapitalizmin ihtiyaçlarına uygun hale getirilir.

Günümüzde; nüfusu ussallaştırma projesi olan sivil toplumculuk, doğduğu kıta Avrupasının sınırlarını da aşarak, ABD tarafından ulus devletlere yönelik sömürge aracı işlevi görmektedir. Toplumu doygun hale getirmek veya diğer bir tabirle nüfusu ussallaştırmak, iki farklı yönteme dayanır: zor ve rıza. Etki Ajanlığı stratejisi temelinde ‘zor’ kullanmak yerine ‘rıza’ üretimini barındırıyor. Emperyalist hegemonyanın toplumsal tabakaları buyruklarına ve dayatmalarına ikna edebilmesi için yöntem bakımından doğrudan silaha başvurarak zor kullanması yerine, toplum için rızayı sağlayacak ince ve hassas ideolojik bütünleşme mekanizmaları yaratması: Vakıflar, dernekler, topluluklar, gazeteciler, akademisyenler, uzmanlar... Etkin olduğu alan sivil toplum olan, çoğaltabileceğimiz bu mekanizmanın unsurları üzerinden zor’a karşı rızanın üretimi amaçlanıyor.

1 Antonio Gramsci, Hapishane Defterleri, s.61-63, 1978

ABD, devlet aygıtının bir parçası olarak işlev gören Ulusal Demokrasi Vakfı- NED üzerinden, ABD'nin, sömürge için hedef aldığı ulusların sınırları içerisinde, toplumun en geniş kesimlerine hitap edecek, yukarıda saydığımız ince ve hassas ideolojik bütünleşme mekanizmalarını doğrudan devlet hazinesinden ve resmî kurumları tarafından fonlayarak, yönlendiriyor. Öte yandan var olduğu ülkenin sınırlarının hukuku içinde bu vakıflar, dernekler, topluluklar veya diğer adıyla sivil toplum kuruluşları; bir resmiyete dayanıyor. Var olmaları resmî olan ancak denetim veya kısıtlamadan mahrum tutulduğu için bu kuruluşlar, ABD tarafından sınırsızca fonlanıyor ve ABD'nin yıkıcılık, sızma ve sabotaj faaliyetlerinde rol alıyor. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi tarafından Ağustos 2024'te yayınlanan "*Ulusal Demokrasi Vakfı: Nedir ve Ne Yapar?*" başlıklı raporda NED tarafından fonlanan bu kuruluşlar için bir tanım yapıyor: "Beyaz Eldivenler". Eldivenler beyaz ancak işlevleri bakımından karanlık.

13 Ekim'de Teori dergisi ve Ulusal Strateji Merkezi (USMER) iş birliğiyle gerçekleştirilen

Etki Ajanlığı çalıştayında, bu konudaki yasanın suçun yanlış yorumlanmasına izin vermeyecek şekilde tanımlanmasının önemi ele alındı. Uzun soluklu bir çalışmanın ilk adımı olarak gerçekleştirilen çalıştayla olgunlaşan makaleleri bu sayımızda yayımlıyoruz. USMER'in önümüzdeki dönemde üzerinde çalışmayı sürdüreceği bu konuya dair sonuçları da Teori'de yayımlayacağız.

ABD'nin yıkıcılık faaliyetlerinde rol oynayan, hegemonya alanını genişletmek için kullandığı "Beyaz Eldivenler"i açığa çıkarıyoruz. ABD, Ulusal Demokrasi Vakfı- NED üzerinden Türkiye'deki hangi kuruluşları Etki Ajanı olarak fonladı? Nasıl bir strateji izledi? Türkiye, Etki Ajanlığı tehdidi karşısında ne yapmalı? Yakın zamanda Etki Ajanlığı yasası parlamento tarafından onaylanan Gürcistan ve Venezuela deneyimi; Fransa'da Etki Ajanlığı faaliyetleri; Etki Ajanlığının Renkli Devrimlerle ilişkisini ve daha fazlasını bulabileceğiniz dosyayı okurlarımıza sunuyoruz. Elinizdeki dosyanın, "Emperyalist Silah Renkli Devrimler" başlıklı Ağustos 2024 sayımızla birlikte okunmasını öneriyoruz.

PROJECT DEMOCRACY

ABD'nin Yeraltı Örgütü: Ulusal Demokrasi Vakfı (NED)

Serdar Üsküplü

Vatan Partisi Genel Başkan Yardımcısı

1- AMERİKA'NIN HEGEMONYA FAALİYETLERİ

ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hem askeri hem de ekonomik anlamda küresel bir süper güç olarak dünya sahnesine çıktı. ABD, savaş sırasında kendi topraklarında herhangi bir yıkım yaşamamış ve savaşın başlarında büyük oranda tarafsız kalarak Avrupa'daki çatışmalardan doğrudan etkilenmemiştir. Bu durum, ABD'nin savaş sonrası dünya ekonomisinde egemen bir rol oynamasını sağlayan birkaç faktörü de beraberinde getirdi.

ABD, savaş sırasında askeri teçhizat üretiminde büyük artış yaşadı. Hem Müttefik Devletlere yaptığı yardımlar hem de kendi savunma sanayisini güçlendirmesi, Amerikan endüstrisinin büyük ölçüde büyümesine yol açtı. Bu dönemde ABD ekonomisi, büyük bir üretim kapasitesine ulaştı ve bu büyüme, savaş sonrası dönemde de devam etti. ABD'nin 1940'lar ve 1950'lerdeki ekonomik büyüme oranı, dünya genelinde dengeleri değiştirdi ve Amerikan sermayesi küresel ekonomiye hâkim hale geldi.

ABD'nin savaş sonrasında yükselen ekonomik ve askeri gücünün aksine, Sovyetler Birliği ve Avrupa'daki birçok ülke ağır kayıplar yaşamıştı. Bu ülkeler, savaşın yıkıcı etkileri nedeniyle ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarında büyük sorunlarla karşı karşıya kaldılar.

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nda en büyük kayıpları veren ülkelerden oldu. Yaklaşık 27 milyon Sovyet vatandaşı hayatını kaybetti ve ülke büyük bir yıkımla karşılaştı. Ekonomik altyapı çöktü, şehirler ve sanayi bölgeleri büyük zarar gördü.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ABD, dünyanın en büyük altın rezervine sahip ülke haline geldi. 1944'te oluşturulan Bretton Woods Sistemi ile ABD doları, dünya ticaretinde rezerv para birimi oldu. Bu sistem, ABD'ye küresel finansal sistemi kontrol etme gücü verdi ve ABD, diğer ülkelere mali bağımlılığı artıran konuma ulaştı. ABD doları bu dönemde dünya ticaretinin temel para birimi olarak kullanıldı ve ABD, ekonomik hegemonyasını pekiştirdi.

ABD'nin savaş sonrasında süper güç olmasının ardındaki en önemli unsur, ekonomik

gücünün yanı sıra siyasi ve askeri müdahalelerle dünya genelinde nüfuzunu artırmasıdır. Soğuk Savaş dönemi, ABD'nin emperyalist politikalarının daha belirgin hale geldiği süreçtir. Bu dönemde ABD, dünya genelinde sosyalist hareketlerin yükselmesini engellemek ve kendi hegemonyasını yaygınlaştırmak için birçok askeri, ekonomik ve siyasi strateji geliştirdi.

1947 yılında Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) kuruldu. CIA kurulduğu günden itibaren ABD'nin hedef aldığı ülkelerde istihbarat, propaganda ve psikolojik savaş, rüşvetle adam devşirme, darbeler, suikastlar, terör eylemleri gibi faaliyetler yürüttü.

CIA'nın ilk büyük operasyonu 1948 İtalyan seçimlerine müdahaledir. ABD, İtalya'nın Batı bloğunda kalmasını ve NATO'nun parçası olmasını istiyordu. Bu nedenle CIA, İtalya'daki seçimleri etkilemek için kapsamlı bir müdahale başlattı. İtalyan Hristiyan Demokrat Parti'ye mali destek sağladı. Komünistlerin etkisini zayıflatmak amacıyla propaganda kampanyaları yürüttü. ABD hükümeti ve kiliseler, İtalya'daki seçmenlere mektuplar ve mesajlar göndererek Komünistlere karşı oy kullanmalarını teşvik etti. CIA, ayrıca İtalyan Hristiyan Demokrat Parti'nin seçim kampanyalarına gizli yardımda bulundu ve komünist adayların itibarsızlaştırılması için kara propaganda çabalarını yaptı.

Bu operasyon, CIA'nın Soğuk Savaş döneminde birçok benzer müdahale ve darbenin öncüsü olarak görülen ilk büyük gizli operasyonuydu. İtalyan seçimlerini Hristiyan Demokratlar kazandı ve bu, Batı Avrupa'da komünizmin yükselmesinin önüne geçmek adına önemli bir zafer olarak görüldü.

CIA'nın ilk darbesi olan 1953 İran Darbesi ve 1954 Guatemala Darbesi, ABD'nin ekonomik çıkarlarını koruma amacı güden CIA destekli operasyonlar olarak dikkat çeker. Bu müdahaleler, ABD'nin petrol ve doğal kaynakları kontrol altına almak için dünya genelinde uyguladığı emperyalist stratejilerin parçasıydı.

CIA, Kongo'da 1960, Brezilya'da 1964, Arjantin'de 1966, Türkiye'de 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980, Uruguay'da 1971, Bolivya'da 1973, Şili'de 1973 darbeleri de dâhil olmak üzere pek çok darbe yaptı.

Darbeler dışında CIA'nın suikastları ve kanlı eylemleri de hedef ülkelerin halklarında ve Amerikan halkında çok büyük tepkilere neden oluyordu. Latin Amerika ülkelerinde Condor (Akbaba) Planı adıyla yürütülen operasyonlarda bazı kaynaklara göre 50.000'e yakın devrimci öldürülmüş, 400.000 devrimci hapsedilmiştir. CIA'ya ve Amerika'ya karşı çok büyük bir tepki oluşmaya başladı. Diğer yandan Vietnam Savaşı nedeniyle ortaya çıkan anti-Amerikan havayla birlikte Amerika'yla yan yana durmak toplum tarafından kabul edilemez hale gelmeye başladı. Amerika'nın aletleri kullanılamaz hale geliyordu. CIA sendikacılarla, gazetecilerle, siyasetçilerle örtülü faaliyetler yapmaktaydı. Ancak bir faaliyet ne kadar gizliyse ortaya çıktığında da o kadar büyük tepki yaratmaktaydı.

Vietnam Savaşını da kaybeden Amerika, dünya üzerindeki askeri ve siyasi üstünlüğünü de kaybetmeye başlamıştı. Hegemonya için tek başına baskın güç yeterli değildi. Askeri ve ekonomik gücün yanında ideolojik hegemonyanın da kurulması gerekiyordu.

1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde Ronald Reagan'ın başkanlığı, küresel çapta neoliberal politikaların yükselmesine ve ABD'nin ideolojik hegemonyasının pekişmesine öncülük etti. Reagan yönetimi, neoliberalizmi sadece Amerika'nın iç politikasının parçası olarak değil, küresel bir ideoloji olarak dünyaya ihraç etti. Bu dönemde neoliberal ekonomi politikalarının dayandığı temel ilkeler, serbest piyasa ekonomisi ve devletin ekonomik faaliyetlerden çekilmesiydi. Neoliberalizm, sadece ekonomik sistem değil, aynı zamanda ideolojik bir araçtır.

ABD, küresel medya ve eğlence endüstrisi aracılığıyla kendi ideolojik yapısını ve yaşam tarzını dünya genelinde yaydı. Hollywood filmleri, Amerikan yaşam tarzını, bireyciliği ve kapitalist değerleri norm olarak sunarken,

devrimci hareketler ve antiemperyalist mücadeleler terörizmle ilişkilendirildi.

2- PROJECT DEMOCRACY: NED'İN KURULUŞU

Ronald Reagan, 1982 yılında Londra'daki Westminster Sarayı'nda yaptığı konuşmada yeni hegemonya düzeninin kurallarını açıklıyordu:

“Önerdiğim hedef: *Demokrasinin altyapısını geliştirmek - özgür bir basın, sendikalar, siyasi partiler, üniversiteler sistemi* - ki bu, bir halkın kendi yolunu seçmesine, kendi kültürünü geliştirmesine, kendi farklılıklarını barışçıl yollarla uzlaştırmasına olanak tanır. Bu kültürel emperyalizm değildir; bu, gerçek öz yönetim ve çeşitliliğin korunması için araçlar sağlamaktır.”

ABD Başkanı Reagan; “Artık bir ulus olarak - hem kamu hem de özel sektörde - demokratik gelişime yardımcı olma konusundaki taahhüdümüzü açıklamanın zamanı geldi” ifadesiyle de hedef ülkelerdeki toplumsal irade merkezlerine müdahalede Amerikan devlet kurumlarıyla özel sektörün birlikte hareket edeceği mesajını vermektedir.

NED, Bir Devlet Kurumudur

Reagan'ın konuşmasında belirttiği iki partili kurum ertesi yıl kongre kararıyla kuruldu. Ulusal Demokrasi Vakfı (NED), 1983'te ABD Kongresi tarafından kabul edilen Uluslararası Kalkınma ve Gıda Yardımı Yasası (Public Law 98-164) kapsamında kurulmuştur. Bu yasa, Ulusal Demokrasi Vakfı Yasası (National Endowment for Democracy Act) başlığı altında, NED'in finansmanını ve faaliyetlerini belirlemektedir.

Yasanın temel maddeleri ve özeti:

1. NED'in Kuruluşu ve Amacı:

• NED, ABD'nin dış politikasının bir aracı olarak, dünya genelinde demokrasiyi teşvik etmek amacıyla kurulmuştur.

• Yasa, NED'in sivil toplum örgütlerini, siyasi partileri, işçi sendikalarını, insan hakları

gruplarını ve medya kuruluşlarını desteklemesine olanak tanır.

• NED'in amacı, diğer ülkelerde demokratik geçiş süreçlerine ve demokratik değerlerin kökleşmesine katkıda bulunmaktır.

2. Finansman:

• Yasa, NED'in ABD Kongresi tarafından finanse edilmesini öngörür. NED'e sağlanan fonlar, ABD hükümetinden gelir, ancak NED bağımsız bir kuruluş olarak hareket eder.

• NED'in yıllık bütçesi, Kongre tarafından onaylanır ve bu bütçe dünya genelinde demokratik projelerin finansmanına aktarılır.

3. Dört Çekirdek Kuruluş:

• Yasa, NED'in dört ana kuruluş üzerinden faaliyet göstermesini öngörür:

• Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü (International Republican Institute, IRI)

• Ulusal Demokratik Enstitüsü (National Democratic Institute, NDI)

• Uluslararası Özel Girişim Merkezi (Center for International Private Enterprise, CIPE)

• Amerikan Emek Dayanışması Merkezi (American Center for International Labor Solidarity, Solidarity Center)

4. ABD'nin Dış Politika Hedefleri ile Uyum:

• NED'in faaliyetleri, ABD'nin dış politika hedeflerine uygun olarak yürütülür. ABD hükümeti tarafından belirlenen ülkelerde ve bölgelerde faaliyet göstermesi amaçlanır.

• NED, ABD'nin düşmanları olarak görülen otoriter rejimlerle mücadele etmek ve bu ülkelerde sivil toplumun gelişimini desteklemek amacıyla projeler uygular.

• Ulusal Demokrasi Vakfı (NED) yasaya göre Amerika Birleşik Devletleri içinde faaliyet göstermez.

5. Şeffaflık ve Raporlama:

• NED, faaliyetlerini ABD Kongresi'ne rapor etmekle yükümlüdür.

• Harcamalar ve desteklenen projeler konusunda şeffaf bir yapı sergilemesi gerekir, ancak güvenlik gerekçesiyle bazı bilgileri kamuoyuyla paylaşmayabilir.

NED hükümet dışı bir kuruluş değil, Amerikan Devleti'nin resmî bir kurumudur. Hangi ülkelerde nasıl faaliyet yapacağı Amerikan Dışişleri Bakanlığı tarafından belirlenir, hedef ülkedeki faaliyetleri o ülkedeki Amerikan Büyükelçiliği'nin yönetimine ve kontrolüne tabidir.

NED, İkinci CIA'dır

NED, yasası gereği para dağıtmak için kurulmuş olan bir vakıftır. Daha önce CIA tarafından gizlice dağıtılan rüşvetler artık NED tarafından demokrasiye destek adı altında fonlarla açıkça dağıtılmaya başlanacaktı.

NED, Amerika'nın dış politikasının çok önemli bir enstrümanıdır ve ABD'nin düşman ülkelere karşı organize ettiği renkli darbeler için sağladığı fonlarla tanınmaktadır. NED, 1989 Polonya karşıdevriminden başlamak üzere 2000 yılında Sırbistan'daki Kadife Devrim'e, Ukrayna'da 2004'teki Turuncu Devrim ve 2014 Ukrayna Maidan Devrimi'ne kadar çok sayıda renkli karşıdevrimin planlayıcısı, uygulayıcısı ve finansörüdür. Bugün doksan aşkın ülkede faaliyetlerine devam etmektedir.

Ulusal Demokrasi Vakfı (NED), milli devletlerin içeriden kuşatılması amacıyla basın, sendikaları, siyasi partileri ve akademisyenleri yönlendirmek için milyarlarca liralık fonları, yurtdışı burslarını ve uluslararası ödülleri kullanmaktadır. NED, bu faaliyetlerde stratejiler belirleyen ve projeleri takip eden üst kurumdur. NED'in işaret ettiği kuruluşlara, ABD ve AB vakıfları milyarlarca liralık fonlar göndermektedirler.

NED'in Örgütlenmesi

Sendikaları kontrol etmek üzere Amerikan Uluslararası Emek Dayanışması Merkezi (SOLIDARITY), liberal ve sağ partileri yönlendirmek üzere Cumhuriyetçi Parti'ye bağlı Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü (IRI), sosyal demokrat partileri yönlendirmek için

Demokrat Parti'ye bağlı Ulusal Demokratik Enstitüsü (NDI) ve işveren örgütlerini kontrol etmek için Uluslararası Özel Girişim Merkezi (CIPE) isimli dört çekirdek örgütü bulmaktadır.

NED'in bu dört çekirdek kurumların dışında dört alt örgütü bulunmaktadır:

1- Demokrasi için Dünya Hareketi (World Movement For Democracy): Parlamenterler ve liderler düzeyinde siyasetçileri yönlendirmek için 1999 yılında kurulmuş olan örgüttür. Özellikle stratejik öneme sahip bölgelerde ve ABD'ye yakın ülkelerde toplantılar düzenlenmektedir. Dördüncü toplantısını İstanbul'da 2-5 Nisan 2006 tarihleri arasında "Demokrasiyi İleri Taşımak: Adalet, Çoğulculuk ve Katılım" başlığı altında yapmıştır. Açılış konuşmalarını Can Paker ve Murat Belge'nin yaptığı toplantının baş konuşmacısı dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. "STK'lara Yönelik Kısıtlayıcı Yasalar ve Diğer Hükümet Baskıları", "Çok Etnikli, Dini Açıdan Çeşitli Toplumlarda Azınlıklar ve Yerli Halklar Nasıl Dâhil Edilir?", "Milliyetçiliğin Anti-Demokratik Kullanımına Karşı Nasıl Mücadele Edebilir?" gibi başlıkların tartışıldığı oturuma yirmi yedi ülkeden üst düzey temsilciler katılmıştır. Beşinci toplantı Ukrayna'da yapılmış, son toplantı da Tayvan'da gerçekleştirilmiştir.

2- Uluslararası Demokrasi Çalışmaları Forumu (International Forum For Democratic Studies): Kendisini dünya genelinde demokratik gelişimin teorisini ve pratiğini analiz eden ve tartışan uzmanlaşmış bir merkez olarak tanımlamaktadır. Reagan-Fascell Demokrasi Bursu Programı'nı yürüten merkezdir. Bu program kurulduğu 1994'ten bu yana aralarında Türkiye'nin de yer aldığı yüzden fazla ülkeden dört yüzden fazla akademisyeni ABD'de eğitmiştir. NED'in yayın organı olan Journal of Democracy (Demokrasi Dergisi)'ni yayınlamaktadır. Journal of Democracy'nin yazarları arasında Henri Barkey, Kemal Derviş, Doğu Ergil gibi isimler yer almaktadır.

3- Demokrasi Araştırma Enstitüleri Ağı (Network of Democracy Research Institutes): Görevini "uluslararası düşünce kuruluşları,

demokrasi akademisyenleri ve aktivistler arasında etkileşimi teşvik etmek” olarak açıklamaktadır. Düşünce kuruluşlarını ve üniversiteleri yönlendirmek için çalışmaktadır.

4- Uluslararası Medya Yardım Merkezi (Center for International Media Assistance):

Görevlerini basının gelişimi için yardımlar yapmak, basın özgürlüğü, basın çalışanlarına eğitimler vermek, basın üzerine raporlar hazırlamak olarak tanımlayan CIMA, NED’in hedef ülkelerdeki basını kontrol altına almak için kullandığı kuruluştur. Türkiye’yi basın üzerinde baskı uygulayan bir otokratik rejim olarak tanımlamaktadır. P24 (Bağımsız Gazetecilik Platformu) ile iş birliği içindedir.

NED Yöneticileri Amerikan Devlet Görevlileridir

NED, her ne kadar hükümet dışı bir kuruluş olarak tanıtılmaya çalışsa da başkanları ve yöneticileri hükümet dışı kişiler ve bir insan hakları savunucuları değil, ABD’nin önemli devlet görevlilerinden ve siyasal liderlerinden oluşmaktadır. NED ve çekirdek örgütlerinin yöneticileri arasında ABD başkan yardımcılığı, parti başkanlığı, bakanlık ve senatörlük yapmış olan çok sayıda devlet kadrosu bulunmaktadır.¹ ABD’nin küresel hegemonyasının pekiştirilmesi için NED’de görev yapmış isimlerin bir kısmını aşağıda listeliyoruz:

Carl Gershman: NED’in Kurucu Başkanı olan Gershman 1983-2021 yılları arasında 38 yıl NED Başkanı olarak görev yapmıştır. NED’den önce, Gershman, ABD’nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi’ne danışmanlık ve Reagan yönetiminin ilk döneminde 1981-1984 yılları arasında, Birleşmiş Milletler Sosyal, İnsani ve Kültürel İşler Komitesi’nde ABD temsilcisi olarak görev yapmıştır.

Henry Kissinger: 1973-1977 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı ve 1969-1975’de Amerikan Başkanlarına Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Kissinger, ABD’nin dış politikasını uzun yıllar boyunca etkileyen bir figürdür. Vietnam savaşı, Şili Darbesi, Condor

Operasyonu sırasında ABD Dış İşleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Kissinger 1985-1989 yılları arasında NED’in kuruluş sürecinde ve yönetiminde rol almıştır.

Madeleine Albright: Yugoslavya’nın dağılması, Kosova Savaşı sırasındaki Amerikan müdahalesi ve Irak’ın işgali sürecinde ABD Dış İşleri Bakanlığı yapan Madeleine Albright, bakanlıktan ayrıldıktan hemen sonra Ulusal Demokratik Enstitüsü’nün (NED) Yönetim Kurulu Başkanlığı görevine gelmiş, 2001’den 2020 yılına kadar bu görevi yürütmüştür. Albright 1991-1993 yılları arasında da NED Yönetim Kurulu’nda görev almıştır.

John McCain: Cumhuriyetçi Parti’nin 2008 Başkan adayı olan McCain Amerika’nın askeri müdahalelerini savunan neocon politikacıdır. 1993’ten 2018’deki ölümüne dek Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü (IRI)’nün başkanlığını yapmıştır.

Franck Carlucci: Reagan yönetimi sırasında Ulusal Güvenlik Danışmanı (1986-1987) ve Savunma Bakanı (1987-1989) olarak görev yapmıştır. Carlucci kariyerinin büyük bir bölümünde ABD Dışişleri Bakanlığı ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) gibi çeşitli kritik pozisyonlarda bulunmuştur. Carlucci, NED yönetim kurulunda görev almıştır.

Walter F. Mondale: ABD Başkan Yardımcısı (1977-1981) olarak Jimmy Carter döneminde görev yapmıştır. 1984 yılında Demokrat Parti’nin başkan adayı olmuş, ancak seçimleri Ronald Reagan’a karşı kaybetmiştir. Mondale 1985-1987 yılları arasında NED yönetiminde yer almıştır.

Zbigniew Brzezinski: Jimmy Carter’ın başkanlığı döneminde 1977-1981 yıllarında ABD’nin Ulusal Güvenlik Danışmanlığını yapan, Sovyetler Birliği’ne karşı sert politikaların mimarlarından olan Brzezinski 1988-1997 arasında NED Yönetim Kurulunda yer almıştır.

William E. Brock: 1981-1985 yılları arasında ABD Çalışma Bakanı ve 1985-1987 yılları arasında ABD Ticaret Bakanı olarak görev

1 Kaynak: <https://www.ned.org/wp-content/uploads/2015/09/20thProgram.pdf>

yapmıştır. Brock 1983-1991 arasında NED yönetiminde yer almıştır.

Paul Wolfowitz: George W. Bush yönetiminde Irak Savaşı'nın mimarlarından olan 2001-2005 yılları arasında Savunma Bakan Yardımcılığı yapan Wolfowitz 1994-2001 yılları arasında NED Yönetim Kurulunda görev almıştır.

Damon Wilson: Bugün NED'in Başkanı olarak görev yapan Damon Wilson 2001 yılından itibaren ABD'nin güvenlik ve istihbarat kurumlarında üst düzey görevler yapmış bir devlet görevlisidir. 200-2004 yılları arasında NATO Genel Sekreteri Ofisi Direktör Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 2004 yılında ABD Başkanının Ulusal Güvenlik Konseyi Direktörü olmuş, Ukrayna Turuncu Devrimi sırasında ABD'nin Ukrayna'ya ilişkin kurumlar arası politikasını koordine etmiştir. Bağdat Büyükelçiliği Genel Sekreterliği yapmıştır. On yıl boyunca Atlantik Konseyi Başkan yardımcılığı görevinde bulunmuştur.

NED'in Taşeronları

NED, Amerikan Devletinden yılda 315 milyon dolar almaktadır. Bu miktar 90 ülkedeki operasyonlarını fonlamaya yetecek bir tutar değildir. Oysa dünya üzerindeki karşı devrimci müdahalelerde on milyarlarca dolar kullanılmaktadır.

NED, milli devletlerin tasfiyesi için stratejiler belirlemekte; Soros Vakfı, Chrest Vakfı gibi Amerikan vakıfları ve Avrupa Birliği Vakıfları ise fon dağıtan uygulayıcı görevler yapmaktadır. NED'in işaret ettiği kurumlara milyarlarca liralık fonlar gönderilmektedir. NED, adeta izli mermi atar gibi hedefi göstermektedir. NED'in az da olsa fon verdiği kurumlara yüzlerce sözde bağımsız vakıf milyarlarca doları bulan fonlar dağıtmaktadır.

NED'in bütçesini, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın (USAID), CIA'nın ve Savunma Bakanlığı'nın ilgili alt bütçeleriyle birlikte hesap etmek gerekir. ABD Dışiş-

leri Bakanlığı'nın 2023 mali raporuna göre USAID'in 2023 bütçesi içinde sadece "demokrasiyi yüceltmeye" ayırdığı kaynak 3,2 milyar USD'dir (110 milyar TL). Bu para ABD'deki Chrest Vakfı gibi paravan vakıflar ve AB devletlerinin fonları üzerinden dünyadaki işbirlikçilere dağıtılmaktadır.²

Fonlama faaliyetleri denildiğinde ilk aklı gelen isim olan, Açık Toplum Vakfı'nın kurucusu George Soros, fonlar dağıtmaya 1984'de Macaristan'daki karşı devrim faaliyetleriyle başlamıştır. 1986'da Çin karşıtı faaliyetlerde bulunmuştur. 1989'da Doğu Avrupa'daki sosyalist hükümetlerin devrilmesinde görev almıştır. 1993'te Yugoslavya'nın dağılması için çalışmıştır. 2001'de Endonezya'nın bölünmesinde ve Amerikan etkisine girmesinde etkili olmuştur. Açık Toplum Vakfı'nın 2023 bütçesi 1,7 milyar doları -58 milyar TL'yi bulmaktadır.

Türkiye'deki basın kuruluşlarına ve derneklere verdiği yüz milyonlarca liralık fonlarla tanınan Chrest Vakfı, 1989 yılında kurulmuştur, faaliyetlerinin büyük bölümü Türkiye üzerindedir.

Fonlar Hibe Değil Görev Ücreti

Dağıtılan fonlar karşılıksız hibe olarak adlandırılmalarına rağmen aslında proje karşılığı ödenen ücretlerdir. Projenin hedefi verilen görevi ifade etmektedir.

Fon almak isteyen kuruluş ilan edilen proje için başvurur, başvurunun ön kabulü sonrasında fonu veren devletin büyükelçiliğine çağrılır ve mülakata alınır, mülakatta verilen görevi yapabilecekleri düşünülen kuruma sözleşme imzalatılır ve fon bu sözleşme karşılığı olarak ödenir.

Proje bitiminde fonu alan kurum görevlendiren devlete detaylı raporlar sunar. Böylece sonraki yıllarda da fon almaya devam edebilir. Nitekim fonlanan örgütlerin Türkiye'deki 2023 seçimlerine müdahale için hangi görevleri yaptıklarını bu raporlarda da görebiliyoruz. Fon alan kuruluşların verdikleri raporlara İsveç

1 Kaynak: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/12/DOS-FY2023-Agency-Financial-Report-508.pdf>

Devleti'nin resmî internet sitesi olan (<https://openaid.se>)'den ulaşılabilir.

3- ABD'NİN TÜRKİYE SEÇİMLERİNE NED ÜZERİNDEN MÜDAHALESİ

Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Dış İlişkiler Komitesi'nin 28 Mart 2023'teki oturumunda Ulusal Demokrasi Vakfı (NED) Başkanı Damon Wilson 14 Mayıs 2024 seçimlerine müdahale ettiklerini, bunun için gizli bir örgütlenme içinde olduklarını ve isimlerini gizledikleri birtakım kuruluşlara para yardımları yaptıklarını yeminli ifadesiyle itiraf etmiştir.³

Bu yeminli ifadeler ABD Kongresi'nin resmî internet sitesinde (www.foreign.senate.gov) yayınlanmıştır.

Komisyon Üyesi Demokrat Parti Senatörü Chris Van Hollen NED Başkanı Wilson'a yaklaşan 14 Mayıs seçimleriyle ilgili hangi projeleri yürüttüklerini sormuştur:

“Türkiye’de seçimlerin 14 Mayıs’ta yapılması planlanıyor. Seçimler öncesinde Türkiye Hükümeti medyaya yönelik baskısını yoğunlaştırdı ve önde gelen muhalefet isimlerinden biri olan İstanbul Belediye Başkanı’nı hapse mahkûm etti. Devlet medya ajansı, depremi haber yaptıkları için Türk televizyon kanallarına ağır yaptırımlar ve para cezaları vermeye başladı, Twitter’ı ve popüler bir forum sitesini yasaklamak da dâhil olmak üzere sosyal medyayı bastırmaya devam etti. Erdoğan’ın lehine olan usulsüzlüklere çözüm bulmayan ve Erdoğan’ın lehine olmayan seçimleri iptal eden Yüksek Seçim Kurulu’nun geçmiş performansına ilişkin de endişeler var.

NED, doğrudan ya da finanse ettiği kuruluşlar aracılığıyla, Türkiye’de özgür ve adil seçimleri desteklemek için ne yapıyor?”

NED Başkanı Damon Wilson şöyle cevap verir:

“NED’den aktif olarak bağış alan 15 kuruluş -aralarında bağımsız medya kuruluşlarının, insan hakları örgütlerinin, düşünce

kuruluşlarının ve politika merkezlerinin de bulunduğu- yedi ortağımızın çalışmaları doğrudan yaklaşan genel seçimlere odaklanıyor. Ayrıca NED’in çekirdek enstitülerinden üçü (Uluslararası Cumhuriyet Enstitüsü, Ulusal Demokratik Enstitüsü ve Uluslararası Özel Girişim Merkezi) de seçimle ilgili programlara sahiptir.”

NED Başkanı Wilson “NED, Türkiye portföyündeki çoğu ortağın adını yayınlamaz veya kamuya açık olarak paylaşmaz; zira bu ortakların ifşa edilmesi onları taciz ve zarar riskiyle karşı karşıya bırakabilir. Bu portföydeki ortaklar hakkında daha fazla ayrıntı istiyorsanız lütfen NED ile iletişime geçin; biz de güvenli bir brifing ayarlayacağız” uyarısını yapmıştır.

NED Başkanı, yaptıklarının suç olduğunun bilincindedir ve işbirlikçilerini gizlemektedir. Bu itiraflardan NED’in Türkiye’de ne kadar kapsamlı bir gizli örgütlenme içerisinde olduğunu anlayabiliyoruz.

NED, Seçimlerde CHP’yi Desteklemiştir

NED, ABD adına seçim kampanyaları yürütülmüş, 2020’de yayınlanan “Türkiye’nin Milliyetçi Rotası” isimli RAND raporunda açıkça belirtildiği gibi, “Amerikan hizasından çıkan Erdoğan’ı iktidardan indirip yerine merkezinde CHP-HDP koalisyonunun olduğu ABD ile dost bir iktidar hazırlanmaya” çalışılmıştır.⁴

ABD Başkanı Joe Biden da 16 Aralık 2019’da televizyondaki röportajında, Erdoğan’ı darbeyle değil seçimle devirmek gerektiğini söylemiş, bunun için de muhalif liderleri, Erdoğan’ı yenecek duruma gelmeleri için açıkça destekleyeceklerini ifade etmiştir.

NED, 14 Mayıs 2023 seçimlerinde CHP’yi desteklemek için kapsamlı bir seçim propagandası ve karalama kampanyası yapmıştır.

- Hedef kitlesini öncelikle gençler ve kararlı seçmenler olarak belirlemiştir.

- Ulusal ve yerel basını kontrol etme projeleri uygulanmıştır.

3 Kaynak: <https://www.foreign.senate.gov/hearings/us-support-of-democracy-and-human-rights-03-28-2023>

4 Kaynak: <https://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/makaleler/serdar-uskuclu-abd-nin-turkiye-ye-fitne-raporu-1-29470>

- Sandık Kontrolü için özel örgütler kurulmuştur.

- Destekledikleri aday ve Partiler için propaganda çalışmalarını yürütmüştür.

Siyasi parti programlarını, anketleri, cumhurbaşkanı ve milletvekili adaylarını incelemiş, araştırılmış ve raporlanmıştır. Seçimlerdeki siyasi tartışmanın merkezinde yer alan Türkiye ekonomisi hakkında raporlar hazırlanmıştır. Canlı yayınlar yapmış, kısa videolar, yazılı raporlar üretmiştir. Ayrıca sosyal medya hesaplarında gençlerin siyasi gelişmelere katılımını sağlamayı amaçlayan düzenli infografik ve metin içerikleri yayımlanmıştır.

Türkiye’deki NGO’lara Para Dağıtan 149 Fon

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi’ne göre Türkiye’deki sivil toplum örgütlerine aralarında ABD ve AB Büyükelçilikleri, vakıflar, özel ve resmî kurumun da olduğu 149 ayrı kuruluş fon dağıtmaktadır.⁵

Türkiye’deki sivil toplum örgütlerini, basını ve siyasi partileri yönlendirmek için ABD’li vakıflar ve Avrupa Demokrasi Vakfı (EED), İsveç Dış İşleri Bakanlığı, Norveç Dış İşleri Bakanlığı ve Alman fonları gibi Avrupa Birliği fonları birlikte kullanılmıştır.

İsveç Dışişleri Bakanlığı’nın 2021-2027 strateji raporuna göre İsveç Devleti Türkiye’deki kurumları fonlamak için 2 milyar 314 milyon TL ayırmıştır. Bu fonun 1,75 milyar TL’si İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) tarafından dağıtılmaktadır. SIDA tıpkı NED gibi resmî devlet kurumudur. Türkiye’de faaliyet gösteren pek çok Amerikan işbirlikçisi basın kuruluşu, dernek, düşünce kuruluşu ve benzerleri İsveç Devleti tarafından fonlanmaktadır.

ABD’nin Gençlik Örgütü “Gofor” (Gençlik Örgütleri Forumu)

NED Başkanı Wilson seçim çalışmalarının odaklanacağı alanları sıralamaktadır:

“NED destekli seçimle ilgili programlar öncelikle aşağıdaki alanlara odaklanmaktadır: partizan olmayan gençlerin katılımı ve seçmen eğitimi; adayların, seçim öncesi ortamın ve oy verme günündeki gelişmelerin objektif analizi, dezenformasyonla mücadele, kampanya finansmanının izlenmesi, oy hakları, ve seçim sürecinin ülke çapında ele alınması.”

NED Başkanı Wilson hedef kitlenin öncelikle gençler ve kararsız seçmenler olduğunu belirtmiştir. Gençler üzerine özel bir çalışma yürütülmüştür. Gençlik Örgütleri Forumu (GoFor) isimli örgüt kendisine bağlı bulunan elli dört örgütle birlikte faaliyette bulunmaktadır.

GoFor’a üye örgütler arasında LGBT derneklerinden, sözde çevre derneklerine kadar pek çok alanda faaliyet gösteren ABD ve AB destekli dernekler bulunmaktadır. Bu dernekler ABD’den ve taşeronlarından on milyonlarca liralık fonlar almaktadır.

GoFor’un resmî sitesine göre ana destekçileri ABD Büyükelçiliği, AB Türkiye Delegasyonu, The German Marshall Fund of the United States, SIDA-İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı ve Friedrich-Ebert Vakfı’dır.

GoFor’a Verilen Milyonların Karşılığı

GoFor, 2022-2023 yıllarında sadece İsveç Devleti’nden 16,3 milyon TL fon almıştır. Paranın verildiği projenin konusu “Yerel karar vericilerle ilişkiler geliştirmektir”. Bu kapsamda GoFor CHP’li İzmir, Antalya, Eskişehir, Adana ve Mersin Büyükşehir Belediyeleriyle protokoller imzalamıştır, Konak, Nilüfer belediyeleriyle de çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar da AB vakıfları ve İsveç Devleti tarafından milyonlarca liralık fonlarla desteklenmektedir.

GoFor, ayrıca DEM Partili Diyarbakır belediyesi ile yakın çalışma içerisinde. 2-3 Mayıs 2024’te “Yerel Yönetimlerde Gençlik” temalı toplantı düzenlemiş, toplantıya DEM Partili Diyarbakır Belediye Eşbaşkanı da katıl-

5 Kaynak: <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/turkiyedeki-stklar-icin-fon-rehberi.pdf>

mıştır. 2024 üyeler toplantısı da 4-5 Mayıs tarihlerinde Diyarbakır'da yapılmıştır. GoFor 2022 yılında yine Diyarbakır'da "Kayyum Politikalarına Karşı Gençlik Katılımı" konulu toplantılar yapmıştır.

GoFor, 27 Şubat 2024'te CHP Genel Başkanı Özgür Özel ile görüşmüş, Özgür Özel GoFor'un cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ifadelerini de içeren "Gençlik Hakları Sözleşmesi"ni imzalatmıştır. Aynı sözleşmeyi 27 Şubat'ta da DEM Parti Eş Genel Başkanı Tuncer Bakırhan da imzalamıştır.

GoFor, seçim döneminde CHP, DEM Parti ve TİP'li adayları destekleyen sosyal medya programları yapmış ve Amerikancı sözde muhalefetin gençliğe yönelik propaganda örgütü olarak çalışmıştır.

ABD destekli gençlik yapılanması GoFor, son dönemde çok yoğun bir faaliyet içerisinde. CHP ve DEM partili belediye başkanlıklarıyla yaptığı çalışmalarla hem büyük fon kaynaklarına ulaşmakta hem de yereldeki gençleri örgütlemeye çalışmaktadır.

Oy ve Ötesi Derneği'ne Milyonlarca Lira Fon

NED seçimlerde usulsüzlük yapıldığı algısını yaratarak sandık örgütlenmesi oluşturmak amacıyla eğitimler düzenlemek ve sandık kontrolünü sağlayacak örgütler kurmak için çalışmıştır.

NED Başkanı Wilson yeminli ifadesinde şöyle söylemiştir:

"NED, özellikle geçmişte seçim usulsüzlüklerinin olduğu bölgelerde, kampanya sezonu, seçim günü ve seçim sonrası döneme ilişkin kanıta dayalı medyada yer alan bir kuruluşa sponsorluk yapmaktadır.

"Kuruluş ayrıca uluslararası seçim izleme gruplarıyla işbirliği yaparak ve ortak bir yerel STK seçim gözlem platformu koordine ederek usulsüzlükleri tespit etmek için seçim sürecini de izliyor. Projede 20 farklı ilde seçim günü takibinde yer alacak."

Oy ve Ötesi Derneği, İsveç Devleti'nden 4 milyon TL fon almıştır. Bunun dışında ABD

Dış İşleri Bakanlığı'ndan, Hollanda Dış İşleri Bakanlığı'ndan, İsviçre Büyükelçiliğinden ve Heinrich Böll Vakfı'ndan da milyonlarca lira fon almıştır.

NED'in seçimlere müdahalesi bunlarla da sınırlı değildir, basın kuruluşları fonlanmış, eğitilmiş, yönlendirilmiştir. Düşünce kuruluşlarına raporlar yazdırılmıştır. Politika merkezleri yönlendirilmiştir. Seçimlere katılacak adayların belirlenmesinde partilere yönlendirmeler yapılmıştır.

Denge Denetleme Ağı'na 84 Milyon TL

İsveç Devleti, Denge Denetleme Ağı'na 2018-2023 arasında toplam 84 milyon TL vermiştir. Denge Denetleme Ağı'na üye örgütler arasında LGBT derneklerinden, Diyarbakır Barosu'na, 29 Ekim Kadınları Derneği'ne kadar üç yüze yakın sivil toplum örgütü bulunmaktadır.

İsveç Devleti'nin fonladığı Denge Denetleme Ağı, SIDA'ya sunduğu 2023 raporunda yaptığı faaliyetleri tek ek anlatmıştır. NED Başkanı Wilson'un yeminli ifadesinde bahsettiği "podcastleri, makaleleri, haftalık çevrimiçi yayını ve genç seçmenlere odaklanan haftalık haber bültenlerini" hazırlayanların biri de Denge Denetleme Ağı'dır.

NED-CHP İlişkisi Artarak Devam Ediyor

NED'e bağlı kuruluşların özellikle CHP belediyeleriyle yaptıkları faaliyetler son dönemde hızlanmış bulunuyor.

NED'in dört temel kuruluşundan biri olan Ulusal Demokratik Enstitüsü (NDI) 5 Ağustos 2024'te Ankara Belediyesi'yle "Yeni Dönem Başkanlar Buluşması" isimli bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıda Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş, CHP'li Ankara İlçe Belediye Başkanları, NDI Türkiye ofisi başkanı Janet Sawaya ve yöneticileri, Ankara Büyükşehir Belediyesi bürokratları yer aldılar. Toplantının giderlerini NDI karşıladı.

NDI Türkiye ofisinin resmî ortaklarından olan "Gençlik Örgütleri Forumu" 15 Ağustos'ta

da Nilüfer Belediyesi'nin Gençlik Atölyesi'ne katıldı. 16 Ağustos 2024'te Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin Antalya Gençlik Stratejileri Toplantısı'na katıldılar.

NDI 2021 raporuna göre Türkiye'de "yerel hükümet yetkililerine ve sivil toplum aktivistlerine "işbirliği yapmalarını teşvik amacıyla" 720 bin USD para aktarmıştır. Paranın hangi derneklere veya şahıslara aktarıldığı gizlenmiş bulunuyor.

NED'in Türkiye'deki yıkıcı faaliyetlerinin siyasi partiler, basın, üniversiteler, STK'lar ve düşünce kuruluşları arasında artarak devam ettiğini görüyoruz.

NED, Basın Fonlar ve Eğitimlerle Kontrol Ediyor

Türkiye'deki basına ve sivil toplum örgütlerine en büyük fonları sağlayan örgütlerden birisi de İsveç Devleti'ne bağlı İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'dır (SIDA).

Sadece İsveç Devleti, Bianet'e 2007-2023 yılları arasında 335 milyon TL vermiştir, son sözleşmelerine göre 2024-2026 arasında 67,5 milyon TL daha ödeme yapacaktır.

Bianet, buna karşılık İsveç Dışişleri Bakanlığı'na verdiği raporlarda "haklar temelli izleme raporlamaları yaptıklarını, gazeteciler için bir eğitmen ve akıl hocası olduklarını, sürdürülebilir ve etkili bir örgüt" olduklarını söylemektedir. Türkiye'deki "özgür gazeteciler" için eğitim merkezi olduklarını ifade etmektedir. Bianet'in kurucusu Türkiye'de neoliberalizmin önde gelen isimlerinden Nadire Mater'dir, Genel Sekreteri ise HDP Milletvekili Ertuğrul Kürkçü'dür. Bianet'in yazarları arasında ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA)'nın eski Türkiye masası şefi Henri Barkey de bulunmaktadır.

Bianet'in aldığı fonlar bununla da sınırlı değildir. Press Now, Avrupa Birliği, Chrest Vakfı, Friedrich Ebert Vakfı (Almanya-İstanbul) İsveç İstanbul Başkonsolosluğu, Danimarka Ankara Büyükelçiliği, Heinrich Böll Vakfı gibi çok sayıda emperyalist kurumdan yüz milyonlarca liralık fon almışlardır. Oysa Bianet'in

internet sitesinde aldıkları toplam fon sadece 95 milyon TL olarak belirtilmiştir.

Medyascope'a Giden Milyonlar ve Ödüller

Chrest Vakfı, Medyascope'a "tarafsız ana akım haber üretimi, yayını ve genç gazetecilere yönelik eğitimler" için 2016-2022 yılları arasında 19 milyon TL fon sağladığını açıklamıştır. Norveç Dışişleri Bakanlığı da 2021-2022 yılları arasında Medyascope'a 1.9 milyon TL fon aktardığını belirtmiştir. İsveç Devleti 2017 yılında Medyascope'a 2 milyon TL fon vermiştir.

Medyascope'a destek sağlayan kuruluşlar arasında Chrest Vakfı, Avrupa Demokrasi Vakfı (EED), Heinrich Böll Vakfı ve İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Vakfı (SIDA) yer almaktadır.

İşbirlikçi basın sadece fonlarla değil, ödüller ve övgülerle de yönlendirilmektedir. Medyascope, kuruluşundan sadece bir yıl sonra, 2016'da Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) Özgür Medya Öncüsü Ödülü'nü, 2017'de Sınır Tanımayan Gazeteciler Ödülü'nü ve TV5-Monde Basın Özgürlüğü Ödülü'nü almıştır.

Punto 24, Gazete Duvar, T24 ve Serbestiyet gibi bir takım medya kuruluşları da onlarca emperyalist vakıf tarafından fonlanmaktadır. Bunun yanında LGBTI derneklerinin, mor kadın derneklerinin çıkarttığı yayınlar ve DEM yanlısı yerel basın da yoğun bir şekilde fonlanmaktadır.

Fonlar Gizleniyor

Alıcısı gizli tutulan fonların tutarları da on milyonlarca lirayı bulmaktadır. NED'in 2021 raporuna göre NDI, "İfade Özgürlüğünü ve Medyanın Bağımsızlığını Güçlendirmek" için Türkiye'de kimliği gizlenen bir takım kişi ve kuruluşlara 10 milyon TL'ye yakın fon dağıtmıştır. İsveç Devleti de özgür basına destek adı altında Türkiye'deki adı açıklanmayan kuruluşlara on milyonlarca lira göndermiştir.

ABD ve AB'nin fonladığı kuruluşlara ne kadar para verdiği gizlenmektedir. 2021 yılına kadar internet sitelerinde yayınladıkları rapor-

larda hangi ülkeye ne kadar fon verdikleri yazarken, 2021’de Vatan Partisi’nin fonlanan basın konusunda yaptığı basın açıklamalarından ve Aydınlık ve Ulusal Kanal başta olmak üzere basında çıkan haberlerden sonra internet sitelerinde bu sayfalar gizlenmiştir. Emperyalist vakıflar ve devlet kuruluşları bu verileri internet sitelerinden silerken, Türkiye’de fonları alan örgütler de sitelerindeki bu bilgileri kaldırmış bulunuyorlar.

Sadece İsveç Devleti’nin 2021-2027 arasında Türkiye’deki STK’lara ve basına dağıtmayı planladığı fon 2 milyar 314 milyon TL’dir. Türkiye’ye fon dağıtan onlarca kuruluş olduğunu düşünürsek etki ajanlığı için kullanılan toplam kaynağın on milyarlarca lirayı bulduğunu hesap edebiliriz.

Ödemeler Bitcoinle

Son yıllarda fonlar, Bitcoin gibi kontrol edilemeyen ödeme sistemleri kullanılarak dağıtmaya başlanmıştır. NED’in resmî yayın organı Journal of Democracy’nin 2024 Nisan sayısında ödemelerin Bitcoinle yapılması gerektiği şöyle anlatılmaktadır:

*“Hemen hemen her diktatörlükte finansal sistem silah haline getirilmiştir. İster Türkiye’deki Erdoğan, ... ister Rusya’daki Putin olsun, muhaliflerle veya siyasi muhaliflerle uğraşırken otokratların ‘ilk tercih ettiği’ araç finansal platformun bozulmasıdır. Protestolar pahalıdır ve organizatörler artık başış alamazsa veya topluluk üyelerine ödeme yapamazsa demokratik ivme kaybedilebilir. Bu bağlamda Bitcoinin muhalif bir para birimi olarak yükselişi anlam kazanmaya başlıyor.”*⁶

Yine 28 Mart 2023 tarihindeki ABD Dış İlişkiler Komitesi’ne, NED’in davetlisi olarak, yeminli ifade veren Venezuela’daki Amerikalı ayaklanmanın liderlerinden Leopoldo Lopez ödemelerin Bitcoinle yapılması gerektiğini şöyle anlatmıştır:

“Diktatörlerin gözetiminden kaçınarak otokratik rejimlerin içine kaynak aktarmak için yeni teknolojileri kullanmalıyız. Bu, Bitcoin

*kullanarak aktivistlere kaynak aktarmayı da içeriyor.”*⁷

NED’in resmî belgelerinden de anlaşıldığı gibi kripto paralar da dahil olmak üzere denetlenemeyen çeşitli yöntemlerle milyarlarca dolarlık fon gizlice işbirlikçilere ulaştırılmaktadır. Amerika ve müttefikleri tarafından fonlanan çok sayıda basın kuruluşu, yerel basın örgütü, sosyal medya ve yeni medya kuruluşu bulunmaktadır.

Seçimlere Yönelik Medya Eğitimi

NED Başkanı Wilson, yeminli ifadesinde seçime yönelik faaliyetlerinden birini şöyle açıklamaktadır:

“Yerel medyayı ve haber kapsamlarını güçlendirmek ve yerel medyanın seçimlere yönelik haber kapsamını artırmak için altı farklı şehirde dijital medya, hak temelli ve seçim odaklı gazetecilik konularında eğitimler verilmiştir.”

NED Başkanı Wilson, yerel seçimler öncesinde dijital ve yerel medyanın seçimler için özel olarak eğitildiğini itiraf etmektedir.

İsveç Devleti Guardian Vakfı’na “Bağımsız Türk Medyası Kuluçka Merkezi” girişimi için 50,7 milyon TL vermiştir. Bu tutarın 33,5 milyon TL’si Dijital Medya Araştırmaları Derneği’ne aktarılmak üzere verilmiştir. Guardian Vakfı, Britanya merkezli The Guardian gazetesine bağlı bir kuruluştur. Vakıf, sözde baskı altındaki gazeteciler için eğitim programları düzenlemektedir. Ana destekçileri İngiltere ve İsveç devletleridir.

Vakfın İsveç Devleti’ne verdiği rapora göre bu çalışmalar sonucunda *“Türk gazetecilerinin ve medya profesyonellerinin kapasiteleri güçlendirilmiştir.”*

Proje kapsamında Türk medya profesyonelleri Londra’daki The Guardian atölyelerine katılmış, sekiz akademi eğitmenine eğitici eğitimi verilmiş, İstanbul’daki akademide yirmi iki öğrenci eğitim almıştır. Vakfın internet sitelerinde hangi gazetecilere eğitim verildiği gizlenmektedir.

6 Kaynak: <https://www.journalofdemocracy.org/online-exclusive/how-to-dictator-proof-your-money/>

7 Kaynak: <https://www.foreign.senate.gov/hearings/us-support-of-democracy-and-human-rights-03-28-2023>

Guardian Vakfı Türkiye’de Yeni Medya Akademisi’yle birlikte çalışmaktadır. Yeni Medya Akademisi İsveç Devleti’nden 2019-2023 yılları arasında 7,1 milyon TL doğrudan fon almıştır.

“www.newslabturkey.org” internet sitesinden yayın yapan kuruluş dört yılda doksan altı medya kuruluşuna atölye ve danışmanlık eğitimleri vermiştir. Verilen ilk dersin “Hibe Başvuruları” olması çarpıcıdır. Derste “Hibe’nin karşılığında belirlenen bir projenin veya faaliyetin gerçekleştirilmesinin beklendiğini vurgulanmaktadır.”

Ayrıca takibin engellenmesi için şifreli iletişim yöntemleri, bilginin gizli iletimi, dijital güvenlik adımları gibi dersler de dikkat çekmektedir.

Newslab’in eğitim verdiği yüze yakın medya kuruluşunun arasında Bianet, Medyascope, Gazete Duvar, ANKA Haber Ajansı ve NDI’nın resmî partneri olan Daktilo 1984’ün yanı sıra DEM Parti taraftarı yayın organları ve çok sayıda LGBT yayın organı da yer alıyor.

NED basını sadece kuruluşları fonlayarak yönlendirmiyor. Ayrıca profesyonel gazetecileri hedefleyen eğitimler ve yurtdışı burslarını kullanarak gazetecileri ağına çekmeye çalışıyor. Bunun yanında, özellikle yeni medyaya yönelen gençlere sunduğu “mikro fonlama” isimli sözde teşviklerle geleceğin gazetecilerine kancalar takılmaktadır.

Basın kuruluşları toplumun doğru habere ulaşmasının en önemli kaynağıdır. Yıllardır yapılan emperyalist propaganda ile önce basına olan güven zedelenmiş, ardından sosyal medya ve yeni medya bir mutlak özgürlük alanı gibi sunulmuştur.

Bugün emperyalistlerin arka bahçesi konumundaki sosyal medya ve dijital platformlarda büyük bir bilgi kirliliğinin yaratıldığını ve batıcı propaganda merkezlerine döndüğünü görüyoruz. Toplumsal değerlerimiz hedef alınmakta, milli değerlerimiz küçümsenmekte, gençlerin önüne Türkiye’yi terk etmek çıkış yolu gibi konulmaktadır.

Bugün, sivil basın, özgür basın, bağımsız basın sıfatlarını kullanan ancak ABD, İsveç, İngiltere, Norveç gibi emperyalist devletlerden yüz milyonlarca lira fon alan, bu devletlere raporlar veren, emperyalist devletlerin kurumlarınca eğitilen, CIA’nın yan kuruluşlarından ödüller alan sözde basın organları tahmin edilenden çok daha büyük bir zarara neden olmaktadır.

PKK terör örgütünü destekleyen, FETÖ kalıntılarını internet yayınlarıyla parlatan, batıcı tarikatlara methiyeler dizen işbirlikçi yayın organları bilinçli bir milli devleti yıkma planının içerisinde. Dağıtılan fonlarla, burslarla, ödüllerle ve sözde eğitimlerle basınıımızı emperyalist bir kuşatma altına alınmıştır.

ABD ve Avrupa’dan LGBT Derneklerine Akıtılan Milyarlar

Türkiye’de batının etki ajanı olarak çalışan örgütlere en büyük fonları sağlayan kurumların başında İsveç Devleti’ne bağlı İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) gelmektedir.

İsveç Devleti, SIDA aracılığıyla, 2013-2024 yılları arasında Kaos Gey ve Lezbiyen Derneği’ne 198 milyon TL vermiştir. Dağıtılan fonlar karşılıksız değildir. Kaos GL Derneği de aldığı paranın karşılığında yerine getirdiği görevleri İsveç Devleti’ne kapsamlı raporlarla bildirmiştir.

Kaos GL, 2023 yılında İsveç Devleti’ne verdiği rapora göre, “Gökkuşuğu Projesi” kapsamında seksen dokuz LGBT örgütüne destek vermiş, yerel ve merkezi hükümetler nezdinde LGBT haklarını savunmuş, sadece 2023 yılında beş rapor hazırlamış, otuz ayrı etkinlikle 909 avukat ve hukukçuya eğitim vermiştir. LGBT derneklerinin yargı kurumları üzerinde bir baskı oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

İsveç Devleti’nin 2024-2028 projesi için Kaos GL’nin önüne koyduğu görevler ise şöyledir:

- Yerel yönetimler ve yasama organları gibi kilit görev sahipleri tarafından LGBTI+ haklarının korunmasının teşvik edilmesi

- Bağımsız medya ve LGBTI+ medyası, LGBTI+ hakları ve eşitliği konusunda hak temelli gazeteciliğin sürdürülmesi

- Müttefiklerle ilişkilerin geliştirmesi.

Bu hedefler için Kaos GL'ye 2024-2028 arasında sadece İsveç Devleti tarafından 112 milyon TL daha fon verilecektir.

LGBT ve batının toplumsal cinsiyet dayatması için mücadele eden sözde kadın derneklerine fon sağlayan sadece İsveç Devleti değildir. Kaos GL'nin yayınladığı "Türkiye'deki LGBTI+ Örgütler İçin Fon Rehberi"ne göre, aralarında başta ABD olmak üzere Hollanda, İngiltere, Almanya, Fransa, İsveç Büyükelçilikleri ve vakıflarının bulunduğu onlarca kurum LGBT örgütlerine fon dağıtmaktadır.

Dönemin İçişleri Bakanı Sn. Süleyman Soyul'unun açıkladığı rakamlara göre 2016-2020 yılları arasında 22 LGBT derneğine 20 milyon 127 bin dolar -688 milyon TL- aktarılmıştır. Bu dönemde en büyük fonu Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği almıştır. Dernek beş yılda yurtdışından 227 milyon TL fon almıştır. İçişleri Bakanlığı'nın açıklamalarına göre bu derneklerin gelirlerinin %95'i yurtdışından gelen fonlardır.⁸

LGBT derneklerine gönderilen fonlar artık gizlenmektedir. Avrupa Demokrasi Vakfı (EED) 2022 raporunda "Milliyetçi söylemlerin LGBT'yi gelenekler ve istikrar için bir tehdit olarak gördüğünü ve Batı'nın yozlaşmasının bir sembolü olarak sunduğunu" belirtiyor ve "EED'nin gizli hibe desteği sağlama yeteneğinin, bu söylemlere karşı mücadelede hayati öneme sahip" olduğunu söylüyor.

Sözde Kadın Derneklerine Fon İçin LGBT Şartı

İsveç Devleti resmî internet sitesinde (www.openaid.se) yayınladığı açık belgelere göre kadın örgütlerine verdiği fonlarda LGBT dayatmasını ve toplumsal cinsiyet kavramı için mücadeleyi ön şart olarak koyuyor. İsveç'ten yardım alan bütün sözde kadın örgütleri bu sözleşmeleri imzalayarak fon alabiliyorlar.

İsveç Devleti tarafından fonlanan bazı kadın dernekleri şöyledir:

Diyarbakır Merkezli KAMER Vakfı'na sadece İsveç Devleti tarafından 2005-2023 arasında 277 milyon TL verilmiştir. NED'in paravan vakıflarından olan Chrest Vakfı da 2004-2007 arasında KAMER'e 11,4 milyon TL fon sağlamıştır.

KAMER, İsveç Devleti'nin desteğiyle yürüttüğü "Kadın Hakları İnsan Haklarıdır Projesi"nin hedefini "Toplumsal cinsiyet rollerini fark ettirmek, kadınların ve LGBT bireylerin yaşadıkları hak ihlallerini raporlamak" olarak belirtmektedir. İsveç Devleti'ne verdiği 2024 raporunda KAMER "güçlü ve nitelikli bir örgüt olarak sahada ve politik süreçlerdeki etkisini güçlendirdiğini" anlatmaktadır. KAMER Vakfı onlarca emperyalist devlet ve vakıftan daha fonlar almaktadır. KAMER'in Diyarbakır merkez olmak üzere tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan yirmi şubesi vardır.

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) 2010-2024 arasında İsveç'ten 96 milyon TL fon almıştır. KA-DER İsveç Devleti'ne verdiği raporda kadın siyasetçilere yönelik siyaset okulları açtıklarını ve medya içindeki etkilerini arttırdıklarını belirtmektedir. SIDA, Mor Çatı Kadın Sığınağı'na 2020-2023 arasında 58,6 milyon TL vermiştir. Mor Çatı'nın İsveç Devleti'yle imzaladığı son sözleşmeye göre 2024-2027 arasında derneğe 73 milyon TL'lik bir fon daha verilecektir. Mor Çatı'ya ayrılan toplam fon 131,6 milyon TL'yi bulmaktadır. SIDA Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'ne de 58 milyon TL fon göndermiştir.

NDI'nın Muhafazakâr Kadın Örgütü Havle Derneği

Toplumun her kesimi bu yozlaşmanın parçası haline getirilmeye çalışılmaktadır. LGBT dayatmasına dindar kesimler de dâhil edilmektedir. Ulusal Demokratik Enstitüsü'nün (NDI) resmî sitesinde ortakları arasında gösterilen Havle Derneği kendisini "Müslüman Femi-

⁸ Kaynak: <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylunun-baskanliginda-stk-temsilcilerinin-katilimiliyla-sivil-toplum-istisare-kurulu-toplantisi-gerceklestirildi>

nist” olarak tanımlamaktadır. “İnançlı ve din-dar LGBT kadınlar vardır” demektedir.

2023 seçimlerinde CHP, HDP, İyi Parti, Saadet Partisi, Deva Partisi, Gelecek Partisi, Yeşil Sol Parti ve TİP ile “Kadınların Masası” toplantıları düzenlemişlerdir. Havle Derneği 2018’de yabancı fonlar sayesinde kurulduğunu kabul etmekte ancak tutar belirtmemektedir.

Emperyalizm milyarlarca liralık fonlarla toplumsal değerlerimiz hedef alınmaktadır. Aile yapısı çökertilmektedir. Gençlerimiz cinsiyetsizleştirilmektedir. Çöken emperyalizm kendi yozlaşmasını Türkiye’ye LGBT örgütleriyle dayatmaktadır.

Devlet Zafiyeti

NDI’nın Türkiye ofisi 1997’den beri Ankara’da faaliyet göstermektedir. Amerikan emperyalizminden akan rüşvetler on yıllardır Türkiye’deki işbirlikçi karşı devrim örgütleri tarafından kullanılmaktadır.

Türk Devleti ve AK Parti Hükümeti emperyalistlerin Türkiye’ye fonlar adı altında rüşvet dağıtmasına izin vererek, emperyalist devletlerin siyasi partilerle, belediyelerle, üniversitelerle, derneklerle örgütlenme çalışmaları

yapmasına izin vererek büyük bir zafiyet göstermektedir

4- SONUÇ

Yabancı bir devletin Türkiye’de seçimlere müdahalesinde görev yapmak Türk Ceza Kanunu’na göre suçtur. ABD’den rüşvet alan Türkiye’deki işbirlikçi örgütlerin etki ajanlığı yaptıkları açıktır.

Yabancı Etki Ajanlığı Yasası çıkartılarak yabancı emperyalist devletlerin ve bağlı kurumlarının Türkiye’deki kişi veya kuruluşları para yardımı adı altında fonlayarak yönetmesi engellenmelidir.

Bu düzenlemenin zamanı gelmiştir. Devlet ve hükümet milletimizin içeriden çürütülmesini daha fazla seyirci kalamaz.

NED’in Türkiye’deki NDI, IRI vb. ofisleri derhal kapatılmalı, yetkilileri sınır dışı edilmelidir.

Yabancı etki ajanlığına karşı mücadele bugün Türk aydınları için yakıcı bir görev haline gelmiştir. Bu konuda mücadele edecek bir komite oluşturulmalı akademisyenler, siyasetçiler, emekli askerler, hukukçulardan oluşan komite bir yasa çıkartılması için kamuoyu yaratma faaliyeti yürütmelidir.

Etki Ajanlığı Yasa Teklifinin Ulusal Güvenlik Boyutu ile Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Fahri Erenel

İstinye Üniversitesi

Ulusal güvenlik, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan örgütlenmiş insan topluluğunun bu yaşamı sürdürebilmesine olanak sağlayan her türlü iç ve dış önlemler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Belirsizliğin odak noktada bulunduğu yapıya göre ulusal güvenlik; içsel ve dışsal faktörlerin etkisi altındadır. Belirsizlik kavramı ile mutlak güvenliğe ulaşmanın imkânsızlığı kastedilmektedir. Devletler, kabul edilebilir bir güvenlik düzeyini seçmekle, katlanılabılır bir güvensizlik seviyesini de kabul etmiş olmaktadır. Ulusal güvenlik politikaları, iç ve dış politika ile yoğun bir etkileşim içindedir. Ulusal güvenlik, konulara önem ve aciliyet yüklemenin yolu olarak görülmektedir.

Ulusal güvenlik, sınırlandırılmayan bir durumdur. “Ya güvenlikte olacağız ya da olmayacağız. Kısmen güvenliğe sahip olmayız. Eğer sadece yarı güvenlikte isek, hiç güvenlikte değilizdir” düşüncesi genel olarak güvenlik çalışmalarında dikkat alınmaktadır.

Devletler, bağımsızlığını kazanıp gelecekselden modern devlet sistemine geçtikten sonra güvenlik algı ve yöntemleri de bu paralelde değişikliğe uğramıştır. Toplumların bu devletleşme sürecinde öz savunma ihtiyacı milli güvenlik ihtiyacı olarak yeniden tanımlanıp uygulanmıştır. Milli güvenlik kavramının ilk defa ortaya atıldığı bu süreçte ilk akla gelen devletlerin güvenliğini bir savaş sırasında korunması olmuştur.¹

Milli güvenliği sağlamak adına rekabetçi ve kaotik uluslararası sistemdeki mücadelede devletler, sürprizlerden kaçınmak adına muhtemel gelişmeleri önceden mümkün mertebe öngörmeye çalışırlar. Gelecekte ortaya çıkabilecek belirsizlikleri asgari düzeye indirmenin yolu ise yeni bilgilere dair haberlerin alınmasına bağlıdır. İstihbarat, üst düzey siyasi kararların alınması, oluşturulması ve yürütülmesinde siyasi karar alıcılara bu anlamda hayati destek sağlar.²

1 Murat Diktaş, “Etki Ajanlığı”, ANKA Enstitüsü, <https://ankaenstitusu.com/etki-ajanligi>, 2023, Erişim Tarihi: 22.10.2024

2 Kaan Kutlu Ataç, “İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, No.45, Kasım 2019

Ülkelerin farklı tehdit algulamalarına ve bilgi arayışı ile gizlilik işleyişi konularında değişken dinamiklere sahip olması sebebiyle, istihbarat kültürleri arasında çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle, istihbarat monolitik ve standart bir uygulama olarak düşünülmemelidir. Daha ziyade, karar alma üstünlüğünün elde edilmesinde çok sayıda bilgi toplama mekanizmasının kullanılmasına bağlı olarak siyasi ve kültürel koşullara bağlı farklı yollar bulunmaktadır.³

İstihbarat, insanların birbiri ile çatışan gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana var olan bir faaliyet alanıdır. Milattan önce 5. yüzyılda Çin'in Savaşan Devletler döneminde yaşadığı tahmin edilen Çinli bilge ve komutan Sun Tzu, Savaş Sanatı başlıklı eserinde şöyle der: “Yenilgiyi önlemek için, kendini bilmek gerekir. Saldırıda başarılı olmak için hem kendini hem de düşmanını tanı. Ne kendi kabiliyetlerini, ne de düşmanınınkileri bilen bir komutan için gireceği her çatışma, sonu sürprizlere açık bir macera olacaktır.” Düşmanın niyet ve kabiliyetlerini bilmenin yolu ise istihbarattan geçer. Nitekim Sun Tzu da Savaş Sanatı'nın 13. bölümünü Casusluk (espionage) konusuna ayırmıştır. Burada istihbaratın görüngüsel veriye dayanması gereğini şu şekilde ifade eder: “Öngörü, hayaletler veya tanrılardan, kehanetler ve işaretlerden elde edilemez. İnsanlarca öğrenilen bilgiden elde edilmelidir.”⁴

Eğer istihbarat belirsizliklerin hüküm sürdüğü bir çevrede hayatta kalmakla ilgiliyse, o zaman en azından insanlık tarihi kadar eski bir uğraştır. Tanrı, Musa peygambere vadedilmiş Kenan diyarına casuslar göndererek keşif yapmasını söylemiştir. Musa da, on iki kişiyi bölgedeki insanları, arazinin yapısını, toprağın verimini ve tarım ürünlerini araştırmaları

için gönderir: “Ülkeye bakın, nasıl bir yer? Yaşayan insanlar zayıf mı, güçlü mü; azlar mı, yoksa çoklar mı? Topraklar iyi mi kötü mü? Şehirleri nasıl? Çadırlarda mı, yoksa kalelerde mi yaşıyorlar? Arazi düz mü engebeli mi? Arazi ormanlık mı değil mi? Cesaretli olun ve toprakta yetişen meyvelerden getirin.”⁵

Globalleşme süreci ile beraber kapalı devletler ve toplumlar yavaş yavaş diğer devletlerle ve dolayısıyla dünya ile entegre olmuşlardır. Bu boyut devletlere teknolojik üstünlük sağlamakla beraber güvenlik açısından birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Devletlerin, kurumların, özel şirketlerin ve diğer organizasyonların gizli tutmak istedikleri çok sayıda bilgi, operasyon ve faaliyetleri vardır. Şeffaf olduğunu ileri süren devletlerin dahi birçok bilgiyi gizli tutar.⁶

Riski yüksekte olsa da maliyeti düşük olan casusluk faaliyeti tarih öncesi dönemlerden başlayarak günümüze kadar kullanılagelmiş bir istihbarat yöntemidir. Casusluk zaman içinde daha organize ve kurumsallaşmış hale evrilmiştir. Casusluk, siyasi, askeri, ticari ve diğer gizli bilgilerin casuslar ve gizli ajanlar eliyle elde edilmesi sürecidir. Casusluğun temelinde insan faktörü vardır. Casusluk bilgilerin yalnızca gizlice çalınması değildir. Casus tanımına sadece hasım istihbarat örgütlerine çalışan insanlar değil, ülke vatandaşları da dâhil edilir. Casusluk, illegal yollar kullanılarak (bir başka devletin kanunlarını ihlal ederek) bilgi çalınması işidir.⁷

İstihbarat servislerinin rolü, koordinasyon, finansman, lojistik destek ve yönlendirme ile sınırlı kalmaktadır. Artık hedef ülkelerde özellikle istihbarat-ajitasyon faaliyetlerinde deşifre olma riskine girilmemekte; bu iş genellikle doğrudan ya da dolaylı olarak servisle ilişkili

3 H. Akın Ünver, “Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik”, EDAM, 2018, <https://edam.org.tr/siber-politikalar-ve-dijital-demokrasi/281095-dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik>, Erişim Tarihi: 21.10.2024).

4 Mehmet Ali Tuğtan, “İstihbarat”, 2020, Scopedia, <https://www.secopedia.org/kavramlar/temel-kavramlar/istihbarat>, Erişim Tarihi: 21.10.2025

5 Kaan Kutlu Ataç, a.g.m

6 Bilal Çam, “İstihbaratta Karşı İstihbarat ve Karşı Casusluk: James Jesus Angleton Örneği”, Milli Savunma Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020

7 Bilal Çam, a.g.m

yerli işbirlikçilere, taşeronlara sipariş edilmektedir. Literatürde bu yerli işbirlikçilere-taşeronlara “etki ajanları”, “ajan provokatörler”, “casus ajanlar”, “yönlendirici ajanlar” ya da kapsamlı bir deyişle “nüfuz casusları” denilmektedir.⁸

Casusluk faaliyetlerinin nihai amaçlarından biri de hasım güçlerin karar alma mekanizmalarını etkilemektir. İçimizde, başka devletler adına kamuoyu oluşturmakla görevli, çoğunlukla ülke vatandaşı olmakla beraber hizmet ettiği ülkenin kültür emperyalizmi neticesinde o devlet namına devşirilmiş ve o devlet hesabına çalışan “Etki Ajani”ları casusluk faaliyetleri arasında yer almaktadır. Etki Ajani” ifadesi ile nitelenen kişiler, klasik istihbarat ajanları değildir. Etki Ajani, ajan tarifinde olduğu gibi bir devletin veya kuruluşun gizli çalışan resmi bir memuru değildir. Bu yüzden “ajan” ile karıştırmamalıdır. Aslında yabancı ülkeler literatüründe bunun adı ajan değil, “Kilit etkileyici (Key influencer)” olarak geçmektedir.⁹

Kilit etkileyici (Key influencer); fikri, kariyeri, pozisyonu ve kişiliği itibarıyla kişi ve toplumlara etkileme, mevcut görüşlerinin güçlendirilmesi veya değiştirilmesini sağlayabilecek, tetkik-tahkiki yapılarak psikolojik harekâta kendisinden yararlanmak amacıyla seçilen, angaje edilen, sevk ve idaresi bağlı olduğu istihbarat teşkilatı tarafından yürütülen ajanlardır.¹⁰

Bunlar; din adamlarından (birinci sırada), eğitimcilerden, gazetecilerden, kadın liderlerden, işadamlarından ve işçi liderlerden, siyaset liderlerinden, bilim adamlarından ve askerler arasından seçilmektedir.

Etki Ajanlarını ilk önce iki ana grupta toplamak mümkündür:¹¹

1. Yabancı ülke tarafından angaje edilip çalıştırılan Etki Ajanları,
2. Kendi ülkesi içinde farklı gruplara hizmet eden Etki Ajanları,

Yabancı ülke tarafından angaje edilip çalıştırılan Etki Ajanları ise kendi içinde üç kategoride toplanabilir:

1. Dönemsel Etki Ajanları: Hesabına çalışacakları ülke ile çift veya tek taraflı bir vatantaşlık, dinsel, rejimsel bağı bulunan ve bu yönde lehte motifler sergileyen şahsiyetlerdir.

2. Sürekli Etki Ajanları: Bunlar profesyonel olarak yabancı bir ülke tarafından belirli bir zamanda mimlenmiş, tetkik ve tahkiki yapılarak elemanlandırılmış, maskesi oluşturularak o ülkenin kültürel, dinsel ve rejimsel eğitimine tabi tutularak devşirilmiş kişilerdir.

3. Sempatizan Etki Ajanları: Bunlar amatör hüviyettedir. Konjektürel olarak bir ülkeye müzahir görüş, tutum ve davranışta olduğu önceden belirlenen ve el altında tutulan özellikle maddi motifleri üzerinden satın alınabilir entelektüellerdir.

Etki Ajanları görevleri açısından ise üç kategoriye ayrılır:

1. Sempatizanlar (Görüş Liderleri): Hedef toplum içerisinde etkinliği bulunan ve eleman kazanma prosedüründen geçerek, gönüllü olarak psikolojik çalışmalarına katılan, yönetilen elemandır.

2. Satın alınabilir elitler (Ajan Provokatörler): Özellikle ulus-devlete geçiş aşamasının sancısını çeken toplumlarda, özellikle de Üçüncü Dünya Ülkelerinde en çok rastlanılan metadirlar, borsa değerleri vardır; özellikle medyada, bürokraside ve siyaset sahnesinde boy gösterirler.

3. Profesyoneller (Eylem Ajanları): Profesyoneller yurtiçinden ya da yurtdışında yaşayanlar arasından seçilir ve bilahare kendi ülkelerinde özel eğitime tabi tutulur. Propaganda, sabotaj, gerilla vb. (örtülü eylem) gibi gizli psikolojik yöntemlerini uygulamak üzere görevlendirilen ajanlardır. Bu tip ajanlar, arkasında herhangi bir gizli servisin olmadığı görüntüsünü vererek, örtülü eylemi gerçekleştirirler.

8 Murat Dikkaş, a.g.m

9 Murat Dikkaş, a.g.m

10 Murat Dikkaş, a.g.m

11 Murat Dikkaş, a.g.m

Yeni sömürgecilik, günümüz tabiri ile emperyalizm, kendini çok iyi gizlemesini bilir. O açıkça meydana çıkmaz. Kendine insanları cezbedecek bir maske ve balıkları oltaya çekecek cazip bir yem bulur. Emperyalist ülkeler, kendi ülkelerinde ve ele geçirmeye çalıştığı ülkelerde, geri kalmış ülkelere kültür yardımı yapmak ve kalkınmalarını hızlandırmak üzere kadro hazırlamak maskesi arkasına gizlenerek çeşitli okullar açarlar. Bu okullarda geri kalmış ülkelerin çocuklarını kendine uygun bir tarzda eğitip doktrine ederek kendisine müzahir bir “Etki Ajanı” olarak ülkelere iade ederler.

Richard PODOL AID, Uluslararası Kalkındırma Örgütü Uzmanının Amirlerine Yolladığı Türkiye Raporu-1975:

Yirmi yıldan fazla bir zamandır Türkiye’de faaliyette bulunan Amerikan yardım programı bir zamandan beri meyvelerini vermeye başlamıştır. Önemli mevkilerde Amerikan eğitimi görmüş bir Türk’ün bulunmadığı bir Bakanlık ya da bir İktisadi Kamu Kuruluşu hemen hemen kalmamıştır. Bu kimseler halen buldukları örgütte “ilerici güç” niteliğini taşımaktadır. Genel müdür ve müsteşarlık mevkilerinden daha büyük görevlere kısa zamanda geçmeleri beklenir. AID bütün gayretleri bu gruba yöneltilmelidir. Geniş ölçüde Türk idarecilerini indoktrine etmek gerekir. (İndoktrine (endoktrine): Belli bir doktrinin (öğretinin) mutlak bir doğru imişçesine, dogmalaştırılarak ve eleştirel düşüncenin var olmadığı bir ortamda telkin veya dikte edilmesi. Fikrî beyin yıkama faaliyeti.) Burada özellikle orta kademe yöneticiler üzerinde durmak yerindedir.

Amaç, bunlara yeni davranışlar kazandırmaktır. Bu grubun yakın gelecekte yüksek sorumluluklar mevkilerine geçecekleri düşünülürse, bütün gayretlerin bu kimseler üzerinde toplanması mantık açısından doğrudur.

İlk “Yabancı Etki Ajanlığı” yasası olan Yabancı Temsilci Kayıt Yasası (FARA),

ABD’de 1938’de Nazi propagandasıyla mücadele için çıkarılmış, sonraki yıllarda bu süreç, Sovyetler Birliği’nin propaganda faaliyetlerine karşı yürütülmüştür. Hâlâ yürürlükte olmasının yanı sıra önemli değişikliklere uğrayan yasada, propaganda konsepti kapsamdan çıkarılsa da ABD’de ulusal güvenliği ilgilendiren yabancı etkileri tespit etme amacını sürdürmektedir.¹²

Avrupa Komisyonu da Rusya ile uyumsuzluklara ve çeşitli propaganda faaliyetlerine dair benzer direktif ortaya koymuştur. Avrupa Komisyonu, 12 Aralık 2023’te “Üçüncü Ülkeler Adına Çıkarların Temsil Edilmesine İlişkin Şeffaflık Direktifi” başlıklı teklifi “Demokrasi Savunması” paketi kapsamında ele almıştır. Teklif, üçüncü ülkeler adına çıkar temsilinde bulunanların demokratik hesap verebilirliği ve şeffaflığı konusunda bazı “uyumlaştırılmış gereklilikleri” ortaya koymaktadı.

2012 yılında kabul edilen Rusya’nın Yabancı Ajan Kanunu; yurt dışından fon alan ve siyasi faaliyetlerde bulunan kâr amacı gütmeyen kuruluşların Adalet Bakanlığı’na “yabancı ajan” olarak kaydolmasını gerektirmektedir. Bu tabir, “casusluk” ve “vatana ihanet” ile benzer anlam taşıyan bir terimdir. Kanuna göre, “yabancı ajanlar” kapsamlı yıllık denetimler, 3 aylık mali raporlama ve her altı ayda bir tüm faaliyetler hakkında hacimli raporlama dâhil olmak üzere katı bir kontrol rejimine tabidirler. Kanunun ilk kabul edildiği dönemde, sadece kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerine ve medya kuruluşlarına “yabancı ajan” damgası vurulabilmekteydi. Kanunda yapılan değişiklikler sonrasında, sosyal medyada hükümet yetkililerini eleştiren görüşler paylaşan ve yurtdışından bağış veya ödeme aldığı iddia edilen bireylerin de “yabancı ajan” olarak adlandırılabilmesi söz konusudur. 2020 Aralık ayında yapılan bir değişiklik, Rusya’nın ulusal güvenliğine karşı kullanılacak savunma ile ilgili bilgi toplamanın da yabancı ajan olarak adlandırmaya neden olmasını getirmiştir. Ayrıca, bu tür kişilerin kamu hizmetinde görev almasını

12 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-basta-olmak-uzere-cok-sayida-ulkede-etki-ajanligiyla-mucadele-yasal-zemine-sahip/3234991> 30-05.2024, Erişim Tarihi:20.10.2024

yasaklamakta ve onları bürokratik incelemeye ve yerinde kontrollere tabi tutmaktadır.¹³

Avustralya’da da “Yabancı Etki Şeffaflığı” (Foreign Influence Transparency) yasası kapsamında ülkede yabancı bir kuruluş adına siyasi ya da hükümete etki amacıyla yapılacak belirli faaliyetler için bireysel ya da kurumsal kayıt oluşturulması gerekiyor. 2018’de kabul edilen bu tasarı kapsamında, kamu ve hükümet yetkililerine Avustralya hükümetinde ve siyasi sürecinde yabancı etkinin doğası, düzeyi ve kapsamı hakkında görünürlük sağlanması amaçlanıyor.

Gürcistan’da, “yabancı etkinin şeffaflığı” konulu yasa iktidar partisi “Gürcü Hayali” tarafından parlamentoda kabul edilmiştir. Yasa’da, “yabancı bir gücün çıkarlarını gözetilen organizasyon” tanımı kullanılmaktadır. “Dış nüfuzun şeffaflığını” sağlamayı amaçlayan yasa, Gürcistan’da kurulan ve fonlarının yüzde 20’sinden fazlasını yurt dışından alan kuruluşların “yabancı bir gücün çıkarlarını gözetilen organizasyon” olarak kaydolmalarını veya para cezalarıyla karşı karşıya kalmalarını öngörmektedir.

MİT tarafından, 4 Mayıs 2024 tarihinde “Casusluk nedir?” başlıklı video yayınlanmıştır. Casusluk faaliyetlerinin genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Videoda, açık kaynak bilgilerinden yararlanarak yapılan analiz çalışmaları ve hazırlanan raporlar “casusluk faaliyeti” olarak tanımlanmıştır.

“Suçta ve cezada kanunilik” prensibi bakımından sorunlu olan ve kamu barışını korumayı hedeflediği söylenen “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlıklı TCK m.217/A’nın 2022 yılında kanunlaştırılmıştır.

Devletin sırlarının korunması, casusluk faaliyetlerinin önüne geçilmesi ve faillerinin cezalandırılması amacıyla “Diğer faaliyetler” başlığı altında TCK m.339/A’nın 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na eklenmesi çalışmaları sürmektedir.

“Etki Ajanlığı” adlı kavram; gelişen bilim ve teknikle beraber ortaya çıkan kitle iletişim araçlarının, internet ve başka özel yöntemlerin kullanılması yoluyla devletlerin doğrudan veya örgüt veya organizasyonlar vasıtasıyla stratejik çıkarları için gizli ve uzaktan bir başka devletin içişlerine doğrudan veya dolaylı müdahalelerin önünü açıp kolaylaştırmıştır.

Maddenin düzenlenme gerekçesinde 5237 Sayılı Kanun’da “Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk” suçlarının düzenlendiği, ancak bu düzenlemenin “Belge ve bilgi temini veya açıklanması dışında devletin güvenliği ile iç veya dış siyasal yararları aleyhine olacak şekilde gerçekleştirilen diğer faaliyetler bakımından herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir” denilerek mevcut müktesebatin yetersiz olduğu ifade edilmektedir.

Hiçbir devlet; içişlerine ve uyguladığı politikalara, milli yararlarına ve ulusal güvenliğine karışılmasını, düzeninin ve sisteminin bozulmasını istemeyeceğinden, bu tür faaliyetleri önlemeye dönük istihbari ve önleyici çalışmalar yapar. Bu çalışmalar; devletin doğrudan veya dolaylı olarak içeriden ve dışarıdan bilgi ve veri toplamasını, bunları değerlendirip analizler yaparak, kamu kurum ve kuruluşlarını denetlemesini, uymasını, dikkatli olmalarını sağlamayı kapsar.

“Güvenlik” kavramı üzerine yapılan tartışmalar özellikle; “kimin ya da neyin güvence altına alınacağı, güvenliği kimin ya da neyin sağlayacağı, neye ve kime karşı, ne şekilde sağlanacağı” üzerine yoğunlaşmıştır.

Ülkemizin güvenliği ve vatandaşların Anayasa ile garanti altına alınmış özgürlük dengesi sağlanarak her türlü casusluk faaliyete karşı tedbir almak mutlaka gereklidir. Tedbir alınmaması varoluşsal risk haline dönüşebilir.

Ülkemizde yer yer devam eden misyonerlik faaliyetlerini de bu kapsamda değerlendirmenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında özellikle Anadolu’da artan misyonerlik faaliyetleri ve buna

13 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bati-basta-olmak-uzere-cok-sayida-ulkede-etki-ajanligiyla-mucadele-yasal-zemine-sahip/3234991> 30-05.2024, Erişim Tarihi:20.10.2024

bağlı olarak kurulan ABD orijinli okullar etki ajanlığının en güzel örneklerini oluşturmaktadır. FETÖ'nün Türkiye içinde ve dışarıda kurmuş olduğu her türlü eğitim kurumunu da bu kapsamda düşünebiliriz. Dijitalleşmenin her türlü bilgiye ulaşmayı mümkün hale getirdiği günümüzde casusluğun her türlü şekline karşı tedbirler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Kör noktaların casuslar için veriye ulaşım yolu olduğu unutulmamalıdır. Bu noktalar yasal boşluklar, eğitim sitemindeki açıklar, devletin veri sistemindeki zafiyetler olabilir.

ABD'nin dünyada gerçekleştirdiği birçok darbe veya darbe teşebbüsünde etki ajanlarını kullanmak başta olmak üzere devletin üst yöneticilerini nasıl kullandığı bilinmektedir. Hatta bir söz vardır. Bir tek Washington'da darbe olamaz, çünkü orada ABD Büyükelçiliği yoktur. ABD'nin olduğu her yerde etki ajanları mutlaka vardır. FETÖ terör örgütünün 15 Temmuz darbe teşebbüsünü de bu kapsamda değerlendirmek gerekir. FETÖ'nün dünya üzerinde kurulu okullarının her birinin etki ajanı yetiştirmekte olduğu gerçektir.

Etki Ajanlarının faaliyetlerini engellemek maksadı ile öncelikle aynı dış istihbarat yapı-

lanmasında olduğu gibi merkezi bir iç istihbarat sitemi kurulmalıdır. Bu tür faaliyetleri kontrol ve koordine edecek Kamu Güvenliği Başkanlığı vb. bir yapılanmaya gecikmeksizin gidilmelidir. Etki Ajanlığı konusunda topluma bilgilendirme yapılmalıdır. Siyasi partiler, dernekler, vakıflar vb. sivil toplum kuruluşlarına bu tür Etki Ajanları tarafından sızılmasını engelleyecek, özellikle maddi yardım alınması konusunu kriterlere bağlayacak, denetimlerde Etki Ajanlığı konusunu da denetleyecek şekilde Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu vb. kanunlarda, bu konularda yasa çıkarmış ülke örnekleri dikkate alınarak düzenlemelere gidilmelidir.

Gürcistan'da Etki Ajanlığı konusunda yasa çıkarılması sürecinde yaşananlar, Batı'nın ülke içişlerine karışılmasının engellenmesi halinde nelere yapabileceğini, sözde demokrasi havari-si kesilen bu ülkelerin gerçek karanlık yüzlerini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ülkemize yönelik iç ve dış tehditlerle nasıl baş edilmesi gerektiğini bizlere açık bir şekilde göstermektedir.

Etki Ajanlığı Yasa Tasarısının Gerekliliği Hakkında Görüşlerim

Doç. Dr. Erdem İlker Mutlu

Günümüzde devletler güvenlik modellerini oluştururken tehdit niteliğinde olabilecek çok farklı etmenleri göz önüne almaktadırlar. Dış güvenlikle ilgili tedbirler, askeri, siyasi, ekonomik alanlarda alınırken, iç güvenlik konusunda da asayiş tedbirleri dikkatle uygulanır. Ancak çoğu zaman iç güvenliği de etkileyen dış tehditler çok görünür olmayabilir. Uluslararası istihbarat örgütleri ülke içinde çok görünür olmayan işlevler ile ciddi güvenlik zafiyeti yaratabilirler. Ne var ki böyle durumlarda ülkenin istihbarat teşkilatları bu görünmeyen işlevlere karşı önlem almaya çalışırlar. Buna da karşı istihbarat işlevi adı verilmektedir.

Etki Ajanlığı konusuna gelecek olursak, ilke olarak, çok net bir şekilde yukarıda sayılan durumların dışındadır. Burada, “ilke olarak” ifadesinin kullanılmış olmasının nedeni bazı istisnai durumlarda, bir üst paragrafta sayılan konularla dahi birleşebilecek konumda olmasıdır. Diğer bir deyişle, şu şekilde bir örnek mümkündür. Kişi, yabancı istihbarat örgütü için çalışan bir kişi olmakla birlikte aynı zamanda etki ajanı konumunda da olabilir. Buradan da anlaşılacağı gibi etki ajanlığı aslında daha çok hukuk çerçevesinde var olan bir konumlanma şekli olmakla birlikte bulunduğu

konum itibariyle etki ve yönlendirme yapmaya uygun bir durum barındırır.

Buradan yola çıkarak kısa bir tanımlama yapacak olursak: Bir ülkeyi veya bir siyasal alanı siyaseten yönlendirmek amacıyla belli bir kişi veya grubun içinde bulunduğu özel sosyal konumu veya farklı sosyal araçları kullanarak yapmış olduğu eylemlerin tümüne Etki Ajanlığı eylemi adı verilmektedir.

Etki Ajanlığı sürecinde yapılan eylemler kasıt unsuru hariç hukuka aykırı olmayan eylemlerdir. Genelde araç olarak kullanılan yapılar da hukuk çerçevesinde ortaya çıkmış olan yapılardır. Bu bakışla, istihbarat toplama amaçlı oluşturulan gizli ajanlık yapılarından ayrılmaktadır.

Etki Ajanlığında temel konu, ulusal menfaatlere bakış konusudur. Nitekim, ulusal çıkarlarla çelişecek şekilde davranan kişi veya gruplar motivasyon olarak kendi içinde bir sınıflandırmaya tabi tutulması gerekmektedir. Bunlar: Bilgisizlik veya dezenformasyona maruz kalıp yanılmak suretiyle ulusal çıkarlara tehdit oluşturacak davranış oluşturan birinci grup ile gerçek bilgiye ve konjoktüre hakim olduğu halde kasıtlı olarak kamuoyunu ulusal çıkarlara tehdit oluşturacak şekilde yönlendiren ikinci gruptur. Bu nedenle, bu noktada has-

sasiyetle net şekilde tespit edilmesi gereken bir durum söz konusudur: Gerçekleştirilen eylemlerin boyutu ile ardında var olan kasıt unsuru.

Etki Ajanlığı Ağının Değerlendirilmesi

Etki Ajanlarının daha büyük etki oluşturulabilmesi ve karşı ulusal güçlerin bertaraf edilmesi için büyük etki ağları oluşturdukları bilinmektedir. Bu çerçevede oluşturulan ağ veya ağlar tamamen eşgüdümlü bir çalışma ile sahada daha kapsayıcı bir etki alanı ile daha güçlü bir yönlendirme sağlanabilecektir.

Bu ağ sistemi genel olarak toplumda önemli bir yeri olan, saygı gören, büyük inandırıcılık sağlayan hükümet dışı gruplardan oluşmaktadır. Bunlar içinde sanatçılar, yazarlar, gazeteciler, bilim insanları, tıp insanları, uzmanlar, mühendisler, hukukçular gibi gruplar bulunmaktadır. Zira hukuk çerçevesinde hükümet dışı kamuoyu gündem belirleyicileri arasında, bu gruplar bulunmaktadır.

Dolayısıyla, etki ajanlığı ağları özellikle bu guruplar arasında yayılmaktadır. Bu yayılma için en elverişli yöntemler meslek grupları veya proje-finansman grupları arasında yer almaktır. Böylece etki/yönlendirme eylemi için büyük gruplar kullanılabilirdiği gibi finansal olarak bağlı gruplar da oluşturulabilmektedir.

Özellikle meslek grupları içinde odalar-borsalar-barolar-birlikler gibi anayasal güvence altında kurulan meslek kuruluşları içine sızabilmek etki çarpanını kat kat fazlasına taşımak anlamına gelecektir. Örneklerle anlatmak gerekirse binlerce, on binlerce avukat, hekim, mimar-mühendis, sanatçı adına görüş bildirme, eylem yapma olanağı bulunmaktadır.

Özellikle, durumu bilmeyen toplumsal düzeyde kararsız kamuoyu izleyicilerine yönelik barolar, birlikler, odalar gibi meslek kuruluşları veya kamu idaresine bağlı özerk anayasal kuruluşların düşünceleri veya eylemleri olarak gözükecektir. Bu durum etki çarpanını artıracaktır.

Diğer önemli bir konu da finans konusudur. Özellikle hükümet dışı gruplar için yaşamsal

düzeydeki finans konusu bu noktada dikkat çekicidir. Zira etki ajanlığı faaliyetinin gerçekleşmesine yardımcı olmak için finansal olarak kendilerine bağlı gruplar oluşturmak yine çok sık karşılaşılan bir durumdur. Burada projeler, toplantılar, ulusal ve uluslararası etkinlikler, burslar, yayımlar ve akla gelebilecek birçok eylem sayılabilir.

Finansal destek konusu çok hassas bir konudur. Zira finansal olarak destek veren tarafların herhangi bir beklentisi olmadan bu desteği vermesi ve sürdürmesi düşünülemez. Örneğin, finans sağlayıcı kamuya yararlı bir dernek veya vakfın en azından işlemlerine devam edebilmesi amacıyla finansman sağlayacaktır. Günümüz kapitalizminin daha ağır koşullarında beklenti o kadar yüksektir ki bu finansman idealist amaçlar yerine liberal üretimin çarkları için harcanmaktadır. Bu nedenledir ki neokapitalizmi veya liberalizmi benimseyen bir ekonomi sisteminde var olan hiç bir aktör, bırakınız başka bir ülkeyi, kendi ülkesinde dahi hiç bir kişi veya grubu bir karşılık beklemezsiniz finansal olarak desteklemeyecektir. Destek olduğu iddiasını daha da artırıp sosyal düzeni ve tarihi ile barışık olmadığı bir toplumu tamamen insancıl duygularla finanse ettiği söylemi inandırıcı değildir.

Hangi Eylem Hangi Finansman Konusu

Bu konuda belki de en hassas nokta hangi eylemin Etki Ajanlığı eylemi oluşturduğu, hangi finansmanın Etki Ajanlığı karşılığı oluşturulduğu noktasıdır.

Burada olağanüstü bir bilgelik ve çok katmanlı analiz gerekmektedir. Bunu da yapabilecek güçte olan devlet yapısı içinde oluşturulabilecek çok özel bir birimdir. Zira insan kaynakları ve organizasyon becerisi en yüksek olan devlet kurumudur.

Zira bu ağların hareket şekli bazen çok katmanlı ve uyumludur. Örneğin, devletin sınır ötesi askeri operasyonlarını engellemek isteyen bir ağ olduğunu varsayalım. Böyle bir ağın ihtiyaç duyduğu katmanlar şu şekilde oluşur:

Sahada hukuk ihlalleri olarak tartışma konusu olabilecek gri noktaların kayıt altına alın-

ması için haber bilgi toplama ağlarında olan kişilerin olduğu katman somut araç olarak kabul edilebilecek kayıtları toplayacaktır. Bir diğer katman olan uzmanlar katmanı bu ihlalleri teşhis edecek veya sınıflandıracaktır. Bir diğer katman olan diplomatik grup ise konuyu uluslararası diplomasi gündemine getirmek için yararlanıcı grupların erişimine sunacaktır.

Soyut olarak anlatılan bu durum somut olduğunda epey can sıkıcı ve rahatsız edici olabilmektedir. Örneğin, ağır bir insancıl hukuk ihlali ile suçlanma durumu söz konusu olduğunda sizin güvenliğinizi etkileyen boyutlarda sıkıntılar baş gösterebilir. Bir kaç saha kaydını koydukları uzman, örneğin bir hekim veya kalabalık bir hekimler topluluğu adına seslenebilecek temsil yeteneğine sahip bir hekim saha kaydındaki hasmın yasak silahlardan etkilendiği yönünde görüş bildirebilir. Bu durum da konuyu uluslararası kamuoyuna ve BM Güvenlik Konseyi'ne durumu sunabilir. Ekinde bir grup akademisyenin devletin silahlı çatışma hukukunda suç işlediği yönünde görüş bildiren bir akademisyen grubunun bildirisi eklenebilir. Tüm bunlar bir araya geldiğinde, devlet aleyhine BM gibi uluslararası kuruluşlarda karar alınmasa dahi devletlerin tek taraflı silah ambargosu kararı almaları için yeterlidir. Oysaki şu durum pek ala mümkündür: Bu boyutta bir organizasyonun parçası olduğunu hiçbiri bilmemektedir.

Böyle bir durumda kişisel seçimler veya anlık öngörüler, hayata bakış şekli veya sözde mağdurun yanında olma kaygısı söz konusu olabilir. Bu durumun da ayırt edilmesi, netleştirilmesi gerekir. Böyle durumlarda, orta zekâda bir insanın sonuçlarını bilebileceği davranışlar, meslek etik ve kurallarından uzaklaşmış davranışlar, tekrar eden ve özellikle etki ağ ve ağlarında süreklilik arz eden davranışlar gibi faktörler birer belirleyici olabilirler.

Finans desteği amaçlı verilen yabancı veya kaynağı belirsiz/ şüpheli fonların özellikle ulusal çıkarlara, devlet güvenliğine veya uluslararası ilişkilere zarar veren davranışlar sergileyen kişi ve gruplara aktarılmış olması üzerinde düşünülmesi gereken konulardan biridir.

Böyle zamanlarda alışılmıştın dışında gelen gelirler, aşkın miktarlarda gelen gelirler, şeffaflık içermeyen yüksek para akışı şüpheli durum olarak görülmelidir. Yine buna örnek olarak basit bir internet platformu üzerinden yayın yapan politik muhalif bir grubun yüz milyonlarca dolar fon alması ve bunun nasıl harcadığına dair şeffaflığın bulunmaması söz konusu olabilmektedir. Böyle durumlar da özellikle toplum vicdanının sorguladığı konulardır.

Nasıl Bir Düzenleme Yapılabilir?

Yapılması gereken hukuksal düzenlemenin mutlaka devletin zor yüzünü göstermesi gerekir. Bu nedenle kamuoyundaki hakim görüş bir ceza normu oluşturulması yönündedir. Ne var ki ceza normları özellik itibarıyla tipiklik içeren bir eylemi net tanımlaması, normun hiç bir şekilde dışına çıkılamaması, ceza soruşturma hukukunun ve muhakeme hukukunun kısıtlayıcı ilkeleri birçok zaman özensiz kamu görevlilerinin de katkısıyla zorluklar çıkarabilmektedir.

Ancak şu bir gerçektir ki ceza normu şarttır. Ceza normunda tanımlanması oldukça zor olan eylemin tipikliği ağırlığına göre kabahatler kanunu veya kamu zararına neden olanlar için mali tedbir ve yaptırımları içeren hukuk normları oluşturulmalıdır. Bu şekilde baktığımız zaman daha ağır olan eylemler ile daha az ağırlıkta olanları ayırmış oluyoruz. Bu da ayrıca tartışılması gereken bir durumdur.

Bütün bunlardan ortaya çıkan bir sonuç vardır ki o da yasal düzenleme yapılmasının hukuksal anlatımla “olmazsa olmaz” (mutlak gereklilik) olduğudur. Ne var ki konunun kapsamlı olması ve hassasiyeti, özellikle bilim ve sanat özgürlüğü, ifade özgürlüğü ile yakınlaştığı yüzeylerde çok özenli davranmak gerekmektedir. Özensiz, yüzeysel ve belirsiz hatlara sahip bir yasa kamuoyu için çok değerli unsurların da kötü niyetli şekilde yasayı işletmeye çalışacaklar nedeniyle zarar görmesine neden olacaktır.

Renkli Devrimler ve Türkiye'deki Muhalefete İlişkisi Üzerine

S.L. Kanthan

Hindistanlı siyaset yorumcusu S. L. Kanthan, uluslararası ekonomi ve politika hakkında değerlendirmeleriyle tanınıyor. ABD'nin uluslararası politikaları ve Renkli Devrimler Kanthan'ın odaklandığı konular arasında. Röportajı Teori yazı kurulu üyesi Gökalp Erbaş gerçekleştirdi.

Teori: Siz, ABD hükümeti tarafından yönlendirilen Renkli Devrimler ve iç savaşlar üzerinde çalışıyorsunuz. Peki, bu Renkli Devrimler nedir aslında? Ve Bangladeş ile Sırbistan'daki son gelişmeleri bu bağlamda nasıl yorumluyorsunuz?

S.L. Kanthan: Temelde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'ye baktığınızda, sömürgeciliği daha sofistike bir şekilde yapmak istediler. Dünyadaki ülkelerin her zaman ABD yanlısı olmasını sağlamak için ana organizasyon CIA idi. Geleneksel olarak, yaklaşık 20-30 yıl boyunca, CIA'nın, gelişmekte olan ülkelerdeki tüm liderlerin her zaman ABD yanlısı olmalarını sağlamak için birkaç yöntemi vardı; havuç ve sopa yöntemi. Havuç yöntemi, "Tamam, size iyi davranacağız, İsviçre'de büyük bir banka hesabınız olacak" gibi. "Çocuklarınızı Amerika'da okula göndermenize izin vereceğiz. ABD'de bir ev sahibi olabilir ve Amerikan şirketlerinde hisse senedi satın alabilirsiniz" vb. gibi vaatlerle kişiyi satın alırlardı. Ve eğer o kişi rüşveti kabul etmiyorsa ve

eğer kişi, diyelim ki ülkesini seviyorsa ve lideri olduğu ulusu için doğru olanı yapmak istiyorsa o zaman CIA, o kişiyi ortadan kaldırmak için çeşitli yollar üzerinde çalışacaktır. Örneğin, 1940'larda İtalya'daki seçimlerde, CIA dolarlarla dolu valizler taşımıştı ve muhalefeti rüşvetle satın almışlardı. Yani seçim sürecinde medya için para vermişlerdi, lider hakkında sahte haberler yayınlamışlardı. Bu, seçimleri bozmanın ve seçimleri hile ile yapmanın bir yoluydu. ABD, bunu dünya genelinde yaptı.

Her yerde seçimleri hileli hale getirirler ve bunu özgürlük ve demokrasiyi yaymak diye adlandırırılar. Eğer bu işe yaramazsa, birkaç yol daha vardır. Biliyorsunuz, bir diğer yol muhalefeti finanse etmek ve protestolar başlatmaktır. Ya da bu işe yaramazsa, suikast yaparlar. CIA'nın görevlendirdiği suikastçı tarafından liderler hedef alınabilir. Örneğin, Latin Amerika'da, Panama ve Ekvador'da, liderler ulusları için doğru olanı yapmaya çalıştıklarında, CIA'nın basit bir yöntemle uçaklarını havaya uçurduğu olmuştur.

Biliyorsunuz, geçmişte uçaklara bombalar yerleştirirlerdi ve uçakları patlatırlardı. Fidel Castro için yapıldı mesela. ABD, Castro'yu öldürmek için 50 farklı yol denedi. İçi bomba dolu sahte sigaralar bile yapmışlardı. Eğer sigarayı yakarsanız, sigara patlardı. Yani, çok farklı yöntemler uyguladılar. Ve oldukça başarılı oldular. Biliyorsunuz; Afrika ülkelerinde, Kongo'da, CIA'nın lideri öldürdükten sonra cesedini sülfürik asit dolu bir varile koyarak cesedi eritmeye çalıştığı oldu geçmişte. Gerçekten çılgınca şeyler yaptılar.

İlk Renkli Devrim aslında 1953'te İran'da oldu. Çünkü 1951'de, İran lideri Musaddık, Britanyalılara gitti ve dedi ki, "neden tüm kârları alıyorsunuz?" Yani, İran'dan gelen petrol kârlarının %90'ı Britanyalılara gidiyordu. Musaddık da dedi ki, "Bu adil değil. Belki %50-50 paylaşalım." O zaman Britanyalılar "hayır" dedi, "Petrol Britanyalıların ve tüm kârlar Britanyalıların." Böylece Musaddık, petrol sektörünü millileştirdi. Yani, "İran'daki tüm petrol endüstrisi İran halkına aittir" dedi. Sonra Britanyalılar onu ortadan kaldırmak istediler ama o çok güçlüydü ve Britanyalılar çok zayıftı. Bu yüzden MI6 onu ortadan kaldırmakta başarılı olamadı. CIA'yı aradılar. Dediler ki, "Biliyorsunuz, MI6 ve CIA biz kardeşiz. Bu adamı ortadan kaldırmamıza yardım edebilir misiniz? Tüm petrolü almak istiyoruz." CIA dedi ki, "Tamam, size yardım edeceğiz ama Amerikan şirketleriyle petrolü paylaşmalısınız." O dönemde Britanya şirketi British Petroleum, yani BP olarak biliniyordu. Şimdi BP olarak anılıyor. Böylece Britanyalılar, ExxonMobil, Chevron ve Rockefeller şirketleriyle petrolü paylaşmayı kabul ettiler. Sonra CIA'nın Tahran'daki adamı, eski ABD Başkanı Teddy Roosevelt'in torunuydu. Roosevelt, emperyalist biriydi. Biliyorsunuz, ABD'deki ilk başkan Teddy Rosevelt, "Avrupalılar gibi olmalıyız. Dünyayı ele geçirmeliyiz ve sadece ABD ile yetinmemeliyiz" diyen kişiydi. Teddy Roosevelt'in torunu o dönem Tahran'daydı. 15 Ağustos 1953'te Roosevelt'in adamı bir darbe planlamaya çalıştı ama başarısız oldu.

Sonra CIA ona bir not yazdı. Ona telgraf gönderdiler, "Bunu unut. Başka bir yol bulmamız lazım çünkü İranlıların CIA'nın İran'da bir darbe yapmaya çalıştığını öğrenmesini istemiyoruz" dediler. Ama o dinlemedi. Üç veya dört gün sonra dolar dolu valiziyle gitti. Tüm sağcı ordu generallerine, din adamlarına verdi. Ve sonra büyük bir çete tuttu. Yani, elinizde bu kadar çok dolar varsa, binlerce insanı çalıştırabilirsiniz. Böylece bu çeteler hükümet binalarına daldı. Ayrıca polisi ve orduyu rüşvetle satın almıştı, bu yüzden çeteyi durdurmadılar. Sonra Musaddık, istifa etmeye zorlandı ve hapse atıldı. Sonra hayatının geri kalanını evinde geçirdi. Yani, o artık bir mahkûmdu ve sonra evinde öldü. Bu çok başarılı bir operasyondur. Yani, bu ilk Renkli Devrimdi diyebiliriz.

CIA, suikastlara ve işgallere geri döndü. Çünkü bu onlar için çok daha kolay bir yöntemdi. Ve ayrıca çok fazla paraları da vardı. Yani ABD hükümeti olarak bir savaş açmanız gerekiyorsa, Orduyu göndermeden, milyarlarca dolar harcayarak işi hallediyorsunuz. Bu gerçekten çok iyi bir yöntem. Bu savaş yöntemi, Amerika için harika bir iş. Bunu yaklaşık 30 yıl boyunca yapmaya devam ettiler.

1970'lerde, ABD politikacıları CIA'dan çok korkmaya başladılar çünkü CIA o kadar güçlü hale gelmişti ki birçok insan, CIA'nın 1963'te Başkan JFK'nin suikastının arkasında olduğuna inanıyordu. Ve CIA, bu dönemde her türlü zihin kontrol programlarını uyguluyordu. Amerika'yı uyuşturucularla dolduruyorlardı. Eğer 1960'ların hareketlerini hatırlıyorsanız, yani seks ve uyuşturucu partileri ve Rock müzik ortamı... CIA bu noktada büyük bir rol oynadı.

Bu nedenle, ABD politikacıları CIA'dan çok endişelendiler. CIA ayrıca New York Times, Time dergisi, Newsweek, Life dergisi, Reader's Digest gibi tüm büyük medyayı kontrol ediyordu; bu medya, Amerikalılar ve dünyanın geri kalanı üzerinde çok güçlü bir etkiye sahipti ve CIA tarafından kontrol ediliyordu.

CIA Yerine NED Görevde

Bu durum 1975'te de ortaya çıktı. ABD Senatosu, bu konuyla ilgili komite oturumları düzenledi ve tüm bunlar kamuoyuna açıklandı; birçok CIA ajanı da ortaya çıktı ve kamuoyuna röportajlar verdiler. CIA operasyonları hakkında kitaplar yazdılar. Sonra CIA geri dönüp, "Ah, darbeleri ve diğer şeyleri sahnelemek için farklı bir yol bulmalıyız!" dediler. Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı, CIA ile birlikte çalışmaya başladı ve bunu daha iyi nasıl yapacaklarını araştırdılar. Yani, ABD'ye karşı çıkan liderlerden kurtulmak istiyoruz, ama bunu çok akıllıca yapmak istiyoruz; dünyada ne yaptığımız bilinmesin istiyoruz. Sonra ABD Kongresi, 1983'te bu grubu kurdu. Bu grup, Ulusal Demokrasi Vakfı (National Endowment of Democracy- NED) olarak adlandırıldı.

Gördüğünüz gibi, örneğin, onların web sitesine bakarsanız, neye fon sağladıklarını görebilirsiniz; Türkiye ile ilgili olarak bunu açıkça yapıyorlar. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarına veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlara milyonlarca dolar harcamaya hazır dırlar. Ancak bunların çok güzel isimlere sahip olması gerekecektir. Adalet, kadın hakları, eşitlik gibi isimler verecekler bunlara. Kadınlar için adalet. LGBT dernekleri gibi.

Yani, her ülkenin bir zayıf noktası var, değil mi? Hiçbir ülke mükemmel değil. Bu nedenle, her ülkedeki zayıf noktaları bulurlar ve o zayıf noktayı kullanarak bir çatlak açarlar. Örneğin, Türkiye'de Kürtler pek mutlu değilse, o zaman NED, "Kürt halkına yardım etmek istiyoruz" diyecektir. Ve belki de Kürtlerin üniversite eğitimi için milyonlarca dolar harcayacaklardır. Ve ana odakları her zaman gençler ve üniversite öğrencileri olacaktır, çünkü gençlerin çok kolay beyinleri yıkanabilir ve savaşmak, protesto etmek için daha fazla tutkuları vardır. Polise, Orduya karşı savaşmak için çok fazla enerjiye ihtiyaç vardır ve gençler mükemmel bir hedeftir onlar için.

Bu nedenle ABD için "bağımsız medya" dedikleri şeyi bulacaklar. Medyanın bağımsız

olmasını severler ve isterler ama çalıştıkları medya bağımsız değildir, biliyorsunuz; fon sağladıkları medyalar her zaman Amerika yanlısıdır.

Yani, eğer gerçek bir bağımsız medya kuruluşuysanız, o zaman Amerika hakkında kötü ve iyi olan her şeyi söylemelisiniz. Ancak hayır, onların bağımsız medyaları sadece Amerika'ya boyun eğmeyen hükümetleri eleştirecektir. Bu nedenle, her zaman "diktatör" gibi kelimeler kullanacaklardır. Bu onların en sevdiği kelimedir. Yani, Amerikan şirketlerine, IMF'ye, Dünya Bankası'na, G7'ye ve diğer sivil toplum kuruluşlarına boyun eğmeyen herkes onlar için hedeftir.

Teori: Renkli Devrimlerin başarılı olması için hangi koşullar ve araçlar gereklidir? Hangi tür ülkeler Renkli Devrimlere karşı savunmasızdır? Ve bu medya organizasyonları, sivil toplum kuruluşları ve diğer organizasyonlardan biraz bahsettiniz, belki bunu açıklamak istersiniz.

S.L. Kanthan: Tabii. Yani, demek istediğim aslında bu çok sofistike ve karmaşık bir durum. Ve biliyorsunuz, yaklaşık 100 farklı organizasyona sahipler. Bunun nedeni ise tüm bağlantıları çok kolay bir şekilde çözemememiz içindir. Bu organizasyonların bazıları, Ulusal Demokrasi Vakfı tarafından doğrudan finanse ediliyor. Ama NED'in ayrıca birkaç alt grubu var; mesela, NDI, Ulusal Demokratik Enstitü gibi.

"Renkli Devrim Başarılı Olursa Amerikalılar Şirket Hisselerini Alır"

Yani, 50 farklı kuruluşa sahipler ve bağlantıları bulmayı çok zor hale getiriyorlar. Ayrıca özel kuruluşları da var. Örneğin, George Soros bir milyarder ve ABD hükümetiyle çok yakın çalışıyor. Hükümet bunu neden yapıyor? Çünkü eğer Renkli Devrim başarılı olursa, o zaman HEDGE fonu tüm hisseleri çok ucuza satın alabilecek. Değil mi?

Örneğin, eğer ABD, Türkiye'deki Renkli Devrimde başarılı olursa, o zaman George

Soros ve BlackRock gibi tüm bu şirketler, Türkiye'deki büyük şirketlerin hisselerini satın alacaklar. Yani, Türk bankası, Türk medyası, Türk askeri, üretim ve diğer tüm alanlardaki hisseleri satın alacaklar. Ama ortalama bir Türk vatandaşı bunu bilmeyecek ve fark etmeyecek çünkü hâlâ aynı isme sahip olacaklar. Yani, diyelim ki İstanbul Bankası var. İstanbul Bankası hâlâ İstanbul Bankası olarak anılacak. Ama Renkli Devrimden iki yıl sonra hissedarların detaylarına baktığımızda, aniden İstanbul Bankası'nın bir numaralı hissedarının BlackRock gibi biri olduğunu göreceksiniz. Yani, bu bir ülkeyi ele geçirmenin çok sofistike yolu. Kim tarafından fonlandığına dair bilgi bile paylaşmayan birçok özel organizasyon var.

Bunu neden yapıyorlar? Örneğin, Gürcistan'da, yabancı ülkelerden çok fazla fon alan sivil toplum kuruluşlarının halka, nereden para aldıklarını açıklamaları gerektiğini söyleyen bir yasa çıkarmaya çalıştılar. Bu gayet normal bir şey gibi görünüyor, değil mi?

Örneğin Türkiye, ABD'de bir sivil toplum kuruluşunu finanse etmek isterse, buna izin verilmeyecek. Yani, "bu Amerika'ya müdahale" diyecekler ve Türkiye'yi Amerikan demokrasisine müdahale etmeye çalıştığı için yaptırımlarla tehdit edecekler.

Ama örneğin, ABD'de çalışan bir yasa var. Yabancı Ajanlar Yasası: FARA. Ve FARA için kaydolması gerekmeyen tek grup, İsrail yanlıları olanlar. Tüm Amerikan politikacılarını satın almak için 500 milyon dolar harcayabiliyorlar. Ancak AIPAC, yani Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi, yabancı ajan olarak FARA kapsamında kaydolmadan bunu yapabiliyor. Ve AIPAC'ı yabancı ajan olarak kaydolmaya zorlamaya çalışan son başkan John F. Kennedy idi. Ve onun başına da ne geldiğini biliyoruz.

Geri dönecek olursak, Gürcistan'da birkaç ay önce, tüm sivil toplum kuruluşlarının nereden fon aldıklarını açıklamaları gerektiğini söyleyen bir yasa çıkarmaya çalıştılar. Ve sonra tüm sivil toplum kuruluşları bunu

protesto etmeye başladılar. Yani bu insanlar, genç insanlar o kadar aptallar ki, ülkelerinin Amerikalılar ve Avrupalılar tarafından ele geçirildiğinin farkında değiller. Ve George Soros'un uyguladığı başka bir yöntem ise eğer bir seçim varsa ve ABD yanlısı adayı kaybederse, o zaman sivil toplum kuruluşları büyük bir protesto başlatacağı ve seçimlerin hileli olduğunu söyleyecektir. Sonra Amerikan medyası, BBC ve diğer medya, seçimlerin adil olmadığını söyleyen sahte haberler yayacaklardır. Ve sonra Amerikan başkanının televizyonda ya da sosyal medyada ülkenin yaptırımlara uğrayacağını ve "Ah, bu demokrasi değil, bu usulsüz bir seçim!" diye açıklamalar yaptığını göreceksiniz.

Her ülke, ticaret yapmak için ABD dolarına bağımlıdır. Bu nedenle, bir ülkenin yaptırımlara karşı durması çok zordur; çünkü ABD bir ülkeye yaptırım koyarsa, o ülke petrol satın alamaz ve ticaret yapamaz. Örneğin, Kuzey Kore'ye, Küba'ya, İran'a bakın. Hepsi ABD yaptırımları nedeniyle çok acı çekiyorlar. Çok güçlü yaptırımlara maruz kalıyorlar. Ve eğer tüm ülkeyi yaptırımlara uğratamazlarsa, o zaman liderleri yaptırıma tabi tutacaklardır. Ve bu yaptırımlardan liderlerin çoğunun, ABD ile dolaylı bile olsa sahip oldukları tüm bağlantıları etkilenir. Yani, Amerikan bankalarındaki paraları, aile üyeleri... Oğulları ve kızları Harvard'a gidebilir, JP Morgan'da çalışabilirler, biliyorsunuz; çok fazla iş yapmalarına gerek kalmadan yılda 1 milyon dolar maaş alabilirler. Yani, elitleri ele geçirmenin birçok yolu var. Yani, havuçlar ve sopalar yöntemi... Eğer nazik olursanız ve itaatkarsanız, havuçları alırsınız. Ve eğer itaatsizlik etmeye başlarsanız, eğer halkınız için, ülkeniz için doğru olanı yapmaya başlarsanız, o zaman düşman olursunuz ve sopaya maruz kalırsınız. Ve bu çok sofistike bir yöntemdir ve yıllardır uygulanmaktadır.

Örneğin, belirli ülkelerden profesörleri alırlar ve bu profesörlere ABD'de doktora yapma imkânı sunarlar. Profesörler burada bir derece de alırlar ve sonra çocukların beyinlerini yıka-ma göreviyle kendi ülkelerine dönerler. Ama

bunun bir beyin yıkama görevi olduğunun bile farkında değillerdir. Yani, Amerika'ya sadece öğrenim için gelip, döndüklerini düşünürler.

Biliyorsunuz, serbest piyasa iyidir. Serbest medyaya ihtiyacımız var. Özgürlük kelimesi o kadar çekicidir ki, değil mi? Yani, dünyanın neresinde olursa olsun, ister Afrikalı, ister Asyalı, Latin Amerikalı, kim olursa olsun, eğer onlara “Özgürlük ister misin?” diye sorarsanız, insanlar “Evet, evet, özgürlük istiyorum!” diyeceklerdir. Yani, özgürlüğü, serbest piyasayı, serbest medyayı hükümetinize karşı savaşılabilesiniz diye kullanırlar. Ve genelde dünya üzerindeki herkes, bir şekilde, hükümetle savaşmayı sever. Ama bu insanların anlamadığı şey, eğer ABD yanlısı hükümetin kurulmasına yardımcı olursanız, o zaman savaş bitecektir. Ve o zaman herhangi bir protesto olmayacaktır.

Örneğin, Ukrayna'yı ele alalım. 2014'te, sahte bir Renkli Devrim yaşadılar. Demokratik olarak seçilen lideri ortadan kaldırdılar. Sonra ABD, Ukrayna'daki Nazileri finanse etti. Yani, Ukrayna'da birçok Nazi var, belki de nüfusun yüzde dört, beşidir. Sadece Kiev'e bakarsanız, belki 10.000 Nazi savaşçısı görebilirsiniz. Ardından, İran'da olduğu gibi, önce orduyu, polisi, politikacıları ve medyayı satın almak ilk adımdır. Biliyorsunuz, elitleri satın alıyorsunuz ve sonra hepsine ödeme yapıyorsunuz. Sonra STK'lar, gazetecilik öğrencilerine fotoğraf çekmeyi öğretiyorlar ve bunlar daha sonra çok iyi şekilde gazetecilik yapabilen bir çete gibi oluyorlar. STK'lar, gençlere fotoğraf çekmeyi, sosyal medyada sansasyonel haberler yaymayı öğretmek için çok para harcıyorlar ve sonra CIA ile Dışişleri Bakanlığı, bu insanlara mavi onay işaretleri veriyor ve mesajların yayılmasını sağlıyor.

Örneğin, ben hükümet yanlıyım, değil mi? Ve sen hükümet karşısisin. Yani, ikimiz de sosyal medyada yer alıyoruz ve ben “Hükümet iyidir” diyorum, sen “Hükümet kötüdür!” diyorsun. ABD Dışişleri Bakanlığı, CIA, Pentagon, hepsi birlikte çalışıyor. Ve bu insanlar, ABD sosyal medyasıyla, Facebook, Twitter, Ins-

tagram gibi platformlarla çok yakın çalışıyorlar; bu casusluk ajanslarının kendi çalışanları var, Facebook, Instagram, Google, YouTube gibi yerlerde. Bu durum artık gizli bile değil. Yani, LinkedIn'e girip ve Google çalışanlarının geçmişlerine bakarsanız, “Ah, ben Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştım, CIA için analisttim, FBI'da çalıştım...” gibi şeyler göreceksiniz, artık bunu gizlemeye bile çalışmıyorlar ve çok açıklar. Bu insanlar doğru mesajı yayabilme yeteneğine sahipler. Yani, eğer hükümet karşıtıysanız, o zaman mesajınız 500.000 görüntü alacaktır, 5 milyon görüntü alacaktır. Ve ben hükümet yanlıysam, o zaman mesajım 5 görüntü alacaktır ve kimse göremeyecektir. Veya eğer gerçekten popülersem o zaman beni yasaklayacaklardır. Bu kadar basit...

Yani, Filistin yanlısı ve Gazze yanlısı seslerin tamamen ezildiğini görebilirsiniz. Yani, örneğin, Facebook'ta Quds haber ağı vardı. Onların 2 milyon takipçisi vardı. Ve 7 Ekim'de Hamas saldırısı olduğunda, Facebook basitçe o 2 milyon takipçili grubu iptal etti. Bu yöntemle bir tür sesi ezip, diğer tür sesleri yayabiliyorlar. Ve bu şekilde dünya genelindeki çoğu insan, dünyada neler olup bittiğini takip edemez. Sadece kendi ülkelerinde neler olduğunu görebilirler. Diyelim ki Türkiye'de bir Renkli Devrim olsa ve Brezilya'daki, Hindistan'daki, Japonya'daki birine sorsanız, haberdar olmayacaklardır ve “Türkiye'de ne oldu?” diye soracaklardır.

Yani, Amerikan medyasından okuyacaklardır; Google'a girecekler, Newsweek'e, New York Times'a, Wall Street Journal'a bakacaklar vesaire. Ve bunların hepsi Amerikalılar tarafından kontrol edilen ve belirli bir görüşleri olan medya kuruluşları... “Türkiye'de kötü bir diktatör vardı ve Türkiye'nin iyi insanları, özgürlük ve demokrasi istedikleri için diktatöre karşı ayaklandılar ve insanlar kazandı” diyeceklerdir. Sonra, dünya genelindeki insanlar “Vay, harika, çok güzel. İnsanlar kazandı!” diyeceklerdir.

Yani, işte bu sistem böyle çalışıyor. İnsanları kendi hükümetleriyle karşı karşıya getiri-

yorlar, ama bu çok küçük bir yüzdellik dilimi oluşturuyor. Genelde, üniversite öğrencilerinin %1'ine hitap edebiliyorlar.

Genellikle hedefte her zaman gençler oluyor; mesela, 16 ile 24 yaşları arasındaki gençler. Bu, Renkli Devrim için mükemmel bir yaş aralığı. Ve sonra askeri, polisi, medyayı, üniversite profesörlerini satın alabiliyorlar. Akademisyenlerin geçmişine bakarsanız yüksek düzeyde İngilizce hâkimiyetleri, Amerika'da ve Londra'da eğitim geçmişleri gibi tüm bağlantıları görebilirsiniz.

Türkiye'de Renkli Devrim Riski Var mı?

Teori: Türkiye ile ilgili sorularımız, aslında Türkiye'de bir Renkli Devrim olasılığı üzerine. Görüyorsunuz, bazı değerlendirmelere göre, Türkiye yakın dönemde en yüksek sivil huzursuzluk riski olan ülkeler arasında. Peki, siz yakın gelecekte Türkiye'de bir Renkli Devrim riski görüyor musunuz?

S.L. Kanthan: Bu zor bir soru, ama Türk halkının bir arada kalması gerektiğini söyleyebilirim ve eğer, diyelim ki, birden fazla parti varsa, bir büyük parti solda, belki bir büyük parti sağda, partilerin gücü paylaşmayı öğrenmeleri gerekiyor, değil mi?

Çünkü bir parti, "Ben gücün %95'ine sahip olacağım ve diğer partiyle gücü paylaşmayacağım" derse, o zaman kaybeden parti Amerikan rüşvetine, propagandaya ve beyin yıkamaya karşı çok savunmasız hale gelecektir. Yani, gelişmekte olan ülkeler için ilk adım, bir arada durmaktır. Birbirinizle savaşsanız bile bir aile gibi bir arada durabilmelisiniz.

Yani, birden fazla görüşe sahip olabilirsiniz. Liberal olanlarla muhafazakârlar arasında bir mücadele olabilir ama ikinizin de kardeş olduğunu anlamamız gerekiyor, çünkü birbiriyle savaşmaya başladığımızda, o zaman biriniz Amerika'nın beyin yıkama operasyonunun ve Renkli Devrimin kurbanı olacaktır. Çünkü bu insan psikolojisiyle de bağlantılı bir durum.

Bangladeş'te bir lider vardı, çok iyi biriydi. Ülkeye ne yapmak istediğinin bilincindeydi ve

çok zekiydi. Dünya genelindeki tüm ülkelerle çalışıyordu. ABD ile çalıştı, Rusya ile çalıştı, Çin ile çalıştı, Hindistan ile çalıştı. Ve bu akıllıca bir yol, değil mi?

Yani, eğer ülkenize yardım etmek istiyorsanız, dünyadaki tüm ülkelerle arkadaş olmanız ki sonra faydalanabilesiniz. Yaklaşık 15 yıl boyunca yönetti ve Bangladeş'in GSYİH'si neredeyse beş kat büyüdü, 100 milyar dolardan neredeyse 500 milyar dolara. Ve bu 15 yıl içinde oldu. Bu, dikkate değer. Yani, ekonomi istikrarlı ve refah içindeydi ve tüm ülkelerle çalıştı ama muhalefetle gücünü paylaşamadı. Sonra ABD, muhalefete gitti. Muhalefet liderini Londra'ya götürdüler ve ABD, yukarıda ifade ettiğimiz Renkli Devrim yöntemlerinin hepsini uyguladı ve Bangladeş başbakanını devirmeyi başardılar. Bu nedenle, endişem şu ki Türkiye bu tuzağa düşmemelidir.

Teori: Yakın gelecekte tehlikede olduğumuzu düşünüyor musunuz?

S. L. Kanthan: Bilmiyorum, hepimiz tehlikedeyiz, biliyorsunuz; yani, benim ülkem Hindistan da tehlikede çünkü ne yazık ki, insanlar bu sistemin nasıl çalıştığını fark edemiyor. Yani, piyon haline geliyorlar. Örneğin, Ukrayna'yı ele alalım. Yani, milyonlarca Ukraynalı Rusya ile savaşıyor ama gerçekte Amerika'nın adına savaştıklarını bilmiyorlar.

Amerika'nın çıkarları, Atlantik'in çıkarları adına savaşıyorlar. Ukrayna'nın değil. Yani, Rusya'yı sevmemeleri için beyinleri yıkanmışlar. Oysa Ukrayna'nın %40'ı aslında etnik Rus. Ve bu insanlar 600, 700 yıl boyunca kardeş gibiydi. Ve şimdi ABD, bir halkı diğerine karşı kıskırtmayı başardı. Yani, ABD'nin Suriye'de yaptıklarına bakın. Suriye'yi Şiiilere, Sünnilere, Kürtlere böldüler. Ustaca... Yani, Orta Doğu'ya bakarsanız, neden Orta Doğu bu kadar zengin değil? Tüm bölgenin çok zengin olması gerekir, değil mi? Yani, bu kadar çok petrol, bu kadar çok doğal gaz var...

Mantiken, Türkiye, İran, Irak, Suriye, Lübnan, hepsi Katar ve BAE gibi olmalı, değil mi? Büyük gökdelenlerle, güzel şehirlere sahip

olmalı. Yani, Iraklıların BMW sürmesi gerekiyor Bağdat'ta. Ve gerçekten akıllı üniversiteleri olmalı. Bilim insanlarıyla çok farklı bir coğrafya olmalı. Ama neden bu kadar perişan? Irak'ta neden yoksulluk var? Irak'ta yoksulluk olmamalı, değil mi? Ve bunun tek nedeni böl ve yönet uygulaması. Gelişmekte olan Küresel Güney ülkelerinin birbirleriyle savaştıklarını görmek üzücü. Bir ulus diğerine karşı her türlü kabile içgüdüsüne kapılarak savaşıyor; Sünniler, Şiiiler, Araplar, Arap olmayanlar vesaire. Ve sonunda hepsi başarısız oluyor. Ve gülenler, Batılı bankerler ve büyük şirketler oluyor. Irak hükümetine bakın, petrol sattıklarında ne olduğunu biliyor musunuz? Petrolü ABD dolarında satmak zorundalar. Ve o dolar, doğrudan New York'taki Federal Rezerv Bankası'na gidiyor. Sonra New York Federal Rezerv Bankası, Irak hükümetine parayı veriyor ve Irak hükümetinin ne kadar alacağına karar veriyor. Yani, diyelim ki Irak hükümeti 50 milyar dolarlık petrol satıyor. O 50 milyar dolar Amerikalılar tarafından tutuluyor ve Irak hükümetine, sanki hayırseverlik yapıyorlarmış gibi para veriyorlar. Yani, "Eğer Amerika'ya çok iyi davranırsanız, bu ay size 1 milyar dolar vereceğim" diyorlar bir anlamda. Ve eğer Citibank'ın Bağdat'ta çalışmasına izin verirseniz, eğer BlackRock'ın bir şey satın almasına izin verirseniz, eğer Starbucks ve McDonald's açılmasına izin verirseniz, Coca-Cola size bunu verecek... Yani, Irak halkının finansını tamamen kontrol ediyorlar. Bu sistem, bir tür mafya sistemi gibi çalışıyor ve gelişmekte olan ülkelerin bu numaralara düştüğünü görmek üzücü.

ABD Türkiye'ye Nasıl Bakıyor

Teori: Cevabınız için teşekkür ederiz. Diğer sorumuz, aslında uluslararası ilişkilerle ilgili.

Ve ABD hükümeti Türkiye'yi Çin, Rusya, Venezuela, İran ve Kore'nin demokratik halklarıyla birlikte otokratik bir ağır parçası olarak mı görüyor? Yoksa Türkiye'yi başka bir ağ olarak mı sınıflandırıyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

S. L. Kanthan: Biliyorsun, en iyisi herkesle dost olmak, değil mi? Dünya çok kutuplu olacak, bu kaçınılmaz. Amerikan imparatorluğu yavaş yavaş düşüyor şimdi. Yavaş yavaş çöküyor, ama ne zaman olacağını bilmiyoruz. Bu on yıl içinde, on beş yıl içinde olabilir, ama Amerikan imparatorluğunun bir başka yüzyıl daha dayanmasını sağlayacak mantıklı bir yol veya dayanak yok. Ve ne kadar borçları olduğunu görebiliyoruz. Zaten 35 trilyon dolara yakın bir borçları var. Ve kutuplaşmayı görebiliyoruz. Amerikan toplumu gerçekten bölünmüş durumda, parçalanıyor ve artık pek fazla üretim yapmıyorlar. Yani Amerikan halkı sahte bir yaşam sürüyor. Ama bir yandan Rusya'yı düşürmeye çalışıyorlar, İran'ı düşürmeye çalışıyorlar, Çin'i düşürmeye çalışıyorlar. Ve bunun başarılı olacağını düşünmüyorum. Eğer başarılı olurlarsa, o zaman Amerikan yüzyılını bir 100 yıl daha görebiliriz. Ancak o zaman her yerinde LGBTQ olan, herkesin McDonald's ve kötü yiyecekler yiyerek şişmanladığı bir Türkiye görebiliriz.

Eğer Amerikan imparatorluğu kazanırsa, dünya çok korkunç bir yer olacak. Ama biliyoruz ki %99 ihtimalle kazanamayacaklar ve dünya çok kutuplu olacak. Bu nedenle Türkiye için en iyi şey herkesle dost olmaktır. Rusya ile dost olmalı ki doğal gaz, petrol ve daha fazlasını alabilsin. Rusya'nın çok fazla doğal kaynağı var ve savunma alanında da çok iyiler. Türkiye neden ABD'den savaş uçakları satın alıyor? Üstelik F-35 savaş uçaklarının çok sayıda sorunu var ve çok pahalı. Rus uçaklarını fiyatin üçte birine satın alabilecekken. Ayrıca Ruslar satın alınan savaş uçaklarına herhangi bir kısıtlama da koymayacaklar...

Yani eğer ABD'den füzeler alırsan, ABD'den savaş uçakları alırsan, onu ABD'nin kodu olmadan çalıştıramazsın. Yani, tıpkı Zoom'a katılmak için senden şifre istemem gibi.

Benzer şekilde, eğer ABD'den bir savaş uçağı satın alırsan ve birine, bazı teröristlere saldırmak istersen, bunu yapamazsın, çünkü uçağı açmak ve kalkmak için Amerikalılardan

verilecek şifreye ihtiyacın olacak. Yani birçok kısıtlama var ve seni gözetleyecekler. Biliyorsun, bir kez Amerikan askeri üssünü ülkenize alırsan, her zaman herkesi gözetleyeceklerdir. Bu yüzden egemenliğin çok fazla ihlal edilir. Yani, Türkiye için en iyi şey herkesle dost olmaktır. Suriye ile dost olmalı. Bunun önemli olduğunu düşünüyorum. İran ile dost olmalı, Sünnilerle, Şiiilerle, Araplarla, Arap olmayanlarla, Çin ile Rusya ile dost olmalı. Hepimizin birbirimizi sevmemesi, birbirimizle savaşması için hiçbir sebep yok. Uzun bir yolumuz var ve hepimizin başarabileceği çok şey var. Yani, dünyada 3 milyar insanın hâlâ günde 4 dolarından az kazanmasının bir sebebi yok. Bu kadar yoksulluk ve mücadele için bir sebep yok ve çok daha iyi durumda olabiliriz. Türkiye gelişmiş bir ülke olabilir. Türkiye, tarihiyle şanlı bir geçmişe sahip ülke. Neden yabancı bir askeri üssü, yani ABD askeri üssünü kabul etmek zorunda kalsın. Türkiye egemen bir ülke olmalı.

Yani, uygun olan, ABD askeri üslerini dışarı atan ve herkesle dost olan ve çok kutuplu bir dünyada birlikte çalışabilen bir Türkiye. Ama sadece sormak istiyorum; neden ABD ülkeleri özgürlük, eşitlik ve adaletle yöneten iyi ülkeler ve diğer ülkeleri kötü adamların yönettiği ülkeler olarak sınıflandırıyor? Bu Şi Jinping, Putin ve Euro bölgesi devletlerinden başka liderlere uygulanıyor.

Türkiye bu kötü adamlar grubuna mı ait yoksa diğer gruba mı? Türkiye'yi istediklerini biliyoruz değil mi? Yani, Türkiye'yi kötü adamlar kategorisine koymayacaklar ama zorlayacaklar ve tehdit edecekler. Türkiye'nin tam olarak Ruslar ve Çinlilerle birleşmesinden korkuyorlar, çünkü Türkiye büyük bir ülke ve coğrafi konumunun stratejik önemi gerçekten çok büyük. Bu yüzden asla kötü adamlar kategorisine koymayacaklar. Rejim değişikliği yapmaya çalışacaklar, darbe yapmaya çalışacaklar ama Türkiye'yi asla bir düşman haline getirmeyecekler.

Türkiye için iyi haber şu ki, asla tam düşman olmayacak Batı ile. Çünkü onlara ihtiyacı var.

Bu iyi kısım. Ama daha fazlasını yapabilir, değil mi? Bu stratejik özerklik olarak adlandırılıyor. Ve biliyoruz, Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasında köprü kurabilmesinin aynı sebebi yani coğrafi konumu, Türkiye'yi jeopolitik bir anlayışa yöneltebilir.

İşte o zaman şunu diyebilirsiniz, “Doğu ile Batı arasında köprü olmak bizim kaderimiz.” Bu gerçekten güçlü bir jeopolitik anlayış. Bu ekonomik bir felsefe. Ve bunu manevi bir bakış açısıyla da temellendirebilirsin.

Yani, ABD çok kıskanç bir kız arkadaş gibi paylaşma yanlısı olmayacak ama sen o boşluğu doldurmalısın. Çünkü ABD gerçekten kimse-nin başarılı olmasını istemiyor. Biliyoruz, bu temelde böyledir. Yani, eğer bir Türk isen, senin ABD'de başarılı olmana izin vereceklerdir. Biliyoruz, Harvard'a gidebileceksindir, MBA yapabileceksindir ve Amerika'daki büyük bir şirketin CEO'su olabileceksindir. Bunu yapmana izin vereceklerdir. Ama eğer Türkiye'de kalmak istiyorsan ve o Amerikan şirketiyle rekabet etmek için kendi şirketini kurmak istiyorsan, bunu istemeyeceklerdir. Çünkü benim ülkemde Hintliler ABD'ye gittiler, Microsoft'un CEO'su oldular, Google'ın CEO'su oldular, Federal Express vesaire...

Birçok Hintli Amerika'yı seviyor. Gittiler, “Vay be, başka nerede bir Hintli büyük bir çok uluslu şirketin CEO'su olabilir?” dediler. Ama anlamadıkları şey şu ki, aynı akıllı Hintli adam Hindistan'a geldiğinde ve Microsoft gibi, Google gibi bir şirket kurmak istiyorsa, bu olmayacak.

O zaman ABD birçok yol bulacak bunu engellemek için. Telegram CEO'suna ne olduğunu gördük, değil mi? Fransa'da tutuklandı. Ve bu ABD tarafından yapıldı. Çünkü Telegram, Facebook, WhatsApp, Twitter, X'e rakip oldu. Amerikan Dışişleri Bakanlığı ve CIA, içerikleri sansürleyemiyorlar. Bunu konuşmuş-tuk, nasıl ABD Dışişleri Bakanlığı bazı mesajları büyütebilir ve bazı mesajları küçültebilir, insanları yasaklayabilir, konuları kısıtlayabilir ama Telegram'da bunu yapamazlar. Bu yüzden tutuklandı. Aynı şey bir Türk veya bir Hintli

için de olacaktır. Eğer kendi başlarına başarılı olmak istiyorlarsa, o zaman Amerikalılar tarafından engellenmek onlar için kaçınılmazdır.

Türkiye'de Muhalefet ile NED'in İlişkisi

Teori: Ve son sorularımız var, son sorular Türk muhalefeti ile Demokrasi Ulusal Vakfı (NED) arasındaki ilişki hakkında. Türkiye'deki muhalefet ile ABD arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşünüyor musun?

S.L. Kanthan: Evet, evet, kesinlikle. Kesinlikle. Biliyorsun, bu insanlara baktığımızda, nereye gittiklerini, nerede konuşma yaptıklarını görüyoruz. Ve biliyorsun, eğer ABD medyasını okursan, NED'in sosyal medya hesabını takip edersen, kimi desteklediklerini ve neye şikâyet ettiklerini çok net bir şekilde ortaya koyuyorlar. Yani bunu gizlemeye bile çalışmıyorlar. Niyetlerini kelimelerle gizlemeye çalışacaklardır, "Bu parti çok demokrasi yanlısı" falan diyeceklerdir ama bunlar sadece laf.

Bilmemiz gereken tek şey, "CIA kime destek veriyor? Dışişleri Bakanlığı kime destek veriyor?" Denklem bu kadar basit. Yani bahanelere kapılma. Jeopolitik, yani bir orman gibi... Örneğin, Rusya'ya bakarsan, dünyanın en büyük ülkesi, yüzölçümü açısından. Ve

Britanya İmparatorluğu, Fransız İmparatorluğu, Batı imparatorluğu, Napolyon döneminden beri 200 yıldan fazla bir süredir Rusya'yı fethetmeye çalışıyorlar. Bahaneleri farklı olacaktır. "Oh, biz demokrasiyi yaymaya çalışıyoruz. Putin kötü, falan filan." Ama bunların hepsi kitleler için üretilmiş bahaneler. Ama asıl mesele, Rusya'yı fethetmek istemeleri.

Benzer şekilde, Türkiye'de ABD, 100% Amerika yanlısı, 100% NATO yanlısı birisini yerleştirmek istiyorsa, o kişi bütün dost olması gerekenlere düşman olmalı. Rusya'nın düşmanı olmalı. Onun üzerinden Rusya'dan petrol ve gaz hatlarını durduracaklar. Çin ile olan altyapı projelerini durduracaklar, biliyoruz ki İpek Yolu inisiyatifine bakarsak, yani tüm o otoyollar, demiryolları, hepsi Çin'den geliyor ve o demiryollarının, otoyolların Türkiye'den geçmesini istiyorlar. Yani Türkiye çok stratejik bir merkez. Bu yüzden ABD, kukla bir ülke istiyor. Yani, Amerika yanlısı, ABD yanlısı, Batı yanlısı ülkeler istiyorlar ve Türkiye'yi Rusya'nın, Çin'in, İran'ın düşmanı haline getirmeyi hedefliyorlar. Yani bu planda Türkiye'ye fayda sağlayacak hiçbir şey yok. Sadece birçok düşman edinmek var. Yani, bu, Amerikan yanlısı, kurumsal yapı eğer Türkiye'yi ele geçirirse olacak olan şeydir.

Uluslararası İş Birliği, NGO'lar ve Amerikan Müdahaleleri: Venezuela'daki Politik İstikrarsızlıkta NGO'ların Rolü

Micaela Ovelar

*Arjantin- Venezuelalı Siyaset Bilimci ve
Uluslararası İlişkiler Uzmanı*

Makaleyi İngilizceden Gökalp Erbaş çevirdi.

“Öyle görünüyor ki Amerika Birleşik Devletleri'nin kaderinde Amerika'yı özgürlük adına sefalete boğmak var.”

Simon Bolivar, 1829

Venezuela Ulusal Meclisi, hükümet dışı kuruluşların (NGO) faaliyetlerini ve finansmanını düzenleyen yasayı onayladı. Uluslararası egemen basın, Bolivarcı Hükümet tarafından desteklenen bu girişimin Venezuelalı sivil derneklerin hareket alanını kısıtlamayı amaçladığını ortaya koymaya çalışırken, bu durum Devlet Başkanı Nicolás Maduro hükümetine yönelik yeni eleştirilere yol açtı. Ancak onaylanması için uzun bir yol kat edilen bu yasa, Latin Amerika ülkesini, CIA, USAID, NED ve etki ağı aracılığıyla, partizan siyasi hedefler gütmüyor gibi görünen ancak sözde uluslararası işbirliği veya insani yardım yoluyla Hugo Chavez'in iktidara gelmesinden bu yana Venezuela'daki darbeleri ve guarimbaları (toplumsal protestolar) teşvik eden ve kolaylaştıran sivil örgütleri finanse eden ABD'nin tarihsel müdahalesinden korumayı amaçlamaktadır.

ABD Müdahaleleri Çok Eski Bir Hikâye

1945'ten itibaren, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, uluslararası güçler arasında “yeni bir küresel siyasi ve ekonomik düzen” oluşmaya başladı; bu düzen, hatalı bir şekilde ABD emperyalizminin parametreleri altında kurulmuştu. 1947 yılında, Harry Truman (Demokrat Parti) başkanlığındaki Kuzey Amerika hükümeti, kendi ihtiyaçlarına uygun bir uluslararası alan yapılandırmak amacıyla, daha çok CIA kısaltmasıyla bilinen Merkezi İstihbarat Teşkilatını kurdu.

İlk yıllarında bu ajans, ABD hükümetinin dünyadaki özel dedektifi olarak hizmet verdi; ancak onları durduracak uluslararası hukuk olmadan “sicarios” (kiralık katil) gibi öldürme lisansına sahipti. 1960'lardan bu yana, diğer uluslara yönelik bu müdahale eylemleri, CIA'nın çok sayıda başarısız ve başarılı hükümet darbesine karışmasına yol açmış, bu da uluslararası baskı karşısında ABD Kongresi'ni bu melez Ajansın kurum içi ve kurumlar arası faaliyetlerini sınırlamaya zorlamıştır.

Ancak, yeni hegemonyanın emperyal ve müdahaleci hırsı hiçbir ulus ya da yasayla durdurulamayacaktı. Çünkü ilk olarak, bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin 50 eyaletten oluşan federasyonunun doğuşu genetiğinde, Amerika kıtasına (ve ötesine) yayılmanın ahlaki bir görev olduğu sözde “Manifest Destiny” fikri vardır. İkinci olarak, Birleşik Devletler kendi egemenliğini ne biliyor, ne istiyor ne de ona saygı duyabiliyor gibi görünmektedir. ABD egemenliği Meksika'dan toprak çalınması ve bugün vahşi ve antidemokratik olmanın yanı sıra terörist, ırkçı, üstenci ve soykırımcı olarak adlandırabileceğimiz yöntemlerin kullanılmasyla kurulmuştur.

Toprak egemenliğine saygı ve bu egemenliğin korunması konusunda, Pearl Harbor, Hawaii (1941) ve İkiz Kuleler, New York (2001) olaylarını ve özellikle de bunların tetiklediklerini hatırlayalım.

Yani ABD hükümeti için, tarihsel olarak her zaman kendi kutsal planlarının düşmanı olarak görülen dünyanın diğer ülkeleri, yaptırımlara, ablukalara, hükümet darbelerine, sivil ve askeri savaflara maruz kalmak istemiyorlarsa, iyi bir şekilde boyun eğmeli ve işbirliği yapmalıdırlar. Ve bunların hepsi özgürlük ve demokrasi adına yapılmalıdır. Bu, Monroe Doktrini aracılığıyla uygulanan ve genişletilen “Manifest Destiny” fikridir. İşte “Amerikalılar için Amerika”, polis ve yargıç olarak dünyanın her yerine müdahale eden, özgürlük standardı olarak halkın çoğunluğundan en uzak ve aşırı denetlenen ve kısıtlanan demokrasilerden birine böyle dönüştü.

1960'larda, CIA ve Washington D.C. tarafından kuşatma altında tutulan ülkelerdeki diplomatik misyonlar aracılığıyla yapılan utanç verici Amerikan müdahalelerinin ortadan kaldırılması gerekiyordu. İşte bu bağlamda, 1961 yılında dönemin Başkanı John F. Kennedy (Demokrat Parti) Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı'nı (USAID) kurdu. ABD, bu Ajans aracılığıyla ve uluslararası işbirliği ve yardım görüntüsü altında, doğal kaynakları çekici görünen fakat hükü-

metleri isteksiz, isyankar ve siyasi olarak hoşnutsuz olan ülkelere, yani güç merkezlerinden bağımsız olmaya çalışan ülkelere müdahale etmeye başladı.

USAID'den fon alan projeler eğitim, insan hakları, tarım, sağlık gibi alanları kapsayacak şekilde çok çeşitliydi; ancak asıl amaç her zaman “asi hükümetlere” nüfuz etmek ve onları istikrarsızlaştırmak, hatta bu bağlantısız hükümetlere ait kurumlara sızmak oldu. Hayalet denebilecek, bir temeli olmayan komünizm ya da sosyalizm korkusu dönemi günümüzde bile sürmektedir.

Bu bağlamda, önde gelen Meksikalı siyaset bilimci Pablo Moctezuma Barragán (2021), gerçekten diktatör ve baskıcı ancak Beyaz Saray'a itaat eden yerlerde hükümetlerin var olduğu ülkelerde iktidardaki ABD Yönetimi'nin (ister Demokrat ister Cumhuriyetçi olsun) yine müdahale ettiğini, ancak bu durumlarda ABD'nin bunu demokratik hareketleri ortadan kaldırmak için yaptığını belirtmektedir.

Gerçekten de Latin Amerika ve Karayipler, Kuzey Amerika'nın bölgemize müdahalesinin tarihsel bir tanığı olmuştur; ABD burada kendi çıkarlarını dayatmak ve kaynaklarımızı yağmalamak için CIA ve USAID aracılığıyla gizli ve açık bir şekilde çalışmıştır.

Venezuela (1948), Guatemala (1954), Paraguay (1954), Dominik Cumhuriyeti (1963), Brezilya (1962), Bolivya (1971), Şili (1973), Arjantin (1976) gibi şiddetli hükümet darbelerinden bahsedebiliriz. Barragán ayrıca ABD'nin “şiddet içeren müdahaleler geçmişiyle ifşa olduğunu ve son yıllarda bir hükümeti istikrarsızlaştırmak ve düşmesine neden olmak için yumuşak ve gizli darbeler düzenlemeye başladığını ve görünüşe göre bu sayede “ABD'nin eylemlerinin sonuçlarından sorumlu tutulmadığını” savunuyor.

USAID ajansı, teoride kalkınmasına yardım etmek istediği ülkeler tarafından da reddedildi, çünkü ABD büyükelçileri ve CIA ajanları sık sık darbelerle sonuçlanan komplocu toplantılarda yer aldılar.

İşte bu noktada Ulusal Demokrasi Vakfı (National Endowment for Democracy - NED) doğrudan sivil toplumla birlikte hareket etmek üzere sahneye çıktı. Ronald Reagan (Cumhuriyetçi Parti) tarafından 1983'te kurulan NED de - uluslararası işbirliği ve finansman yoluyla - demokrasiyi teşvik ettiğini iddia eden ancak Soğuk Savaş sırasında bir komünizm tehdidi olduğu fikrine yönelik hayali bir mücadele yürütme arzusuyla sosyal, siyasi ve politik istikrarsızlık, ekonomik kriz ve göç krizleriyle sonuçlanan projeleri mali olarak desteklemeye odaklanmıştır. Bu şimdi bile ABD'nin dünya genelinde emperyalist gündemini ilerletmek için istismar etmeye devam ettiği bir fikirdir.

NED Nedir?

NED kendi web sitesinde kendisini “dünya çapında demokratik kurumların büyümesi ve güçlenmesine adanmış bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir vakıf” olarak tanımlamaktadır. NED her yıl 100'den fazla ülkede demokratik hedefler için çalışan yurt dışındaki sivil toplum gruplarının projelerini desteklemek üzere 2.000'den fazla hibe vermektedir.

Ayrıca NED şunu da belirtmektedir: “1983'teki kuruluşundan bu yana, Vakıf her yerde demokratik mücadelelerin öncüsü olmaya devam ederken, dünya çapında demokrasi aktivistleri, uygulayıcıları ve akademisyenleri için bir faaliyet, kaynak ve entelektüel değişim merkezi olan çok yönlü bir kuruma dönüşmüştür.”

Bu, NED'in kendisini dünyaya sunduğu demokratik yüzün resmi versiyonudur. Ancak Latin Amerika, ister Demokrat Parti'den ister Cumhuriyetçi Parti'den olsun, Beyaz Saray'ın müdahaleci çıkarları lehine bir araç olduğunu biliyor; çünkü misyonu ABD emperyalizmine boyun eğmek olmaya devam ediyor.

NED iki partilidir: “Başlangıcından itibaren kararlı bir şekilde iki partili kalmıştır. Cumhuriyetçiler ve Demokratlar tarafından ortaklaşa kurulan NED, her iki parti arasında dengeli bir yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir ve siyasi yelpazenin tamamında Kongre desteği-

ne sahiptir. NED, kurucularımızın denizaşırı ülkelerde demokrasinin teşvikinin açık bir şekilde yürütülmesi gerektiğine olan inancını yansıtan yüksek derecede şeffaflık ve hesap verebilirlikle çalışmaktadır.”

NED öncelikle ABD Hazine Bakanlığı'nın yıllık ödenekleriyle finanse edilir ve ABD Kongresi ile ABD Dışişleri Bakanlığı'na bağlıdır. NED aynı zamanda Birleşik Devletler hükümetinin çıkarlarını garanti altına almak amacıyla dünyadaki Sivil Toplum Kuruluşları için finansman kaynağı olarak da işlev görmektedir.

NED özerk değildir; yasa gereği, faaliyetlerine başlamadan önce finanse ettiği tüm yabancı programlar hakkında Dışişleri Bakanlığı'na danışması gerekmektedir. Ve tüm mali işlemler Birleşik Devletler Bilgi Ajansı (USIA) tarafından gerçekleştirilen denetime tabidir.

NED, ABD'li ve yabancı özel sektör grupları arasındaki işbirliğini ancak ABD'nin çıkarlarıyla uyumlu olduğu takdirde teşvik eder; bu nedenle, ABD'nin çıkarlarıyla örtüşmediği ve program Dışişleri Bakanlığı'nın eylemlerine uymadığı takdirde uluslararası bir kuruluşun NED'den fon alması imkansızdır.

Venezuela'daki NED Ağı

Diğer Latin Amerika ülkeleri gibi Venezuela da ABD'nin kaba ve aralıksız taciz şeklindeki müdahalelerinden müzdariptir. Önce CIA, sonra USAID ve şimdi de NED, Latin Amerika ülkesinin içinden ve dışından Venezuela'ya karşı aktif olarak çalışmaya devam ediyor.

Tahmin edilebileceği gibi, Hugo Chavez'in gelişi (1998) ve Bolivarcı Devrim'in ortaya çıkışı, ABD'nin dünyadaki kanıtlanmış en büyük petrol rezervine sahip olan ve nihayetinde Küba, Çin, Rusya ve İran'la stratejik bir müttefik olan, şimdi de Türkiye ile Washington'u çileden çıkaran ittifaklara sahip bu ülkeye karşı saldırılarını arttırdı. Gerçekten de Venezuela'nın bağımsız ve egemen dış politikası Beyaz Saray ve ABD Kongresi'nin NED ve benzeri örgüt ve kurumlar ağı aracılığıyla Venezuela siyasi muhalefetinin Bolivarcı ve

Chavezci Venezuela'nın ama her şeyden önce egemen ve bağımsız olmaya devam etmek isteyen Venezuela'nın demokratik ve anayasal düzenini bozmaya yönelik başarısız girişimlerini açıkça desteklemesine yol açtı.

Bazı analizciler ve medya, ABD Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası sayesinde elde edilen gizliliği kaldırılmış bilgileri kullanarak, ABD hükümetinin Chavez'in Miraflores Sarayı'na gelişinden itibaren ona karşı yürütülen istikrarsızlaştırma kampanyalarına katıldığını gösteren kanıtları kamuoyunun dikkatine sunmuştur. Daha 1998 yılında "Ekonomik Bilgiyi Yayma Merkezi" (Cedice Libertad) adlı NGO, Uluslararası Özel Girişim Merkezi'nden fon aldı. ABD medyası "The Intercept" tarafından yapılan bir araştırmaya göre NED, ABD Kongresi'ne fonlarının tahsisini açıklayan belgelerde Cedice Libertad'a yapılan yardımın "Venezuela'da 'hükümet değişikliğini' hedeflediğini" detaylandırmıştır.

Caracas'taki muhalif örgütlere ve siyasi aktörlere verilen desteğin yanı sıra ABD Büyükelçiliğinin de 11 Nisan 2002'de Başkan Chavez'e karşı gerçekleştirilen darbeye katılımı geniş çapta belgelenmiştir. Bu bağlamda, "Cedice Libertad" adlı NGO'nun yöneticisi Rocío Guijarro'nun, 12-13 Nisan 2002 tarihleri arasında Venezuela'yı yöneten iş dünyası federasyonunun (Fedecámaras) lideri, fiili başkan Pedro Carmona Estanga'nın soyadını taşıyan ve darbe hükümetinin bir aracı olan "Carmona Kararnamesi"ni imzalayan kişilerden biri olduğunu hatırlamakta fayda var. Carmona Kararnamesi ile Chavez'i iki günlüğüne deviren çok kısa süreli hükümet, Venezuela'daki tüm yetkileri feshetti ve ABD'ye hizmet eden bir hükümet kurmaya çalıştı.

"Chávez Şifresi" kitabının yazarı Venezuelalı-Amerikalı avukat Eva Golinger tarafından yayınlanan 2006 tarihli bir telgrafta da bu düzlemde yer almaktadır. "Chavez Kodu: ABD'nin Venezuela'ya Müdahalesinin Şifresini Çözmek" adlı kitabın yazarı, ABD'nin Caracas Büyükelçisi William Brownfield'in (2004-2007) Venezuela'daki siyasi örgütleri finanse etme stratejisini şöyle ortaya koymaktadır:

- 1) Demokratik kurumları güçlendirmek
- 2) Chavez'in siyasi tabanına sızmak
- 3) Chavismo'yu bölmek
- 4) Amerikan şirketlerini korumak ve
- 5) Chavez'i uluslararası alanda izole etmek.

Şili ve Kolombiya'da da büyükelçilik yapmış olan Brownfield şu anda Venezuela'ya karşı saldırılarını sürdürmekte ve yeni bir dönem için (2025-2031) yeniden seçilen Maduro hükümetinin çöküşünü hızlandırmak amacıyla Venezuela halkına karşı daha fazla yaptırım çağrısında bulunmaktadır.

NED her yıl, ABD'nin dış politikasıyla uyumlu olmayan ülkelere karşı her türlü eylemi destekleyen Sivil Toplum Kuruluşlarını finanse etmek için 3 milyon doların üzerinde kaynak ayırmaktadır. Bu fonların çoğu Küba ve Venezuela'daki muhalefete gitmektedir.

Bolivarcı Cumhuriyet'te NED sadece 2012 yılında toplumsal istikrarsızlığı teşvik etmek için platform olarak kullanılan ve çeşitli suikast ve darbe girişimleriyle bağlantılı Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) yaklaşık 1.3 milyon dolar finansman sağlamıştır.

National Endowment for Democracy, Atlas Network gibi kuruluşlardan oluşan bir ağ ile birlikte Hugo Chávez ve Nicolás Maduro'nun Bolivarcı Hükümetine karşı Emperyalist Gündemi sürdürmüştür.

2014 yılında Venezuela'ya karşı yaptırımları destekleyen ve Nicolás Maduro'nun 28 Temmuz 2024'te yapılacak son seçimlerde başkan seçilmemesi çağrısında bulunan muhalefet lideri María Corina Machado, NED'in çalışmalarını kamuoyu önünde takdir etti. Bir videoda Machado'nun şunları söylediğini görüyoruz: "Atlas Network'e, tüm özgürlük savaşçılarına teşekkürler." Atlas Network, NED'in faaliyet gösterdiği Amerikan kuruluşlarından biridir.

2016 yılında, NGO'ların işleyişini düzenleyen yasanın destekçilerinden Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi (PSUV) Başkan Yardımcısı Diosdado Cabello, NED'in o yıl içinde 1.6 milyon dolarlık projeyi onaylayarak istik-

rarsızlaştırıcı grupları finanse ettiğini belirtti. “Venezuela’da NED adlı bu vakıftan büyük çekler alan NGO’ların listesi oldukça kabarıktır: Sumate, Cedice, Un Mundo Sin Mor-daza, Espacio Público, Forma, Transparencia Venezuela, Foro Penal Venezolano, Instituto of Press and Society (Ypis) ve diğerleri” dedi.

2002 yılında muhalefet lideri María Corina Machado tarafından kurulan ONG Súmate, NED’den finansman aldı. Tüzüğüne göre “demokrasiyi inşa etmeyi” amaçlayan Sumate, Venezuela’ya karşı siyasi istikrarsızlığı ve müdahaleyi teşvik etmeye kendini adanmıştır. María Corina Machado da “Carmona Kararnamesi”ni imzalamıştır.

NED’in düzinelerce küresel ve bölgesel programı bulunmaktadır. Latin Amerika ve Karayipler’de NED, “Demokratik Fikir ve Değerlerin Teşviki Programı” aracılığıyla 2016 ve 2017 yıllarında 3.7 milyon dolar tahsis etmiştir. Bu projelerin 12’si Küba’da, 11’i ise Venezuela’da yürütülmüştür. Ayrıca Bolivya (3), Nikaragua (3), Kolombiya (2), Haiti (2), Guatemala (3) ve Meksika’da (1) NGO’lara fon sağlamıştır.

Venezuela ve Uluslararası İşbirliği

Bolivarcı Devrim, ABD ve Avrupa’nın emperyal boyunduruğu altında ezilen halklarla gerçek kardeşlik ve dayanışma bağları kurmak için Küresel Güney olarak adlandırılan ülkelerle, özellikle de savunmasız halklarla, sosyal hareketlerle, sanatçılarla ve entelektüellerle barış ve birlik diplomasisi yürütmüştür. Venezuela Ulusal Meclisi’nde görüşülmekte olan Uluslararası İş birliği Yasa Tasarısı’nın Açıklayıcı Memorandumunda da belirtildiği üzere:

“Uluslararası iş birliği alanında Venezuela Devletinin politikası, dünya halklarının kültürlerine, özgünlüklerine ve tarihlerine yabancı olan küreselleşmenin ideolojik tasarımı yoluyla tekil düşünce hegemonyasını dayatmak için sermaye birikimini uluslararasılaştırmayı ve güçlendirmeyi amaçlayan neoliberal ve tek kutuplu modelin aksine, uluslararası denge arayışına ve çok kutuplu bir dünyanın inşasına yöneliktir. Bu nedenle, Venezuela dış

politikası bugün çağdaş uluslararası ilişkiler çerçevesinde, uluslararası işbirliğini bütüncül insani kalkınma, sosyal adalet ve halkın refahı için bir araç olarak görerek hayati bir rol oynamaktadır.”

Böylece Venezuela Latin Amerika, Karayipler, Asya ve Afrika’daki ülkelerde iki uluslu projeleri finanse etmiş ve ayrıca Kuzey Amerika ve Avrupa’daki sosyal projeleri de finanse etmiştir. Bolivarcı ve Chavezci Venezuela’nın rolü sadece Uluslararası iş birliğinin alıcısı bir ülke olmak değildir, aynı zamanda çeşitli alanlarda (sağlık, eğitim, altyapı, tarım, konut vb.) geliştirilecek projeler için uluslararası finansman da sağlamıştır.

Ancak mevcut Uluslararası İş birliği Kanunu, ülkenin fiili bir hükümet tarafından yönetildiği 1958 yılına dayanmaktadır. İşte bu nedenlerden dolayı Venezuela Yönetimi, yeni döneme ve Bolivarcı Devrimin uluslararası ilişkiler çerçevesindeki mevcut rolüne uygun olarak yeni bir Uluslararası İş birliği Yasasını teşvik etmektedir.

Birçok çıkar ve güç ilişkisi, Bolivarcı barış ve dostluk diplomasisini dünya halklarıyla yenilemeyi ve güncellemeyi amaçlayan bu düzenleyici tasarının onaylanmasını durdurmuştur. Bununla birlikte, yeni Venezuela Uluslararası İş birliği Yasasının nihai olarak onaylanması çok uzun sürmeyecektir.

Venezuela’nın ABD Müdahalesine Karşı Demokratik Tepkisi

15 Ağustos 2024 tarihinde Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, Sivil Toplum Kuruluşları (NGO) ve Kâr Amacı Gütmeyen Sosyal Kuruluşların Denetlenmesi, Düzenlenmesi, Performansı ve Finansmanı Hakkındaki Kanunu onayladı. Bu kanunun onaylanması hegemonik medya ve sosyal ağlar tarafından “Venezuela hükümetinin sivil toplumun hareket alanını kısıtlamaya yönelik yeni bir atılımı” olarak lanse edildi.

Ancak bu kanunun amacı, “Anayasa ve Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti tarafından onaylanan uluslararası anlaşmalarda belirlenen bu kanun hükümlerine uygun olarak, toplumun

ortak sorumlulukla katılımına yönelik dernek biçimleri olarak sivil toplum kuruluşlarının ve kar amacı gütmeyen sosyal kuruluşların oluşturulması, tescili, işletilmesi ve finanse edilmesine yönelik rejimi oluşturmaktır.”

Aynı şekilde, yasal norm aşağıdakileri amaçlamaktadır:

1. Bir insan hakkı olarak örgütlenme hakkının kullanılmasını ve Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti Anayasası’nda belirlenen katılımcı ve öncü demokrasi modelinin ifadesini kolaylaştırmak.

2. Sivil toplum kuruluşlarının ve kâr amacı gütmeyen sosyal kuruluşların örgütlenmesi, işletilmesi ve finansmanı için uygulanabilir prosedürler konusunda kesinlik ve yasal güvence oluşturmak.

3. Kara para aklama ile mücadeleye katkıda bulunmak. Cumhuriyetin uluslararası taahhütlerine uygun olarak kara para aklama, organize suç ve terörizmin finansmanı ile mücadeleye katkıda bulunmak.

Bu yasaya duyulan ihtiyaç ve aciliyet, esas olarak faşizmin ilerlemesi ve NED’den finansman alan Sivil Toplum Kuruluşlarının yanı sıra onun gizli müdahaleci eylem ağını oluşturan kuruluşlar tarafından izlenen terörist hedeflerden kaynaklanmaktadır. USAID ve NED ile çok güçlü mali bağları olan muhalefet lideri tarafından desteklenen 29, 30 ve 31 Temmuz 2024 darbe girişimine ek olarak, Venezuela’da “Guarimbas” adı altında bilinen aşağıdaki istikrarsızlaştırıcı olayları sayabiliriz:

2014 Guarimbas: “Çıkış” Planı: Şubat ayında, “Gençlik Günü” olarak bilinen bir tarihte Caracas’ta protestolar başladı. Protestolar ülke çapında birçok şehirde patlak verdi ve güvenlik güçleriyle çatışmalara neden oldu. Protestolar şiddetlendi ve ölümler ve yaralanmalar rapor edildi. Mart ayında, Venezuela muhalefetinin bazı kesimleriyle doğrudan bağlantıları olan bir grup askeri havacılık generali yakalandı. Bu generaller, daha düşük rütbeli subaylar tarafından kınanan bir askeri ayaklanma planı hazırlıyorlardı.

“Guarimbalar” Mayıs ayına kadar daha az yoğunlukta da olsa devam etti ve Venezuela’nın çeşitli şehirlerinde muhalefet tarafından gerçekleştirilen yürüyüşlerin sayısı da arttı.

2015 Darbe Girişimi: 12 Şubat’ta “Mavi Darbe” ya da “Jericho Operasyonu” adı verilen bir darbe girişimi bertaraf edildi. Plan, Venezuela’da bu gün kutlanan Gençlik Günü anma etkinliklerinin yapılacağı Miraflores Sarayı’na bir uçakla saldırmaktı.

2016 Darbe Girişimi: 12 ve 13 Şubat. Devlet kurumlarının stratejik noktalarına hava yoluyla saldırıyı öngören bir plan çöktürdü; sivillere yönelik operasyonları da içeriyordu. Şok doktrini altında bir askeri darbe girişimi.

2017 Guarimbas: Nisan. Bu ay boyunca Caracas ve diğer Venezuela şehirlerinde büyük gösteriler başladı. Ülkenin çeşitli bölgelerinde çatışmalar ve yol barikatları rapor edildi. 1 Mayıs’ta İşçi Bayramı yürüyüşü Maduro hükümetine karşı büyük bir protestoya dönüştü.

2018-2020 yılları arasında darbe girişimleri: Bu dönemde darbe karşıtları “guarimbas” adı altında olmasa da başka gösteriler ve protestolar için çağrıda bulundu ancak bunlar ülkedeki siyasi ve ekonomik kriz ortamına katkıda bulunmaya devam etti.

2020’den Covid19 salgınının aracılık ettiği 28 Temmuz 2024 başkanlık seçimlerine kadar Venezuela, ülke sokaklarında toplumsal çatışmanın azaldığını gördü. Ancak perde arkasında, ABD ve Avrupa hükümetlerinin desteğiyle anayasal düzeni bozmaya yönelik yeni girişimler planlanıyordu.

İstikrarsızlaştırmaya yönelik tüm girişimler, Bolivarcı Devrimi yıkmaya çalışmak için NGO’ları, siyasi partileri ve muhalefet liderlerini finanse etmeye devam eden ABD hükümetinin lojistik desteğine ve kavramsal rehberliğine sahipti.

Sonuç

Magna Carta’ya ve uluslararası anlaşmalara saygılı olan Venezuela, ulusal güvenliği, vatandaş güvenliğini veya kamu düzenini garanti altına alan, kamu sağlığını veya ahlakını veya

başkalarının hak ve özgürlüklerini koruyan normlar dışında hiçbir sınırlama olmaksızın, herkesin yasal amaçlarla örgütlenme hakkını tanır ve korur.

Her şahıs, vicdan hürriyetine ve bunu, tatbiki şahsiyetini etkilemedikçe veya suç teşkil etmedikçe, gösterme hakkına sahiptir (Madde 61).

Bununla birlikte, demokratik, anayasal ve barışçıl bir devrim olan Bolivarcı Devrim, ABD'nin içişlerine müdahalesine izin vermez. Venezuela hükümeti, her yıl renkli devrimlere yönelik sonuçsuz girişimleri desteklemek üzere milyonlarca dolar akıtılmasını görmezden gelemez.

Bolivarcı Devrim, faşizmin, neo-faşizmin ve aşırı sağın, ırkçı, üstünlükçü, yabancı düşmanı, köleci ve ABD hükümeti tarafından araçsallaştırılan diğer tezahürlerinin, ülke gençliğinin önemli bir bölümünü etkileyen yumuşak darbeler, psikolojik, bilişsel bir savaş yoluyla ilerlemesini engellemelidir.

Bu nedenle Venezuela'nın yanıtı, Venezuela halkını guarimbalara geri dönmekten, masumların ölümünden koruyan ve faşizmin ilerlemesini ve ABD emperyalist müdahalesini köklerinden durdurmayı amaçlayan bir dizi yasanın uygulanması olmuştur. Nefret Söylemine karşı, Terörizme karşı ve uluslararası işbirliğini ve NGO'ların eylemlerini düzenleyen yasalar, ABD ve müttefiklerinin hükümeti ve Venezuela halkını vurmaya devam etmesini tamamen engellemeyecektir. Ancak Bolivarcı Devrim son verme girişimlerinde başarısız olmalarına rağmen, Venezuela'nın ve devriminin geleceği olan Venezuela gençliğinin zihinlerini etkileyen bu saldırılara karşı koruyucu kalkanın parçasıdır.

Bu tehlikenin farkında olan Venezuela Hükümeti, bir yandan Venezuela'ya haksız yere uygulanan 900'den fazla yaptırım nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalan Venezuelalıların geri dönüşünü teşvik etmek için çaba sarf ederken, diğer yandan ülkenin barışını ve ekonomik istikrarını garanti altına almaya yönelik girişimlerde bulunuyor. Ek olarak Bolivarcı Hükümet, Nicolás Maduro'nun 28 Temmuz'daki zaferinden sonra ulusal hegemonyayı inşa etmek için temelden tartışmaları güçlendirmek üzere Büyük Tarihsel Blok Kongresi'nin düzenlenmesini destekledi. Büyük Tarihsel Blok Kongresi 31 Ekim - 2 Kasım 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilecek.

“Ve bu kongrede Venezuela'nın önümüzdeki 30 yılının programatik vizyonunu, stratejik vizyonunu, jeopolitik vizyonunu ortaya koyalım, uzun ve büyük düşünebiliriz ve yaşadığımız dönemden itibaren ileriki aşamaların resmini çizebiliriz. Tarihsel ve stratejik planlamada komutanımız Hugo Chávez'i işaret ederdim, çünkü burada yetişmekte olan nesiller ve doğmakta olan kız ve erkek çocuklar için devrim yapıyoruz, çünkü ülkemiz onlara ait, bunun farkındayız.

“Herkesi çağırırım. Katılımcı, insanların fikirlerini belirtmenin, öneride bulunmanın mutluluğunu hissettikleri kapsayıcı bir metodoloji gerekli. Tüm Bolivarcı güçler, gerçekten Chavezciler, Venezuela'nın gerçek yurtseverleri, sosyalistleri ve ilericileri, 21. yüzyılın Bolivarcı Devriminin geleceğini çizmek için bir alana sahip olduklarını hissedecekler.” - Devlet Başkanı Nicolás Maduro (2 Eylül 2024)

Amerika'nın Eğittiği Fransız Liderler ve Etki Ajanlığı

Ali Rıza Taşdelen

Teori Yazı Kurulu Üyesi

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1945'lerden sonra tüm dünyada hegemonya oluşturmak için "Hard Powers-Sert Güç" stratejisinin yanında "Soft Powers-Yumuşak Güç" stratejisi kapsamında "etki ajanları" ağı oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Amerikalı Profesör Joseph Nye tarafından geliştirilen Yumuşak Güç, zorlayıcı olmayan yollarla (yapısal, kültürel veya ideolojik) başka bir oyuncunun (ülke vatandaşlarının) davranışını veya kendi çıkarlarının algılanmasını dolaylı olarak etkileme yeteneğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Uygulamada baş aktörler ise etki ajanlarıdır. ABD 1948 Marshall Planı ile bu stratejiyi günümüze kadar uygulamaktadır. Hedefleri tüm dünya ülkeleri olmakla birlikte, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'yı şekillendirme ve denetim altına alma stratejisi öncelikli olmuştur.

ABD Başkanı Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Amerikan dış politikasının teorisini Brzezinski "Büyük Satranç Tahtası" kitabında şöyle demektedir:

"Avrupa eninde sonunda, Amerikan himayesi altında bulunan ve tüm Avrasya'ya yayı-

lan büyük bir güvenlik ve işbirliği yapısının hayati sütunlarından biri haline gelecektir. Her şeyden önce Avrupa, Amerika'nın temel jeostratejik köprübaşdır. Amerika için Avrasya kıtasındaki jeostratejik riskler çok büyüktür... Avrasya, küresel üstünlük mücadelesinin gerçekleştiği satranç tahtası olmaya devam etmektedir". Brzezinski Fransa ve Almanya'yı Amerikan projesi için temel olarak tanımlanmaktadır. Amerikalılar Avrupalı ulusları ortak olarak değil, yine Brzezinski'nin sözleriyle "vasallar" olarak görmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan günümüze kadar onlara bu şekilde davranacaktır."¹

ABD'nin Fransa'da "Ajan" Devşirme Aracı: Genç Liderler Eğitimi

Avrupa'da yaşanan derin siyasal ve ekonomik krizin nedenleri üzerine yürütülen tartışmalarda, ABD etkisi ve Avrupalı liderlerin konumunun daha sık gündeme geldiğini görüyoruz. 40 yıldır Fransa'da ABD çıkarları için ajanlık faaliyeti yürüten ve ABD'nin Paris Büyükelçiliği ile birlikte hareket eden "French American Foundation-Fransız-Ame-

1 Zbigniew, Brzezinski *Le grand échiquier. L'Amérique et le reste du monde*, Bayard, 1997, s. 88. Aktaran: Christian Harbulot, Comment les États-Unis contribuent-ils à affaiblir l'économie française? Octobre 2021

rikan Vakfı” FAF Fransız politikasını belirleyen kurum durumundadır. Amerika’da eğittiği kadrolar devletin en kritik noktalarında görev yapmakta, Büyük kamu işletmelerinde yönetici görevlerde bulunmakta, başına geçtiği yazılı ve görsel medya ABD çıkarları doğrultusunda yayın yapmakta, fonladıkları sözde Sivil Toplum Kuruluşlarında karar verici pozisyonlarda bulunmaktalar.

FAF, 1976 yılında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d’Estaing, ABD Başkanı Gerald Ford ve bazı önde gelen işadamlarının himayesinde kuruldu. Yürüttükleri “Young Leaders-Genç Liderler” programıyla Fransa’ya yön verecek kadroları eğittiler. Giscard d’Estaing de 1957 yılında Amerika’da eğitilen gençlerdendir. 1997-2001 yılları arası FAF’ın Başkanı John Negroponte’dur. Negroponte, Georges Bush döneminde 2005-2007 yılları arasında, CFR yöneticileri, FBI ve CIA dâhil olmak üzere yaklaşık on beş üyeyi bir araya getiren ve tüm Amerikan gizli servislerini koordine eden ABD İstihbarat Topluluğu’nun (DNI) ilk başkanı olmuştur².

1981 yılında oluşturulan Genç Liderler programı, “her iki ülkede de kilit pozisyonlara getirilmek istenen yetenekli genç Fransız ve Amerikalı profesyoneller arasında kalıcı bağlar” geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu “yumuşak güç” stratejisinin ikili bir amacı vardır: ABD’nin imajını güçlendirmek ve bir etki ağı oluşturmak. “Bunun için Amerikan yaşam tarzını yaymak, kimlikleri yeniden şekillendirmek, elitleri ele geçirmek ve Amerikan ürünlerine elverişli bir iş ortamı yaratmak hedeflenmiştir”.³ FAF bunu gizlemiyor: “Bu prestijli seçimin amacı, şu ya da bu ülkede kilit pozisyonlarda yer alacak kadın ve erkeklerden oluşan bir ağ oluşturmak ve bunu sürdürmektir.”⁴

Bu eğitimlerden geçenlere “International Visitors (IV)- Uluslararası Ziyaretçiler” deni-

yor. ABD’nin bu etki ajanları 2001 yılında bir araya gelerek Paris’te “Jefferson Circle” adında bir dernek kurmuşlar. Adını ABD’nin 3. Başkanı Thomas Jefferson’dan almış. Derneğin internet sitesinde şöyle deniyor: “Fransa’daki ABD Büyükelçiliği tarafından belirli bir alandaki potansiyelleri ve uzmanlıkları temelinde seçilen çeşitli insanlardan oluşan bir gruptur... 1950’lerden bu yana iki Cumhurbaşkanı (Nicolas Sarkozy, François Hollande ve üçüncüsü de Emmanuel Macron’dur) ve üç Başbakan da dâhil olmak üzere bazı istisnai mezunlar vermiştir. Bu isimlerin ötesinde, Circle ağırlıklı olarak siyaset, üst düzey kamu hizmeti, yargı, akademi, sendikalar ve dernekler dünyası ve daha az ölçüde özel sektörden kadın ve erkeklerden oluşmaktadır.”⁵

Çok güçlü bir başka etki makinesi daha var. Bugün Paris’teki hukuk firmalarının ve yatırım bankalarının çoğunluğu Amerikalı. En iyi avukatları yüksek ücretlerle işe alıyorlar. Lobicilik faaliyetlerinin etkili olmasını ve hükümetin tepesine ulaşmalarını sağlamak için de oluşturdukları siyasi havuzdan yararlanıyorlar.⁶

Üniversiteler ve akademisyenler ABD’nin “Yumuşak Güç” stratejisinin hedefleri arasındadır. “Büyük Amerikan strateji danışmanlıkları, Fransa’nın önde gelen yedi işletme okulunu (HEC, ESSEC, ESCP, Polytechnique, Ponts et Chaussées, Mines, Centrale Paris) ele geçirmiştir. Geleceğin elitleri Kuzey Amerika’dan etkilenen müfredatla eğitilmektedir. Daha sonra, göreve geldiklerinde, Fransız karar vericilere rehberlik ederek ve firmaların Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ana şirketleri için bilgi kaynağı olarak hareket ederek yayılma vektörleri haline gelirler. Bu yaklaşım, Fransız toplumsal eğilimleri hakkında ayrıntılı bilgi edinerek Amerikan politikalarının yönlendirilmesine katkıda bulunmayı mümkün kılmaktadır.”⁷

2 Benjamin Dormann, <https://atlantico.fr/article/decryptage/gouvernement-hollande--une-formation-plus-atlantiste-qu-on-pourrait-le-croire-benjamin-dormann>

3 Aynı yerde.

4 David Ramasseul, “Amerikan yanlısı elitlerin fabrikası!”, <https://www.sinemenuel.com/societe/la-fabrique-des-elites-pro-americaines/>

5 <https://www.cerclejefferson.org/page/37740-presentation>

6 https://www.francetvinfo.fr/economie/enquete-sur-le-lobbying-american-en-france_1711393.html

7 Christian Harbulot, Comment les États-Unis contribuent-ils à affaiblir l’économie française ? Octobre 2021, s.71

ABD'nin Avrupa'yı Denetim Altına Alma Araçlarını Oluşturma Süreci

Savaşın galiplerinden ABD, savaştan çok az bir kayıpla çıkmış ve dönemin en güçlü emperyalist devleti olarak dünya hâkimiyetine soyunmuştu. Bu hâkimiyetin önünde engel olarak gördüğü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) kuşatma, Avrupa ve Üçüncü Dünya Ülkeleri'ni denetim altına alma stratejisine yöneldi. SSCB karşıtlığı çerçevesinde dış politikayı belirleyen Truman Doktrini 1947 yılında ABD Kongresi'nde kabul edildi. Aynı yıl Merkezi Haber Alma Ajansı CIA kuruldu. 1948'de Marshall Planı ve ardından Kuzey Atlantik Paktı (NATO) 4 Nisan 1949'da bu amacı gerçekleştirmek için kuruldu.

Truman'ın Kongre'de Amerika'nın komünizm yayılmasına karşı doktrinini açıkladığı sırada, Fransa'da Sosyalist Parti hükümettedir; Cumhurbaşkanı Vincent Auriol ve Başbakan Paul Ramadier'dir. Truman'ın Kongre konuşması Fransa'nın 4. Cumhuriyet politikacılarını özellikle sosyal demokratları etkilemiştir. Hükümet Marshall yardımından yararlanmak istemektedir. Fakat hükümette bulunan komünist bakanlar buna karşı çıkar ve ABD'ye karşı kampanya başlatırlar. Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) Fransa'nın birinci partisi olması ve hükümette yer alması ABD'yi kaygılandırmaktadır. ABD'nin Paris Büyükelçisi Jefferson Caffery, Başbakan Ramadier'ye baskı yaparak Marshall yardımından yararlanmak için komünistlerin hükümetten atılmasını ister.⁸ Ramadier, 5 Mayıs'ta hükümetteki komünist bakanların görevlerine son verir. Komünistlerden kurtulan ABD, Marshall Planı çerçevesinde 1954 yılına kadar Fransa'ya yılda 1 milyar dolar kredi verir.⁹

NATO'ya üye olan her ülke aynı zamanda gizli bir ek protokol imzalarlar. Buna göre "bir Sovyet işgaliyle veya komünistlerle mücadele amacıyla" özel savaş yürütecek bir gizli örgütün kurulmasını da kabul etmiş oluyordu. NATO, ABD'nin üye ülkelerde örgütlediği

bu gizli gladyo örgütlerinin örtüsüdür. Fransa, ABD'nin bu gladyo örgütlenmesini yaptığı ilk ülkelerden biridir. Fransa'da "Rose des Vents-Rüzgâr Gülü" adıyla gladyonun örgütlenmesi ve NATO'ya girişi Sosyalist Partili Cumhurbaşkanı Vincent Auriol ve Başbakan Paul Ramadier'ye döneminde gerçekleşir. Bu yıllar aynı zamanda CIA'nın sendikaları, gazete ve dergileri ve özellikle de Sosyalist Parti ve yayın organı Populaire'i finanse ettiği, dernekler ve vakıflar kurduğu, üniversitelerde öğrencileri devşirdiği yıllar.¹⁰

Amerika'nın Devşirdiği Fransız Cumhurbaşkanı, Başbakanlar, Bakanlar

Fransa'nın son üç Cumhurbaşkanı Amerika'nın Genç Liderler eğitiminden geçmiştir. Bunlardan ilki Nicolas Sarkozy'dir (1984). Sarkozy cumhurbaşkanı seçilmeden bir yıl önce Eylül 2006'da ABD ziyareti sırasında Fransız Amerikan Vakfı'nda (FAF) yaptığı konuşmada "Transatlantik ilişkiyi yeniden inşa etme" ihtiyacını hatırlatarak, amacı "transatlantik ortaklığın temel bir unsuru olarak Fransız-Amerikan ilişkilerini güçlendirmek" olan vakfın tüzüğüne övgüler düzer.

İkincisi, Sosyal Demokrat François Hollande (1996). Hollande hükümetlerinde daha önce bu eğitimlerden geçen altı bakan yer aldı. Amerika'nın Sesi Radyosu "Fransız-Amerikan Vakfı, kendisi de 1996'da Genç Lider olan Cumhurbaşkanı François Hollande'in kabinesinde altı Genç Lider bulunduraktan gurur duymaktadır"¹¹ yorumunda bulunmuştu.

Sonucusu Emmanuel Macron (2012) ABD'nin bu eğitiminden geçen liderlerden ve bir proje olarak Elysee Sarayı'nın tepesine oturtulmuştur. Son 7 yıllık cumhurbaşkanlığı döneminde Macron'un Amerikancılığı tescil edilmiştir. Ukrayna savaşında, İsrail'in Filistin soykırımında ve Rusya'ya yaptırımlarda aldığı tutum ortadadır.

1965-1985 yılları arasında daha sonra sağ muhafazakâr partilerden başbakan olacak olan

8 Les réseaux stay-behind France: 1945-1962, s.64

9 Age, s.63

10 Ali Rıza Taşdelen, *Paris Komünü'nden Sarı Yeleklilere Fransız Sosyal Demokrasisi*, Kaynak Yayınları, 2020, s.169-170

11 Benjamin Dormann, <https://atlantico.fr/article/decryptage/gouvernement-hollande--une-formation-plus-atlantiste-qu-on-pourrait-le-croire-benjamin-dormann>

Raymond Barre, Alain Juppe, François Fillon ve Sosyalist Partiden Lionel Jospin, Pierre Bérégovoy da bu eğitimden geçen liderler arasında.

Fransa'da bakanlık yapan birçok kişi de bu eğitimlerden geçmişler: Eski Dışişleri Bakanlarından ve Anayasa Konseyi Üyesi Alain Juppe (1981), Savunma Bakanlarından François Léotard (1981), Adalet Bakanlarından Jacques Toubon (1983), Maliye Bakanlarından Pierre Moscovici (1996), İçişleri Bakanlarından Bruno Le Roux (1998) Sanayi Bakanlarından Arnaud Montebourg (2000), Milli Eğitim Bakanlarından Najat Vallaud-Belkacem (2006), ve Macron'un ilk Başbakanı Edouard Philippe (2011). Philippe 2027 seçimlerinde Cumhurbaşkanı adayı olacağını açıklamıştır. Bu bakanlar hem sosyal demokrat hem de muhafazakâr hükümetlerde görev yapmışlardır.

Bu programa katılanlar sadece politikacılar değil gazete yöneticileri, sendikacılar, yayıncılar ABD'nin bu eğitiminden geçmiştir: Le Monde gazetesi Genel Yayın Yönetmenlerinden Sylvie Kauffmann (1998), Slate Medya Grubu Başkanı ve eski Le Monde gazetesi Genel Müdürlerinden Jean-Marie Colombani (1983), Les Echos gazetesi Yazı İşleri Müdürlerinden David Barroux (2011), Fransa'nın ünlü gazeteci ve televizyon programı yapımcısı Christine Ockrent (1983). Ockrent Fransa'nın kıdemli dönemlerinden Sosyalist Parti hükümetlerinde Sağlık Bakanı ve Sarkozy'nin Dışişleri Bakanı Bernard Kouchner'in eşi.

Yine iş dünyasından enerji devi Areva'nın eski CEO'su Anne Lauvergeon, Air France-KLM'den Alexandre de Juniac da bunların arasındadır. Daha burada adını saymadığım Yargıtay ve Sayıştay üyeleri, Milletvekilleri, Belediye Başkanları, üniversite rektörleri, sendikacılar, STK yöneticileri Amerika'nın bu eğitimlerinden geçmiştir.¹²

Coğrafi, siyasi, mesleki ve sosyal çeşitlilik dikkate alınarak seçilen bu “genç liderler” Amerika'ya götürülür, 10 aylık yoğun bir eğitimden sonra ülkelerine gönderilirler. Bu süreçte ABD'nin önde gelen politikacılarla, iş dünyası liderleriyle, medya yöneticileriyle

tartışmalar ve hepsinden önemlisi, bağlantılar kurmak, baştan çıkarmak ve ikna etmek için şampanya kadehleri eşliğinde gayri resmi toplantılara katılırlar. 1981 yılından buyana Fransa'da 400 kişi bu eğitimden geçti ve hepsi devletin kilit noktalarında görev yapmaktadırlar.

Sürecin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığını ifade etmiştim; 1940'lardan bu yana Paris'teki ABD Büyükelçiliği her yıl geleceğin Fransız elitlerini belirliyor. Onları geleceğin Amerikan elitleriyle bir değişim programına katılmaları için Atlantik ötesine davet ediyor ve devşiriyordu. Her yıl belirlenen 50 ila 60 kişiden 20 ila 30'u, Washington'un olurundan sonra, tüm masrafları karşılanarak bu program kapsamında ABD'ye gidiyor. Amerikan Büyükelçiliği tarafından özel olarak hazırlanan seyahatleri bir tema etrafında dönüyor. Son dönemde “Ekolojik dönüşüm”, “insan kaçakçılığıyla mücadele” ve “kentsel politika” talep edilen konular oldu.¹³

Sadece Elitler Değil Banliyölerdeki Müslüman Gençler de Devşiriliyor

ABD Paris Büyükelçiliği, bugün de bu faaliyetlerine devam ediyor; etki stratejisini ya da bilinen adıyla “yumuşak güç” stratejisini uyguluyor. Sadece elitleri değil Fransız toplumun tüm sınıf ve katmanlarında öne çıkan “zeki” ve “yüksek potansiyelli” profilli gençleri, kanaat önderlerini, yerel seçilmiş temsilcileri, dernek başkanları ve medya temsilcilerini devşiriyorlar.

2016 yılında ABD'nin Paris Büyükelçiliği Kültürel İşler ve İletişim Müsteşarı Philip Frayne, 2000'li yılların ortalarında bir yön değişikliğine gidildiğini belirtiyor:

“Elitler arasındaki ilişkileri derinleştirmek yeterli değil. Daha az ayrıcalıklı kesimlerle bağ kurmak da çok önemli. Yeni nesillere ulaşmak amacıyla tüm programlarımız gençlere yönelik olarak yeniden düzenlendi” diyor.

11 Eylül 2001'de İkiz Kulelere saldırılar, ardından Afganistan ve Irak'ın işgali, 2005 yılında Fransız banliyölerinde yaşanan ayaklanmaların da bunda payı var.

12 Fransa'dan ABD'nin “Genç Liderler” eğitimine katılanların listesi Fransız-Amerikan Vakfı'nın internet sitesinden alınmıştır. <https://french-american.org/>

13 Kaynak: https://www.francetvinfo.fr/economie/enquete-sur-le-lobbying-americaen-en-france_1711393.html

Siyasi olarak, yükselen Amerikan karşıtlığını pasivize etmek ve sosyal olaylarda iktidara karşı konumlanan kitle önderlerini özellikle Müslüman gençleri ve mültecileri devşirmek için banliyölere yöneldiler. Aynı zamanda aile yapısını bozmak ve parçalamak için LGBT derneklerini örgütlediler. ABD Büyükelçiliği daha önce devşirdiği ve Fransız devlet dairelerine yerleştirdiği elamanları vasıtasıyla bu faaliyetleri yürütüyor.

Banliyö ayaklanmalarına önderlik eden gençler, bizzat ABD Büyükelçiliğinin ilgili servisleri tarafından oluşturulan “Topluma Katılım için Genç Elçiler programı” ve “Kendi işini kurmak isteyen az vasıflı veya vasıfsız gençlere yönelik evet yapabiliriz” girişimleriyle avlanıyor ve bu eğitimlere katılmak üzere ABD’ye gönderiliyor.

Tüm Dünyadan Eğitime Katılan Devlet Başkanları ve Başbakanlar

İkinci Dünya Savaşı sonrası sadece Fransa’da değil tüm Avrupa’da siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal alanda denetimi ele almak için etki ajanları yetiştirdiler. Daha sonra Avrupa ülkelerinde cumhurbaşkanı, başbakan, bakan ve bürokrat görevlerini yapacak kadrolar bu eğitimlerden geçtiler. Dünyanın dört bir yanından her yıl yaklaşık 5 bin genç katılımcı ABD’ye götürüldü. 300’den fazla mevcut veya eski devlet başkanı veya hükümet başkanı da dâhil olmak üzere 200 binden fazla genç bu eğitimlere katıldı.¹⁴

Beş kitadan bu eğitimden geçen ve kamuoyunun yakından tanıdığı yeni ve eski devlet başkanları ve başbakanlardan bazıları: Eski NATO Genel Sekreteri ve Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen, Gürcistan Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili, Almanya Başbakanları Willy Brandt ve Helmut Schmidt, Yunanistan Cumhurbaşkanı Konstantin Karamanlis, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos, Avrupa Komisyonu Başkanı ve İtalya Başbakanı Romano Prodi, NATO eski Genel Sekreteri ve Norveç Başbakanı Jens Stoltenberg, Polonya’nın bugünkü Başbakanı Donald Tusk, Türkiye Cumhurbaşkanları Süleyman Demirel ve Abdullah Gül, İngiltere

Başbakanları Margaret Thatcher ve Tony Blair, Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai, Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat, Hindistan Başbakanı İndira Gandhi, İsrail Başbakanı Ehud Olmert, Burkina Faso Cumhurbaşkanı Roch Marc Christian Kabore, Çad Başbakanı Yusuf Salih Abbas, Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı Laurent Gbagbo, Mali Cumhurbaşkanı Alpha Ömer Konare. 60’lı ve 70’li yıllarda Latin Amerika’nın neredeyse tüm ülkelerinde Devlet Başkanları ve Başbakanlar... Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Belarus hariç tüm Baltık ve Doğu Avrupa ülkeleri Devlet Başkanları ve Başbakanları.¹⁵

Atlantik’te Boğulan Fransa ve Sarsılan Avrupa

Ama bu liderler ABD’yi yenilgiden kurtarmadığı gibi Fransa’yı da derin bir krizin içine soktular. Atlantik’in emperyalist ülkeleri Avrasya kalesine çarptılar. İnsanlık yeni bir dünyaya doğru koşar adımlarla ilerliyor. Son yıllarda, ABD’nin tek kutuplu “Yeni Dünya Düzeni” yıkılıyor, yerine başını Avrasya ülkelerinin çektiği çok kutuplu, paylaşımcı ve barışçı bir “Yeni Dünya Düzeni” kuruluyor. Tek kutuplu dünyanın sona erdiği, çok kutuplu bir dünyanın oluştuğu günümüzde, Atlantik ile bağımlı koparamayan Fransız liderlerin “stratejik bağımsızlık”, “Avrupa ordusu” gibi söylemlerin lafta kaldığını son olarak Rusya’ya uygulanan yaptırımlar ve yaşanan enerji kriziyle bir kez daha görmüş olduk.

Ekonomik krizle sarsılan Avrupa, siyasal alanda da sarsılacak. Kapitalist emperyalist Sistemin barutu tükendi. Artık sistem içinde, yani Atlantik kampında, NATO içinde kalarak çözüm üretme dönemi bitti. Avrupa Birliği’nin motor ülkeleri Fransa ve Almanya kelimenin tam anlamıyla bir çıkmaz içine girmiştir. Ekonomilerinde alarm zilleri çalmakta... Fransa hükümet kurmakta zorlanırken, Almanya’nın üçlü koalisyonu çatırdamaktadır.

Sistem dışı düşünceler hızla yayılmakta ve sistem dışı partiler hızla büyümekte. Avrupa yükselen Milliyetçi dalga ile Atlantik’ten kurtulma sürecine girmiştir.

14 Kaynak: <https://www.americancouncils.org/programs/international-visitor-leadership-program-ivlp>

15 Kaynak: https://fr.wikipedia.org/wiki/International_Visitor_Leadership_Program

Gürcistan'daki Etki Ajanlığı Yasası ve Batı Müdahalesi

Shota Apkhaidze

Gürcü Siyasetçi, Uluslararası Hukuk Doktoru

Kafkasya İslam Araştırmaları Merkezi Direktörü

Gürcistan Parlamentosu, Mayıs ayında Etki Ajanlığı Yasası'nı onayladı. Yasa, fonlarının yüzde 20'sinden fazlasını yurtdışından alan tüm kuruluşların denetime tabi tutulmasını zorunlu kılıyor. Yabancı etkinin şeffaflaştırılmasını amaçlayan Etki Ajanlığı Yasası'nın Gürcistan sürecini, Gürcü Siyasetçi Shota Apkhaidze'ye sorduk. Röportajı Teori Yazı Kurulu Üyesi Berke Berkil gerçekleştirdi. İngilizce'den Yunus Emre Özgün çevirdi.

Teori: Gürcistan'da Etki Ajanlığı Yasası'nı gerekli kılan etmenler nelerdi?

Shota Apkhaidze: Gürcistan, yabancı ajanlar yasasını kabul etmek zorunda kaldı çünkü bu yasa devlet güvenliğini ve anayasal düzeni sağlamak için gerekliydi.

Doksanlı yıllardan itibaren, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Batı yavaş yavaş Gürcistan'a girmeye başladı. Batılı kurumlar Gürcistan'daki sivil toplum örgütlerini ve kamu kuruluşlarını fonlamaya koyuldu. Batılı devlet ve sivil kuruluşlar Gürcistan'daki bu finansmanın demokrasiyi ve sivil toplumu geliştirmek için harcanmadığını, aslında siyasi amaçlar güttüklerini, yani Gürcistan'daki jeopolitik hedeflerine ulaşabilecekleri için bu kuruluşları finanse ettiklerini beyan etmişlerdir.

Batılı kurumlar çoğunlukla LGBT örgütlerini, kiliseye karşı olan örgütleri, hükümete karşı olan örgütleri finanse ediyor ve bunlar

genellikle yıkıcı bir muhalefet yürütüyor. Bu aslında insan haklarının korunması ya da sivil toplumun geliştirilmesi değil, ülkenin iç siyasetine kaba bir müdahale ve egemenlik ihlalidir. Bu nedenle Gürcü hükümeti, 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra ülkeyi güvence altına almak için bu yasayı çıkarmak zorunda kaldı. Zira Amerika ile Avrupa Gürcistan'a girerek, sivil toplum kuruluşlarını fonlamak için 5 ila 6 milyar dolar harcadı. Bu para, daha önce de söylediğim gibi siyasi süreçleri finanse etmek için harlandı. Bu durum, Gürcü devletinin gelişimini büyük ölçüde engelliyor ve iç siyasi duruma nüfuz ediyor. Bu, özellikle Gürcistan'daki seçimleri, kamu hayatını ve diğer yaşam alanlarını etkiliyor. Paranın nereden geldiğini ve bu paranın ne için harcanacağını öğrenmemize fırsat verecek bir yasaya kesinlikle ihtiyacımız vardı. Böylece devletin güvenliği de sağlanmış olacaktı ve bu yüzden bu yasa kabul edildi.

Teori: Yasa hangi koşullar altında ortaya çıktı ve hangi tartışmalar yapıldı?

Shota Apkhaidze: Söylediğim gibi, er ya da geç bu yasanın kabul edilmesi gerekiyordu ve devlet nihayetinde yasa yürürlüğe girsin diye böyle bir karar verdi.

Yasa hakkındaki tartışmalara gelince; yıkıcı muhalefet ve Batı'dan fonlanan sivil toplum örgütleri nedeniyle Gürcistan'da böyle tartışmalar aslında yapılmadı. Yasa karşıtı örgütler hemen Gürcü yetkilileri suçladılar. Suçlamaları ise "Gürcistan'ın Rusya gibi davrandığı, Rusya'nın Gürcistan'a bu yasanın kabul edilmesini dikte ettiği"ydi.

Bu aslında gerçeği yansıtmıyor. Çünkü benzer yasalar daha katı biçimde Amerika, Kanada, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde var. Nisan 2024'te bazı ülkeler bu tür bir pozitif bir şekilde yasayı kabul etti. Yani bu yasanın Rusya'yla hiçbir ilgisi yok, sadece muhalefet bu konularda spekülasyon yaparak, "Gürcistan yönetimine bu yasayı Rusya'nın dikte ettirdiği" iddiasını ortaya atıyor.

Amerika ve Avrupa'dan fonlanan kuruluşlar tabii ki yapıcı tartışmalar yürütmedi ve çok endişeliler. Zira artık Batı'dan para alamazlar ve bu konular üzerinde çok fazla spekülasyon yapıyorlar.

Teori: Etki Ajanlığı Yasası sonrası gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Shota Apkhaidze: Bu yasa kesinlikle Gürcistan'daki yıkıcı örgütlere, yıkıcı muhalefete, LGBT örgütlerine ve devletin güvenliğini baltalayan diğer örgütlere Batı'dan gelen fonları sınırlandıracak. Böylece paranın nereden geldiği ve neye harcandığı, yani her şey açık olacak.

Teori: Gürcistan'daki Renkli Devrim girişiminin arkasındaki güçler kimlerdi?

Shota Apkhaidze: Şu an Gürcistan'da bir seçim gündemi var. Küresel savaş yanlıları ve onların Gürcistan'daki yoldaşları, yani yıkıcı muhalefet, Mikhail Sakaşvili'nin partisi, ikinci cephe açma peşinde. Bunlar, Rusya karşıtı yaptırımlara katılmak isteyen diğer muhalefet partileri ile Gürcistan'da bir darbe hazırlığında. Çünkü Batı, Gürcistan'daki iktidar değişikliğinden iki yıl sonra, yani 2012'den beri Mikhail Sakaşvili'nin ortakları olan liberal elitleri ayaklandırmayı, yani yeniden iktidara getirmeyi planlıyor. Şimdi hepsi Gürcistan'da deyim yerindeyse müttefik oldu. Bu nedenle darbe hazırlığının arkasında Batı ve yıkıcı muhalefet var.

Batılı kurumlar, şu anda seçim sürecine müdahale eden Gürcistan'daki hükümeti değiştirmenin gerekli olduğunu açıkça ilan ediyor. Batı; ne Amerika, ne Avrupa Birliği, ne sivil kurumlar, ne de yetkilileri hedeflerini gizliyor.

Teori: Gürcistan'daki bu STK'lar ne tür faaliyetler yürütüyor ve faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Shota Apkhaidze: Gürcistan'daki sivil toplum kuruluşlarının yüzde 90'ı devlet karşıtı faaliyetlerde bulunuyor. Söylediğim gibi, insan hakları, sivil toplumun ve demokrasinin gelişmesi için değil, iç siyasi süreçleri etkilemek için para alıyorlar ve bunlar yıkıcı kuruluşlar.

Bu kuruluşlar ülkeyi yok etmeye çalışıyor, anayasanın egemenliğine saygı duymuyor. Onları finanse eden Batı'nın çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlar. Bu nedenle bu kuruluşlar elbette kanunen yasaklanmalıdır.

Çağdaşlığın Diyalektiği: Modernite ile Devrimci Çağdaşlığın Çarpışması

Gökhan Dağtekin

Teori Yazı Kurulu Üyesi

I. Kapitalizm Madalyonunun Diğer Yüzü: Modernite

Bu yazı, Dr. Doğu Perinçek'in 12 Temmuz 2024'te Teori Yazı Kurulu üyelerine göndermiş olduğu İki Karşıt Teori: Devrim ve Modernleşme makalesi ve Teori'nin düzenlediği *Dünyada ve Türkiye'de Modernleşme* çalıştayının akabindeki yazı kurulumuz içerisindeki tartışma bağlamında kaleme alınmıştır.¹ Araştırma makalesinden ziyade tartışmaya katkı amaçlı bir fikir yazısıdır.

Tartışmanın özü kanımca 21. yüzyılda moderniteye bilimsel sosyalist bir bakışın nasıl olması gerektiği sorusudur. Bu bağlamda işe modernitenin tanımlaması ile başlanması gerektiğini düşünüyorum.

“Modern” kavramı Latince “yeni” demektir. Örneğin XIV. Louis döneminde Aydınlanma tarihine geçen tartışma *Querelle des Anciens et*

des Modernes (Fransızca: Eskiler ile Yenilerin kavgası) olarak tarihe geçti. O günün tartışması antik kültürün aşılabilir bir Altın Çağ olduğunu savunanlarla, yeni (yani modern) kültürün savunucuları arasındaydı.

Görüldüğü gibi kavramın kendisi olabildiğince basit.

Fakat modernitenin tanımlanması açısından modern kavramının sözcük anlamı belirleyici değil. Modernite kavramı bir tarihsel olguyu tarif etmektedir. Eric Hobsbawm² ve Alman toplum tarihçisi Hans Ulrich Wehler³ moderniteyi çifte devrimin (*Doppelrevolution*), yani Büyük Fransız Devrimi ve Sanayi Devriminin, ortak ürünü olarak tanımlıyorlar. Bu tanımlama benim de benimsediğim çıkış noktasıdır. Modernite feodalizm ve tarım toplumu sonrasının toplumsal formasyonunu tarif eder. Tarihsel olarak 1800'lerde başlar, çünkü ancak o dönemden itibaren Fransız Devriminin ve

1 Dr. Doğu Perinçek'in makalesi, güncelleştirilmiş haliyle, derginin Eylül sayısında bulunmaktadır. *Dünyada ve Türkiye'de Modernleşme Çalıştayı* için bkz.: <https://www.youtube.com/watch?v=hwVVxibuFeGM>.

2 Eric J. Hobsbawm, *Das lange 19. Jahrhundert Band 1: Europäische Revolutionen 1789-1848*, Theiss Verlag, Darmstadt, 2017.

3 Hans-Ulrich Wehler, *Deutsche Gesellschaftsgeschichte-Zweiter Band: Von der Reformära bis zur industriellen und politischen "Deutschen Doppelrevolution" 1815-1845/49*, Verlag C.H. Beck, München, 1987. Wehler Hobsbawm'ın yorumunu paylaşırsa da, kavram tabii Hobsbawm'a ait.

Sanayi Devriminin sonuçları feodal tarım toplumunu yıkmaya ve burjuva toplumunu inşa etmeye başlar. Kapitalist toplumlar ancak çifte devrimin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Vurgulamakta fayda görüyorum: Rönesans ve Aydınlanma moderniteye ait değildirler. Yeniçağda (yani diyelim 1453-1789 arası) insanlık tarihi açısından birçok atılım gerçekleşti, bunlar “yenilik” anlamında modernleşme olarak adlandırılabilir belki. Fakat Rönesans, Reform ve Aydınlanma modernite öncesi, feodal tarım toplumları içerisinde gerçekleşen ilerlemelerdir. Örneğin, Büyük Petro 17. yüzyılın sonlarından başlayarak şüphesiz dünya tarihi açısından önemli yenilikler getirmiştir Rusya’ya. Fakat Petro’nun yönettiği ve sonrasında halefine bıraktığı Rusya, kültürel ve diğer reformlara rağmen, kati suretle prekapitalist bir toplumdur. Petro moderniteye geçişi sağlamadı, sağlaması mümkün de değildi. Aynısı örneğin XIV. Louis’in Fransa’sı için de geçerlidir. Modernite kapitalizmin yarattığı toplumsal formasyondur, çifte devrimden önce ise kapitalizm diye bir olgu henüz yoktur. Kapitalizm sermayenin kendini sürekli genişleyerek yeniden ürettiği toplumsal formasyondur. Sermayenin kendini sürekli yeniden üretebilmesi artı değer üretiminin sistemin karakteristik üretim ilişkisi haline gelmesini gerektirmektedir.

Prekapitalist toplumsal formasyonlarda yeniden üretim artı emek sömürsüne dayanır, artı değer üretimine değil. Artı değer üretimine dayalı bir sistem ancak burjuva devriminin kapitalizmin önündeki feodal engelleri ortadan kaldırmasıyla ve sanayileşmeyle mümkündür. Prekapitalist toplumlarda ücretli emeğin kısmi varlığı (manüfaktürler örneğinde olduğu gibi), burjuvazinin gelişmesi ve ticaret yoluyla zenginleşmesi gibi olgular kapitalizmin evrimi

açısından anlamlı olsada, o toplumları kapitalist ve modern yapmaz, çünkü belirleyici olan toplumsal formasyonun temel üretim modudur.⁴ Yeniçağ (*Neuzeit*) feodalizm ile kapitalizm arasındaki geçiş dönemidir. Bu geçiş dönemi kapitalizm tarihi açısından son derece kritiktir, fakat bu çağın toplumsal formasyonu prekapitalisttir.⁵

Modernite Büyük Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimin yarattığı burjuva kapitalist toplumdur. Balzac’ın Fransa’sını, Dickens’in İngiltere’sini, Edgar Allan Poe’nun ABD’sini henüz doğmakta olan modernitenin örnekleri olarak görebiliriz. Modernleşme tarihsel olduğu için aynı zamanda bir süreçtir. 19. yüzyılın başlarında başlayan bu süreç merkez kapitalist ülkelerde 20. yüzyılın ilk yarısında büyük ölçüde tamamlanmıştır.

II. Modernitenin Maddi Temeli: Emperyalizm

a) Güneyi Çevreleştiren Kapitalist Dünya Sistemi

Modernite, bununla birlikte merkez kapitalist ülkelerin diğer dünya halklarını ayakları altına aldığı tarihsel dönemdir. Bu da elbette bir tesadüf değildir. Batı Sanayi Devriminin verdiği devasa maddi güce dayanarak Güney halklarına eşitsiz bir işbölümü dayattı. Wallerstein’in aksine ben, kapitalist dünya sistemin esas bu anda oluştuğu fikrindeyim.⁶ 19. yüzyılın ilk yarısında kapitalizm bir **dünya sistemi** olarak karşımıza çıkıyor. Uluslararası sistem, Batı hegemonyasını kurumsallaştıran bir merkez-çevre sistemi olarak oluşuyor. 19. yüzyıldan evvel tüm insanlık üzerinde diktatörlük kurabilecek kudrete sahip bir Batı yoktu. Tüm yerküreyi kapsayan tek bir uluslararası sistem de yoktu.⁷ Ama 19. yüzyıldan

4 Kapitalist üretim modu ile prekapitalist üretim modu hakkında bkz.: Samir Amin, *Imperialism and Unequal Development*, Monthly Review Press, New York ve Londra, 1977, s.38-43.

5 Feodalizmden kapitalizme geçiş ile ilgili bkz.: P. Sweezy/ M. Dobb/K. Takahashi/ R. Hilton/ C. Hill/ G. Lefebvre/ G. Proccacci/ E. Hobbawm/ J. Merington, *Der Übergang vom Feudalismus zum Kapitalismus*, Frankfurt am Main, Taschenbücher Syndikat/ EVA, 1984.

6 Wallerstein’in modern dünya sistemi tanımı için bkz: Immanuel Wallerstein, *Das moderne Weltssystem: Kapitalistische Landwirtschaft und die Entstehung der europäischen Weltwirtschaft im 16. Jahrhundert*, Frankfurt am Main, 1986.

7 Sanayi Devrimi öncesi Batı sömürgeciliğinin sınırlılıkları hakkında bkz.: Daniel R. Headrick, *Power over Peoples- Technology, Environments, and Western Imperialism, 1400 to the Present*, Princeton University Press, Princeton ve Oxford, 2010. 19. yüzyıldan evvel sömürgecilik Avrupa’ya büyük kazançlar ve avantajlar sağladı, fakat Batı’nın tüm dünya kıtaları ve özellikle Asya üzerinde hegemonya kurabilmesine müsait imkân ve koşullar yoktu.

günümüze kadar inişlerle ve çıkışlarla gelen sistem Batı'nın dünya diktatörlüğüdür. Lenin, tekelci kapitalizm dönemini emperyalizm olarak adlandırıyor. Ben ise emperyalizmin kapitalizmin tekelci döneminden önce oluştuğu düşüncesindeyim. Finans kapitalin tekeli dönemden itibaren günümüze kadar kapitalizmin karakterini belirlediği şüphesizdir. Bunun kapitalizmin çağımızdaki temel niteliğini önemli ölçüde belirlediği de şüphesizdir. Fakat ben emperyalizmi sermaye ihracı olarak değil uluslararası sistemin dayattığı işbölümü açısından değerlendiriyorum. Kapitalist devletler 19. yüzyılın ilk yarısında tüm insanlığa görülmemiş ağırlıkta bir hegemonya dayatan küresel bir dünya sistemi kurmuştur. Bu tröstlerin, tekellerin, kartellerin döneminde gerçekleşmemiştir, ondan evvel gerçekleşmiştir. Tekelleşme de bu gelişmenin bir sonucudur.

Emperyalizmi sermaye ihracı olarak nitelendiren tez şöyle özetlenebilir: Kapitalist ülkeler sanayide yarattıkları artı değeri kendi emekçilerine yalnızca kısmen ücret olarak aktardıkları için iç talep ile arz arasında oluşan makas sistemik bir çelişki yaratmaktadır. Mevzubahis çelişkiyi kapitalizm birikim fazlasını Güney ülkelerine sermaye şeklinde ihraç ederek çözer. Bu sermaye ihracı da gerek finans enstrümanları (tahviller, borç), gerek doğrudan yatırım (genelde altyapı yatırımları ve madencilik) olarak kapitalist merkezlerin Güney ülkeleri üzerindeki kontrolünü ve Güneyin bağımlılığını artırır. Tarif ettiğimiz neden-sonuç ilişkilerine dayanarak tekelci sermayenin yayılmacılık ihtiyacı üzerinden kapitalizmin bu aşamasının emperyalist karakteri izah edilir.⁸

Kapitalizmin talep daralması yarattığı ve bu çelişkiyi ancak paraziter çözümlerle (yani ken-

disine henüz kapitalistleşmemiş, bakir genişleme alanları yaratarak) geçici olarak aştığı şüphesiz doğrudur ve kapitalizmin en temel çelişkisini tarif etmektedir.⁹ Ancak sermaye birikimini salt kapitalist merkezlerin üretim sürecindeki çelişkisiyle, yani Avrupa emekçilerinin emek sömürüsüyle, açıklamak kapitalist merkezlerin dünya sömürüsününün sistemsel işlevini gözardı etmektedir. Bu kanımca birincisi avrupamerkezci bir argüman. İkincisi ise tarihsel süreçle örtüşmeyen bir argümandır. 19. yüzyıl sonlarında Batı merkezlerinde sermaye ihracını tetikleyen süreçte 19. yüzyılın ilk yarısındaki Asya'ya diz çöktürme sürecinin sistemik rolü bu klasikleşmiş emperyalizm argümanında gözardı edilmekte. Köşeli olarak şu soruyu sorabiliriz: Avrupa emekçisinin emek sömürüsü merkez ülkelerde ihraç edilmesi gereken birikim fazlası yarattı da, Osmanlı'nın, Hindistan'ın, Çin'in, Japonya'nın ve cümle Asya'nın eşitsiz ilişkilere dayanan sömürüsü Batı'nın kapitalist merkezlerinde birikim fazlası yaratmadı mı? Ve: Hangisi önce idi, hangisi sonra?

Kapitalist merkezlerin sermaye fazlası iç süreçlerden çok, eşitsiz işbölümüne dayanan dış sömürüye bağlıydı. Britanya ve diğer emperyalist devletler tekeli dönemde kendi emekçisinin alın terini değil, Türk'ün, Arap'ın, Çinlinin, Hintlinin emeğinin oluşturduğu birikimi bu ülkelere (Londra ve diğer finans merkezleri üzerinden) sermaye olarak ihraç ediyordu. Tekelci kapitalizm, Kuzey'in sermayesini Güney'e ihraç etmedi, Güney'in sermayesini aynı şekilde Güney'e ihraç etti. Bu bugün de böyledir: Kuzey'in sermaye birikimi esas olarak kendi üretkenliğinin değil, Güney'e dayatılan eşitsiz koşulların sonucunda oluşan birikimdir. Emperyalizmin en temel karakteri kanımca budur.

8 Burada Lenin'in emperyalizm teorisini bu şekilde yorumlamanın mümkün olan tek okuma şekli olup olmadığını irdelemiyorum. Makalenin konusu bağlamında önemli olan husus, Lenin'in sıkça bu şekilde anlaşılıyor olmasıdır.

9 Bu kapitalizmin verimli bir sistem olmadığını da gösterir. Kapitalizm tarım toplumundan çıkış sürecinde merkezde şüphesiz üretici güçleri geliştiren bir üretim devrimi sağlamıştır. Fakat kapitalizmin jenerik karakteristiği verimlilik değil, sömürüdür. Verimli bir sistem kendi kendini sürdürülebilir bir şekilde yeniden üretime kabiliyetine sahip olması gerekir. Halbuki kapitalizm varlığını ancak yeni pazarlar işgal ederek sürdürebilen bir sistem. Kapitalizm kapalı devre bir sistem olarak varlığını sürdürmezdi, çünkü iç çelişkileri sebebiyle kısır bir sistem. Kapitalizmin varlığı paraziter yayılmacılığa bağlıdır. Kapitalizm verimli olsaydı, emperyalizm bir mecburiyet değil, seçenek olurdu. Kapitalizm verimli değil, kısır bir sistem. Kısır olduğu için emperyalist olmak zorunda. Bu nedenle, Samir Amin'in deyişiyle 'kapitalizm ta en başından emperyalist idi'. Bkz. Samir Amin, *Global History: A view from the South*, Pambazuka Press, Cape Town, 2010. Ayrıca bkz.: Utsa Patnaik/ Prabhat Patnaik, *A Theory of Imperialism*, Columbia University Press, New York, 2017.

Türk devrimcileri emperyalizmle 100 yıldır değil, 150-200 yıldır mücadele ediyor. 1838/39 Balta Limanı/ Tanzimat, Çin’de 1830’larda ve 1840’larda Afyon Savaşları ve eşitsiz antlaşmalar, Japonya’da 1853’te Admiral Perry’nin silah zoruyla Japonya’ya dayattığı ticaret anlaşmaları hepsi aynı tarihsel sürecin ürünüdür. Batı devletleri Güney’e Sanayi Devriminin vermiş olduğu üstünlükle, yani son tahlilde silah gücüyle, dünya kapitalist sistemine eşitsiz eklemlemeyi dayatmıştır. Bence emperyalizm tarihi ve kapitalizmin temel niteliği açısından bu en az sermayenin tekelleşmesi kadar belirleyicidir. Bu bağlamda Güney halklarının modernleşme tecrübesi Batı ülkelerinkinden farklıdır. Güney halkları için modernite emperyalizmle birlikte gelmiştir.

b) Prekapitalist Dünyanın İleri Medeniyeti: Asya

Modernitenin temel karakteristiği Batı ile Batılı olmayan ülkeler arasında belirginleşen gelişmişlik seviyesidir. Fernand Braudel şöyle diyor:

“Bu, yıllar içinde daha da derinleşen, uçurumu açıklamak, modern dünya tarihinin temel sorununu ele almak demektir.”¹⁰

Batı ile Batılı olmayan toplumlar arasındaki uçurumu hangi neden-sonuç ilişkileri ile açıkladığımız salt bir tarih sorusu değildir, içinde yaşadığımız dünyayı nasıl değerlendirdiğimizi belirleyen, Braudel’in deyişiyle, temel sorundur. Sorun geçmişle ilişkili olsa da, şimdiki zaman ve geleceğe dair hayati bir sorundur. Bu bağlamda modern dünyayı doğru anlayabilmek, modernite öncesi dünyayı doğru anlayabilmekle direkt ilişkilidir.

Dolayısıyla moderniteye dair değerlendirmemiz, prekapitalist toplumlara dair değerlendirmemizle doğrudan bağlantılıdır.

Avrupamerkezci bakış, ki bu solu ve ortodoks bilimsel sosyalizmi de büyük ölçüde kapsamaktadır, Batı ile diğer toplumlar arasındaki makasın Rönesans’tan itibaren sürekli açılmaya başladığı anlatımını savunur. Ortaçağ’da Batıdaki toplumların uygarlık seviyesi genelde takdir edilse de, dünya tarihi Batıdaki uygarlığın Ortaçağ sonrasında sürekli gerilemesi olarak okunur. Bu tarih okuması nesnel olmaktan ziyade galiplerin tarih okuması. Dahası ise mağluplar, mağlubiyetlerini içselleştirdikleri için bu okumayı da Batılılardan daha derin ve kuvvetli içselleştirirler.

Bahsettiğimiz tarih anlatımı Batı uygarlığının Rönesanstan itibaren gerçekleştirdiği atılımların ihtişamına kapılıp, maddi bir tarih kavrayışı yerine özünde kültüralist bir tarih anlayışını özümsemeyi beraberinde getirir.

Meselemiz Batı’nın Rönesanstan itibaren insanlık tarihine yapmış olduğu büyük katkıları inkâr etmek veya küçümsemek değil. Ancak prekapitalist dünyayı maddi olgular üzerinden tarif ettiğimizde, karşımıza hakim anlatımdan çok farklı bir manzara çıkıyor. Bu manzara Politik İktisat ve materyalist bir anlayışla çok daha uyumludur. Güncel akademik İktisat Tarihi’ni incelediğimizde geçmişe dair birçok ‘doğru bildiklerimizin’ edinilmiş bir önyargılar yığını olduğunu kolayca görebiliriz.¹¹ Sanayi devriminden evvel Batı’nın Asya üzerinde hiçbir maddi üstünlüğü olmadığını aktüel İktisat Tarihi kesinlikle göstermekte. Robert Marks bunu şu cümlelerle ifade ediyor:

“Artık birçok tarihçi dünyayı kökü yüzyıllar öncesinin Avrupasında yatan evrensel ve alternatifsiz gelişmelerin basit ilerleyişi olarak tasvir etmiyor. Bunun yerine 1750 veya 1800’a kadar nüfus, imalat ve tarımsal üretim açısından ağırlığın Asya’da olduğu bir dünya görmekteler.”¹²

10 Fernand Braudel, *Civilization and Capitalism 15th-18th Century*, cilt 2, New York 1982, s.134. Aktaran: Robert B. Marks, *Die Ursprünge der modernen Welt- Eine globale Weltgeschichte*, Darmstadt, 2006, s.145. Robert Marks’tan alıntıların Türkçeye çevirisi bana aittir.

11 Örneğin Asya’nın tarımsal üretiminin verimliliğinin 18. ve 19. yüzyılda Avrupa’nın gerisinde olduğu doğru değildir. “Tarım Devrimi” olarak adlandırılan 18. yüzyılda gelişmelerle birlikte bile Avrupa tarımı Asya’dan daha verimli hale gelmemiştir. Bu konuda bakınız: Utsa ve Prabhat Patnaik, a.g.e.

12 Robert B. Marks, a.g.e., s.19.

“Ayrıca Asya daha yaklaşık 1850’ye kadar dünya nüfusunun üçte ikisini kapsamaktaydı ve fiilen her bakımdan Avrupa’dan üstündü.”¹³

“18. yüzyılda, ekonomik gelişim seviyesi, yaşam standardı ve yaşam beklentisi açısından Çin, Hindistan ve Avrupa (belki de burada ele alınmayan Japonya da) büyük ölçüde birbiriyile karşılaştırılabilirdi.”¹⁴

“Kısacası: 18. yüzyılın Çin’i, ister tarımsal üretim seviyesi, ister sanayi ve pazarların olgunluğu, isterse de tüketim seviyesi baz alın-sın, dünyanın diğer gelişmiş bölgeleri kadar ‘gelişmiş’ görünüyordu.”¹⁵

Okurumuza, Batı’nın üstünlüğünün yaşı sorusu soyut gelebilir, Batı’nın üstünlüğünü 500-600 yıl geriye götürmekle 200 yıl geriye götürmekle arada anlamlı bir fark olmadığını düşünebilir. Ancak bu soru son derece kritiktir. Batı 200 yıl öncesine kadar dünyanın diğer yüksek uygarlıklarından üstün değildi ise, bu üstünlük faktörünün Sanayi Devrimi olduğunu kesin olarak gösterir. Ancak Batı 500-600 yıldır insanlığın en üstün uygarlığı ise, o vakit üstünlüğünü yüzyılları kapsayan evriminde aramak durumunda kalırız. Bu durumda yorumunuza istediğiniz kadar iktisadi dayanak sunun, istediğiniz kadar marksist terminoloji ve jargon kullanın, işin özü değişmez: Avrupa’nın jenerik kültürel üstünlüğü!

Avrupa’nın farklı evrimi son derece spesifik koşullara bağlıydı, Avrupa’nın jenerik bir üstünlüğüne ve Asya uygarlıklarının herhangi gerici özelliklerine değil.

Temel verilere nesnel olarak baktığımızda, Asya uygarlıklarının hem mutlak, hem göreceli olarak Sanayi Devrimine kadar hiçte başarısız olmadığını görebiliriz. Tam aksine:

“Ancak sadece Asya’nın nüfusu değil, üretimi ve ekonomik gücü de artış gösteriyordu. 1775 yılında, Asya dünyadaki tüm malların yaklaşık %80’ini üretiyordu ki bu, 16. yüzyıla

kıyasla muhtemelen bir artış anlamına geliyordu. Başka bir deyişle, dünya nüfusunun üçte ikisini oluşturan Asyalılar, malların beşte dördünü üretiyordu.”¹⁶

Nüfus olgusunu burada ayrıca izah etmeye ihtiyaç var. Modernitede nüfus artışı az gelişmiş ülkelerin sorunlu bir göstergesi haline geldi. Fakat prekapitalist dünyada nüfus bir uygarlığın maddi başarısının en temel verisidir. Temel üretim biçiminin tarımsal üretime dayalı olduğu prekapitalist dünyada büyük bir nüfusu besleyebilme kabiliyeti ekonomik geriliğin değil, ileriliğin belki de en temel maddi göstergesidir. Asya’nın maddi uygarlık açısından performansını bu bilgi üzerinden kavramalıyız:

“200 yıl öncesine kadar, Asya, Afrika, Orta Doğu ve Amerika’nın geniş tarım devletleri, sosyal organizasyon ve demografik büyümenin teşviki konusunda en başarılı olanlardı.”¹⁷

“1500 ile 1800 yılları arasında, Avrupalıların Yeni Dünya’da ve Asya’da yaptıkları yeni başlangıçlara rağmen, dünya nüfusunun, dünya ekonomisinin ve dünya ticaretinin büyük kısmı Asya merkezli kaldı. Hatta Asya’nın dünya nüfusundaki payı, yaklaşık %60’tan (1500 civarında) %66’ya (1750) ve %67’ye (1800) yükseldi.”¹⁸

Prekapitalist dünyanın ağırlık merkezi Avrupa değil, Asya idi. Peki, prekapitalist dünya ekonomisinin temel işleyişine göz atalım:

“Önemle vurgulanması gereken bir diğer nokta ise, küresel ticareti harekete geçiren- ve böylelikle fikirlerin, yeni tahıl bitkilerinin ve imalat ürünlerinin değişimini sağlayan- ekonomik motorun Asya’da olduğudur. Muhtemelen M.S. 1000 civarında, Çin’in ekonomik ve demografik büyümesi tüm Avrasya kıtasını harekete geçiriyordu; ikinci bir dalga ise daha sonra, yaklaşık 1400’de başladı ve 1800’e kadar sürdü. Asya, Çin ve Hindistan ekonomilerini büyüme yolunda tutmak için devasa bir

13 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s.18.

14 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s.144.

15 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 126.

16 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 100.

17 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 27.

18 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 99.

gümüş talebinin kaynağıydı ve küresel ölçekte en büyük imalat ürünleri (özellikle tekstil ve porselen) ile baharat kaynağını oluşturuyordu.”¹⁹

”Kolumbus’un Amerika’yı ‘keşfi’ ve Vasco da Gama’nın Hint Okyanusu’nu arayarak Afrika’yı dolaşması, eğer Avrupalılar Yeni Dünya’da büyük miktarda gümüş ve Afrikalı kölelere sahip olmasalardı, onlar için pek bir anlam ifade etmezdi. Bu gümüşle Asya malları satın alınabiliyordu, Afrikalı köleler ise Avrupalı hastalıklarının nüfusu büyük ölçüde azalttığı Yeni Dünya’daki plantasyon tarımında kullanılmak üzere getirildi.”²⁰

1800’e kadar birincisi dünya nüfusu Asya’da. İkincisi, dünya ekonomisinin ağırlık merkezi Asya. Üçüncüsü ise dünya üretiminin merkezi Asya. Avrupa Asya’nın ürünlerine erişebilmek için önce kendi kaynaklarını, sonrasında sömürgelerinden elde ettiği kaynakları Asya’ya aktarıyordu. Yani dünyada 800 yıl boyunca para Asya’nın ürünleri karşılığında Asya’ya akıyordu (gümüş bu bağlamda bir meta değil, para işlevi görüyordu). Küresel işbölümü yüzyıllar boyunca buydu. Maddeci bir kavrayış açısından şu soruyu sormalıyız: Küresel işbölümünün bariz bir şekilde Asya’nın lehine olduğu bir dünya ekonomisi gerçeği, Asya uygarlıklarının Batı’nın “gerisinde” olduğu iddiasıyla nasıl uyuşturulabilir?

Asya uygarlıkları, Sanayi Devrimine kadar Batı’nın gerisinde değildi. Ancak Sanayi Devrimi küresel güç dengelerini altüst etti. Sanayi Devriminin yarattığı silah gücüyle Batı artık yalnızca Amerika kıtasının ve Afrika’nın ilkel toplulukları üzerinde değil, daha önce alt edemediği Asya imparatorlukları üzerinde de mutlak hegemonya kurabilecek duruma erişti. Silah gücüyle küresel işbölümünü ters düz etti:

“Burada sadece Hindistan’ın sanayisizleşmesinin Çin’in afyon talebiyle birleşerek Britanyalılara ve onların küresel kapitalist sistemine tarif edilemez kârlar sağladığını belirt-

mek gerekir. Afyon gelirleri o kadar büyüktü ki, dünya ticaret ağlarının genel yapısı altüst oldu. 1500 ile 1800 yılları arasında Avrupalılar, Yeni Dünya’dan gelen gümüş sayesinde Asya ticaretine erişim sağlamış ve gümüş büyük miktarlarda Hindistan ve Çin’e akmıştı. Afyon, bu akışı tersine çevirerek gümüşün şimdi Britanyalıların eline geri dönmesini sağladı. Britanyalı tarihçi Carl Trocki’yi alıntılarlamak gerekirse, afyon olmasaydı “muhtemelen bir Britanya İmparatorluğu olmazdı.”²¹

“Çin’de tüketilen afyonun büyük bir kısmı Hindistan’dan geliyordu; burada Britanya’nın sömürge politikası, Çin’in uyuşturucuya olan talebiyle birleşerek tarım ürünlerinin ihracatına dayalı bir sanayi oluşturdu. 19. yüzyılda afyon üretimi, Hindistan’ın en önemli ihraç mallarından birini sağladı ve bu, derin bir dönüşümün parçasıydı: 17. ve 18. yüzyıllarda dünyanın en büyük sanayi merkezlerinden biri olan Hindistan, 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde büyük ölçüde tarıma dayalı bir ekonomiye dönüştü. Hindistan’ın tekstil sanayisi 1820’ye gelindiğinde o kadar köklü bir şekilde yok edilmişti ki, tarihçiler Hindistan’ın ‘sanayisizleşmesinden’ bahsederler, ancak bu sürecin nedenleri konusunda hala görüş birliği yoktur.”²²

Robert Marks’ta Çin ve Hindistan üzerinden tarif edilen olgu bu iki ülkeye ve afyon ticaretine özel değildi, bütün Asya devletleri benzer tecrübelerden geçti ve dünya ekonomisi zor gücüyle yeniden şekillendirildi. Dünyadaki paranın akış yönü de askeri hegemonyayla tersine çevrildi. Modern dünya emperyalizmin dünyayı eşitsiz işbölümü üzerinden yeniden şekillendirmesinin ürünüdür:

“Bununla birlikte, 19. yüzyılın başları, küresel GSYİH ve üretim kapasitesinde Avrupa’nın payının hızla artmaya başladığı, Çin’in payının ise durakladığı ve 1900’e doğru Hindistan’ın gibi hızla düşmeye başladığı yeni bir gelişmeyi gösteriyor. 1900 yılına gelindiğinde Hindistan, dünya üretim kapasitesinin yalnızca %2’sini,

19 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 23.

20 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s.24.

21 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s.151.

22 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 149.

Çin ise yaklaşık %7'sini elinde bulundururken,[...] Avrupa ve ABD birlikte toplam üretim kapasitesinin %80'ini talep ediyordu.”²³

1800'lerde dünya üretiminin %80'i Asya'da gerçekleşiyordu. Eşitsiz işbölümü ile Asya'nın iki dev ülkesinin dünya GSYİH içerisindeki payı marjinal düzeye indirilmiştir. Bu bizi tekelci sermayenin oluşumu ve merkezdeki birikim fazlasının gerçek kaynağı konusunda da aydınlatmalıdır:

“Afyon Çin'e akarken, gümüş ülkeden dışarı akıyordu; bu durum sadece İngiltere'de değil, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde de büyük servetlerin oluşmasına neden oldu. Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığıyla birlikte, Amerikan ticaret gemileri Asya sularında Britanyalı tüccarlarla doğrudan rekabete girdi; ilk Amerikan gemisi, bağımsızlıktan sadece bir yıl sonra, 1784 civarında Çin'e ulaştı. 19. yüzyılın ilk yıllarında birçok Amerikalı afyon ticaretine bulaşmıştı, özellikle de Russell Company, Amerikalıların Türkiye'deki kaynaklarıyla bu ticarete yer alırken, Britanyalılar Hindistan afyonu üzerinde tekel kurmuştu. Amerikan afyon ticaretinden elde edilen kârlar, Doğu Yakası'ndaki önde gelen üniversitelere bağış fonlarıyla birikti, Boston'daki Peabody ailesine (buradan Peabody Müzesi) ve New York'taki Roosevelt ailesine servet sağladı ve Alexander Graham Bell'in telefonu icat etmesi için gereken sermayeyi temin etti.”²⁴

Modernite, kapitalizmin yarattığı toplumsal formasyondur. Kapitalizm ise ortodoks bilimsel sosyalizmin öğrettiği şekilde temelde üretkenliğe dayanan bir sistem değildir, Samir Amin'in deyiimiyle, “sürekli ilkel birikimdir” (*permanent primitive accumulation*).²⁵ Asya toplumları prekapitalist dünyanın az gelişmişleri değildi, aksine prekapitalist dünyanın merkeziydi.

Güney ülkelerinin Kuzeyin ayakları altında ezilme tecrübesi yalnızca Batı'nın ekonomik modelinin başarılı ve müreffeh bir ülke olmanın yolu olarak algılanmasına yol açmadı.

Aynı zamanda Batı'nın toplumsal formasyonunda çağdaşlığın tek geçerli modeli olarak algılanmasına da yol açtı.

III. Kapitalizme Direnen Çağdaşlık

Dünya tarihi açısından burjuva devrimleri, kapitalizmin önündeki engelleri kaldırarak modernitenin önünü açtı. Bu açıdan kapitalizmin kendisinin burjuva devrimleri çağında devrimci ve ileri olduğu söylenebilir. Kapitalizm, yüzyıllar boyunca süren bir geçiş döneminden sonra nihayet feodalizmi yıkıp yerine burjuva toplumunu inşa etti. Dünya tarihi açısından bu yönüyle şüphesiz ileridir. Ancak burada kritik olan nokta, kapitalizmin ileriliğinin mutlak değil, göreceli bir ilerilik olduğudur. Kapitalizm feodalizme nazaran ileriydi, fakat devrimin iç diyalektiği açısından her zaman devrimin içerisindeki karşıdevrim idi. Her devrim yalnızca mevcut düzene karşı bir mücadele değildir, aynı zamanda devrimin öncülüğüne ve programına dair devrim içi bir çizgi mücadelesi içerir. Kapitalizmi yaratan burjuva devrimleri pür ‘ileri’ değillerdi: eski düzeni yıktıkları ve demokratik kazanımlar sağladıkları ölçüde ileriydiler, ancak burjuva ve halk karşıtı karakterleri itibarıyla geriydiler. Devrim içi program mücadelesini John Locke ve J.J. Rousseau'nun siyasi felsefeleri üzerinden özetle kavrayabiliriz.

Locke'un siyasi düşüncesinde mülkiyet hakkı kutsaldır, dokunulmazdır ve tüm toplumsal sistemin temelini oluşturur. Devletin varlık sebebi bireylerin mülkünü korumak ve garanti altına almaktır. Diğer yandan devlet egemenliği bireylerin mülkiyet hakkına müdahale edemeyecek şekilde sınırlandırılmalıdır. Siyasi sistem liberal parlamentarizm üzerinden işler. Locke'un savunduğu burjuva düzeninde özel çıkar meşrudur, çünkü herkesin özel çıkarı korunduğunda, tüm toplumun toplam çıkarı da korunmuş olacaktır. Toplum organik, yani her unsurun toplam sistemin sağlıklı işleyebilmesi için ahenk içerisinde çalıştığı, bir yapı değildir. Locke'da toplum atomiktir, salt bireyle-

23 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s. 144.

24 Robert B. Marks, *a.g.e.*, s.147.

25 1/2 Samir Amin: The Trajectory of Historical Capitalism, 16th May 2011, Subversive film festival, <https://www.youtube.com/watch?v=X46v6ak0btA&t=3049s>

rin yekunundan oluşmaktadır. Bireylerin özel çıkarından hariç bir kamu yararı yoktur. Toplumculuk ve kamuculuk reddedilir, felsefe pür liberalizmdir.

Rousseau'nun siyasi felsefesi ise Locke'un (ve eşzamanlı olarak Montesquieu'nün) karşıt programıdır. Rousseau'da egemenlik bölünmezdir, milli irade mülkiyet hakkının üzerindedir, eşitsizlik ve halk üzerinde hegemonya oluşturacak zengin sınıfların oluşması kati suretle engellenmelidir. Özel çıkar gayrimeşrudur, sistemin temel ilkesi kamu yararadır. Atomik toplum modeli reddedilir, toplum tüm unsurların sağlıklı işleyişine muhtaç bir organizma olarak kavranır. Yurttaş kul veya köle değildir, bireydir. Fakat bireyin özgürlüğü ve mutluluğu ancak ait olduğu toplumsal kolektifin içerisinde anlamlıdır.

Burada belirleyici olan Locke ve Rousseau'nun iki farklı program ortaya koymuş olmaları değil. Belirleyici husus programlarının diyalektik karakteridir: Rousseau, Locke'un antitezidir! Burjuva devrimler çağında bu iki karşıt siyasi felsefe üzerinden tarif edebileceğimiz programlar devrimlerin iç çelişkisini belirledi. Locke kapitalizmin programının ve burjuvazinin temsilcisi. Rousseau ise halkçı devrimciliğin temsilcisi, programı burjuvazinin değil, geniş halk kitlelerinin nesnel çıkarını esas almaktadır. Batı'nın burjuva devrimlerinde sonunda daima Locke'un programı galip gelmiştir, o program doğrultusunda modern burjuva toplumu inşa edilmiştir. Rousseau programının temsilcileri, en başta Robespierre olmak üzere, burjuvazinin programı ile uzlaşmaz çelişkiye düştükleri için burjuvazi tarafından devrildiler. Burjuvazi ile radikal devrimciliğin feodalizme karşı beraberliği temel program ayrılığı sebebiyle geçici bir ittifaktan ibaret kalmak zorundaydı. Burjuvazi, kapitalizmin önündeki temel engelleri kaldırdığı andan itibaren, halkçı devrimciliği baş düşmanı olarak tespit etmiştir. Burjuvazinin bu tespiti son derece gerçekçidir, çünkü iki

program arasındaki çelişki nesneldir. Rousseau'nun programı burjuva devrimleri çağında her ne kadar mağlup olmuş olsa da, burjuvazinin gerici programına karşı halkçı direnişi temsil etmiştir. Bahsi geçen program henüz sosyalist değildi, ancak kapitalizmin toplumsal modeline cepheden karşı çıkan radikal, eşitlikçi, toplumcu ve halkçı bir Milli Demokratik Devrimin programıydı. Antikapitalist yolda ilerlemeyi temsil eden bu program sosyalizmle uyumludur ve bu sebeple burjuva değil, anti burjuva karakterdedir.²⁶

Modernite ilerici halkçı toplumsal modelin mağlup edilerek kapitalizmin gerici programının gerçekleştiği toplumsal formasyondur. Fakat Güney ülkelerinin emperyalizme direnerek MDD dönemine girmesiyle beraber radikal devrimcilik yeniden önemli mevziler kazandı. Kapitalizme ve kapitalizmin toplumsal modeline direniş Kuzey'den Güney'e kaydı. Artık radikal devrimciliğin temel niteliğine halkçı-toplumculuğun yanı sıra bağımsızlıkçılık da eklendi.

Çağdaşlığı yüzeysel olguların tarifi üzerinden doğru kavramak mümkün değildir. Çağdaş ulaşım ve iletişim altyapısı, kültür, sanat ve eğitim kurumları, gelişkin bir administratif yapı, çağdaş kılık kıyafet ve benzeri özellikler her çağdaş toplumun çeşitli derecelerde paylaştığı özelliklerdir. Fakat modernitenin niteliğini esas itibariyle yol, köprü, okul, opera, liman, demiryolu veya benzeri olgular belirlemez. Çağdaşlığın yüzeysel olguları bize toplumsal model hakkında anlamlı bir fikir vermez. Burjuva toplumunun niteliğini toplumsal ilişkilerin bütünü belirler.

Toplumsal modellere baktığımızda burjuva kapitalist toplumu ile devrimci toplum modellerinin aynılıklarının banal olduğunu ve birbiriyle çarpışan çağdaşlık modelleri teşkil ettiklerini görebiliriz.

Burjuva toplumunun temel niteliklerini şöyle sıralayabiliriz:

26 Bu bağlamda Cromwell, Robespierre, Atatürk gibi radikal devrimcileri "burjuva devrimcisi" olarak nitelendirmek kanımca tarihsel süreçleri ve temel çelişkileri çarpıtan bir tarif. Saydığımız liderler burjuvazinin programatik sınırlarını reddettikleri için karşıdevrim onlara karşı atağa geçmiş ve geriye dönüşler yaşanmış, kapitalizme geçilmiştir. Onlar burjuvazinin programını temsil ediyor olsalardı buna gerek olmazdı. Aksine, onlar sermaye sınıfı üzerinde ağır bir hegemonya kurmuş olan liderlerdir.

- 1) Emperyalizmi özümseyen ve olumlayan,
- 2) Halkçılık karşıtı, evvelce sermayenin, günümüzde tekellerin diktatörlüğünden yana olan,
- 3) Özel çıkarın ve onunla beraber bireyciliğin kutsandığı, toplumculuğun reddedildiği bir düzen.

Bu temel nitelikleri göz önünde bulundurduğumuzda modern burjuva toplumunun çağımızın gericilik kiblesi olduğunu kolayca görebiliriz. Emperyalizm çağının Millî Demokratik Devrimleri emperyalizme karşı yalnızca jeopolitik düzlemde diremedi. Eş zamanlı emperyalizmin çağdaşlık programının yerine halkçı, bağımsızlıkçı çağdaşlık programları da geliştirdi. Burjuva devrimleri çağındaki burjuva çağdaşlaşması - devrimci çağdaşlaşma çelişkisi Millî Demokratik Devrimler çağında da aynı şiddetle sürdü ve sürmekte.

IV. Postmodernite: Çürüyen Kapitalizm Çürüyen Modernite

Modernitenin evrenselliği ve ideolojik olarak nötr olduğu anlayışı (veya daha doğrusu anlamayışı) sistemci bir iddiadır, çünkü sistemci anlayışların temel özelliği sistemin normalitesini değişmez, evrensel, nötr ilan edip doğallaştırarak gerçek niteliğini görünmez kılmaktır. Bu yoldan sistem kendi ideolojik ihtiyacına göre masum ve meşru bir dünya algısı oluşturur.

Samir Amin değişim değeri ekonomisinin (yani kapitalizmin) yarattığı yabancılaşmayı şöyle tarif eder:

“Kapitalizmde, zaman ve mekân, kullanım-değerlerinin örgütlenmesi için bir çerçeve sunmazlar artık. Onlar değişim -değerinin destekleri haline gelmişlerdir. Üstüne üstlük-nihai yabancılaşma - onların birer “fiyatı” vardır!”

Kapitalizmin inşa ettiği bu gerçekliğin dışında, ona karşı “nötr” bir modernlik var olabilir

mi? Amin, 1970lerin gerçekliğinden yola çıkarak, şöyle devam eder:

“O halde, kapitalizmin yadsıma momenti olduğunu düşündüren çelişkilerin sistemin periferisinde, merkezdekilere göre daha keskin oluşu; Güney Avrupa’da ABD’dekilere göre daha açık seçik oluşu şaşırtıcı değildir. Kapitalizm gerçek yüzünü henüz gençken gösterir. Daha sonra çok geç olabilir: İnsanlar kullanım-değerlerinin gerçek varlığını unuturlar, yabancılaşmış emeğin anlamı hakkında kendilerine artık hiçbir soru sormazlar, koşullanırlar, tek-boyutlu hale gelirler.”

“Örnek mi? Kuzey Amerika’nın ‘daha saf’ kapitalizminin, düşünce ve duygu nüanslarına daha az ihtiyaç duyması yüzünden değilse eğer, Amerikancanın yoksul bir İngilizce oluşu nedendir acaba? Kuzey Amerika’daki kültür kalıntıları, Kaliforniya veya Los Angeles’ta değil de, niçin köleci Güney’de bulunuyor? Niçin 19. yüzyıl Avrupa’sının dili 20. yüzyılın her şeyi basitleştiren fonksiyonalist sosyologları için ‘anlaşılmaz’, ‘çelişkili’ ve ‘yanlış’la eşanlamlı oldu? İnsan beyninin bir milyar bağlantısını on milyon kadar elektrik teliyle ikame eden bilgisayara muhtaç tek yanlı modellerin düz ve basit dilinden niçin zevk alıyorlar? Bu uzmanlar neden disiplinlerarası ima ve metaforları artık hissetmez ve anlamaz oldular? Ütopik sosyalizmin harika, düşsel çılgın neden 19. yüzyılın başlangıcında yükseldi? Neden en modern düşünce ve eylemler Çin’den geliyor? Detroit’teki işçinin sorunlarına neden Hippy hareketi değil de Kültür Devrimi sesleniyor?”²⁷

Amin’in tarifi sistemci anlayışın kavrayamadığı gerçekliği izah ediyor: Ne kadar modern, o kadar paradoks gibi görünen tespit özünde paradoks değil. Kapitalizm bir ilerlemeyi teşkil ediyor, fakat “nereye doğru” ilerleme sorusunu gözardı ederek yapılan her ilerleme tarifi bomboş bir fetişizmdir. Kapitalizm gericiliğe doğru ilerlemez. En modern olan kişi en tek boyutlu kişidir, insanlığından en fazla uzaklaşmış, özünü en fazla yitirmiş kişidir. Kapitalist sistemin en çok koşullan-

27 Samir Amin, *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992, s. 127.

dırdığı kişidir. Sisteme direniş bu sebeple sistemin merkezlerinde daha zayıftır ve esas olarak sisteme henüz bütünüyle entegre olmamış çevreden gelir. Direnişin öncülüğünün sistemin zayıf halkalarından gelmesi yalnızca ezilenlerin oralarda daha yoğun bulunmasının sonucu değil. Aynı zamanda sistemin zayıf halkaları insanların özlerine daha az yabancılaşmış oldukları mekânsal ve toplumsal lokasyonlardır. Onlar maruz kaldıkları yabancılaşmayı algılayamayacak kadar koşullanmış ve tek boyutlu değildirler henüz; direnme azim ve kabiliyetleri bu nedenle sistemin güçlü olduğu lokasyondaki insanlara göre daha yüksektir.

Devrim cephesi içerisindeki tartışmalar açısından bu kritiktir ve sonuç itibarıyla bir iki çizgi kavgasıdır: Moderniteyi nötr olarak kavrayan anlayış, sosyalizmi “kapitalistlerin olmadığı bir kapitalizm” olarak kavrayan anlayışın farklı bir ifade biçimidir.

Neoliberal emperyalizm döneminde modernite, postmoderniteye doğru evrildi. Her ne kadar gericiliği nedeniyle postmoderniteye “Yeni Ortaçağ” yakıştırmasını uygun görsek de postmodernite bir “geriye dönüş” değildir, kapitalizmin ilerlemesidir. Postmodernite Samir Amin’in tarif ettiği yabancılaşma süreçlerinin doğal evriminden başka bir şey değildir. Tekelci kapitalizmin çürümesi ile birlikte kapitalizmin yarattığı çağdaşlık modeli de git gide çürümek mecburiyetindedir ve ilk ortaya çıkışında olumluluk veya ilerilik olarak sayabileceğimiz niteliklerini birer birer yitirmek zorundadır. Kapitalist çürümenin doruk noktasını teşkil eden postmodernite emperyalist-kapitalist merkezler ile Güney arasındaki kültürel çelişkiyi de hiç olmadığı kadar keskinleştiriyor. Bu çelişki çağımızın en temel mücadele cephesi arasındadır.²⁸

Postmodernizm Batı toplumlarının modernizmden vazgeçme eğilimini temsil eden bir tercih değil, çünkü tercih değildir. Postmodernizm, her ne kadar içeriksel olarak moderniz-

min zıddı olarak karşımıza çıksa da, modernizmin doğal ve mecburi evrimidir.

Kapitalizm sömürü düzenini sürdürebilmek için yalan düzeninin alanını da sürekli genişletmek zorundadır, çelişkiler keskinleştikçe ideolojik perdeleme mecburiyeti daha acil bir sistemsel ihtiyaç haline gelmektedir. İnsanın emeğine yabancılaşması ile paralel, sınıfına, ulusuna, toplumuna, doğaya, cinsiyetine, aile kurumuna yabancılaşması emperyalist düzen içerisinde ilerledi. Modernitede kendi emeğinin yarattığı metayı fetişleştirmeye başlayan yabancılaşma süreci artık hayata dair tüm alanları kapsamakta. Fetişizm sistemin ekonomik ve sınıfsal boyutlarında etkin bir olgu olmaktan ziyade artık sistemin tümünü kaplamakta. Postmodernite çürüten kapitalizmin güncel aşamasıdır, sistemin çağdaşlaşma programının insanlığı getirdiği yerdir. Modernite postmodernitenin antitezi değildir, modernite postmodernitenin öz anasıdır. Diyalektik çelişki modernite ile postmodernite arasında değil, sistemiçi çağdaşlık ile devrimci çağdaşlık arasındadır.

Sonuç: Ya Gerici Modernlik Ya Devrimci Çağdaşlık

Çağdaşlık son derece değer yüklü bir kavramdır, ancak çağdaşlığın “çağcıl olan” anlamından öte bir nesnel anlamı olmadığını ve mecburi bir olumluluk içermediğini hatırlamakta fayda var. Devrimcilikten kopuk bir çağdaşlık, sistemci gericilikten başka bir şey değildir. Modernleşme, Türkler gibi Güney halklarının karşısına 200 yıldır devrimsiz çağdaşlaşma programı olarak çıkmakta. Türkiye özelinde bu devrimsiz çağdaşlaşma programı 1838/39’da Tanzimat’la başlamıştır. 1945 sonrasında karşımıza “küçük Amerika” süreci, 12 Eylül sonrasında neoliberal küreselleşme ve 1990’lı yıllarda AB’ye girerek çağdaşlaşma olarak çıkmıştır. Modernleşme fiilen karşımıza karşıdevrimin çağdaşlaşma projesi olarak çıkmıştır. Modernite burjuvazinin halkçı ve

28 Katar’daki futbol Dünya Kupasında ve Paris Olimpiyatlarındaki Batı’nın LGBT dayatması, ABD Kongresinin ve Senatosunun ortak oturumunda Gazze’de neredeyse hiç denilecek kadar az sivilin öldürüldüğünün ve İsrail’in Gazzeli sivilleri koruduğunu söyleyebilecek kadar gerçeklikle ilişkisini koparan İsrail başbakanı Netanyahu’nun dakikalarca ABD’li vekil ve senatörler tarafından konuşuya ayakta alkışlanması Kuzey ile Güney arasındaki ideolojik-kültürel yabancılaşmanın sadece birer örnekleridir.

bağımsızlıkçı olmayan, sistemiçi çağdaşlaşma programı olduğu için özü gereği karşı-devrimcidir, devrimin çağdaşlık programının antitezidir. Batı'nın modernleşme projesine tarih içerisinde Türkler, devrimler ve devrimci hamlelerle karşı koymuştur.

Fiilen devrimcilik 200 yıldır sistemin programı ile çarpıştığı için burjuva modernleşmesine karşı da savaşım vermektedir. Ancak bu konuda kendini ilerici olarak tanımlayan kesimlerde ciddi ideolojik bulanıklıklar mevcut. Solun ve kendisini ilerici olarak tanımlayan kesimlerin standart bakış açısı, modernliğin aydınlanmanın bizlere bıraktığı en değerli miras olduğudur. Modernlik (benzer şeyleri örneğin laiklik gibi başka ilerici değer içerikli kavramlar için de söyleyebiliriz) bu bakış açısında müstakil bir yüce olumluluk taşır. Bu bakış açısı kendini ilerici olarak tanımlayan kesimlerde modernliğin bir ideolojik kimlik beyanı haline gelmesinde belirleyicidir ve bu kesimlerin Batı'ya karşı ideolojik zaafında kritik bir rol oynamaktadır. Bahsi geçen perspektifle muhafazakârlık ve sağcılık değişmez düşmandır, gericiliğin ve ilericiliğin nesnel kıstası da emperyalist-kapitalist sisteme karşı konumlanma değil, modernliktir.

Modernizm savunusu yalnızca sistemiçi “ilericilerin” bir ideolojik zaafı değil. Aynı derecede antiemperyalist ve bilimsel sosyalist kampın aktörleri arasında da yaygın bir ideolojik zaaf. Modernizm takıntısı antiemperyalist kampta yanlış cepheleşme ve sahte çelişki algıları yaratmakta, nesnel cepheleşmelerin ve çelişkilerin üzerini perdelemekte. İdeolojik zaaf stratejik tercihleri etkilemekte. Örneğin, birçok yabancı bilimsel sosyalist (sahte solculardan veya sistemcilerden bahsetmiyorum) ABD’de derin devletle hesaplaşmayı, “kızıl enselilerin” isyanını görmüyor, bunun yerine faşizmin yükselişini tespit ediyor. Aynı şekilde Avrupa’da yükselen sistem karşıtı Avrasyacı sağı kaygı verici bir tehdit olarak algılıyorlar. Bizdeki “aynı gemideyiz” tartışması da özünde

aynı olgunun tezahürü. Modernist bilinç ilericilik-gericilik diyalektiğini sağ-sol şablonunun ötesinde değerlendirme kabiliyetine sahip değil, bundan sebep emperyalizmin propagandasına son derece meyillidir. Bu ideolojik zaafı, çekingen ve utangaç bir şekilde değil, cepheden ve yüksek sesle mücadele etmek güncel bir ihtiyaçtır.

Neoliberal küreselleşme evvelinde emperyalizm Güney halklarına yabancı olduğu için eşitsiz ilişkiler dayattığı ülkelerde bir aracı sınıfa, yani komprador sınıfına ihtiyaç duymaktaydı.²⁹ Komprador sınıflar etkin olmakla birlikte, halktan yabancılaşmış kozmopolit bir azınlık olarak karşımıza çıkmaktaydı. Güney’in tam kapitalizme geçmemiş ve prekapitalist ilişkilerin tümünden ortadan kalkmamış olduğu koşullarda, halkın ezici çoğunluğu emperyalizme ve temsilcilerine yabancıydı. Şöyle de ifade edebiliriz: kapitalist anlamda komprador sınıfı “modern” idi, halk ise modernlikten uzaktı.³⁰ Neoliberal küreselleşme ise kapitalist merkez ve prekapitalist ilişkilere hapsedilen çevreye dayanan sömürü modeli yerine finansallaşmış tüketim kapitalizmini, Güney dahil, tüm dünyaya yayan bir dünya sistemine geçiş idi. Neoliberal modelde Güney’in emperyalizmle ilişkisini artık dar bir komprador tabakası sağlamıyor. Ülkelerin üst sınıfları ve elitlerinin yanı sıra özellikle orta sınıflar arasında emperyalizmin kültürü, ideolojisi ve yaşam biçimi hakim duruma gelmiştir. Artık bir tarafta emperyalizmden yana dar bir kozmopolit sınıf, diğer yanda emperyalizme kültür ve yaşam biçimi olarak yabancı geniş halk yığınları yok. Neoliberal emperyalizm geniş halk kitlelerinin kompradorlaşmasını beraberinde getirmiştir. Renkli karşıdevrimlerin kitleselliğini bu modern orta sınıflar oluşturmakta. Onlara karşı duranlar ise daha emekçi karakterde, daha alt sınıf, daha az modernleşmiş (ve bundan sebep “geri”, “cahil”, “yobaz”, “dinci”, “faşist”, “ırkçı” vesaire gibi yakıştırmalara sıkça maruz kalan), kitleler. Modernizmi özümsemiş toplumsal kesimler Türkiye ve

29 İşbirlikçi sınıflar komprador değil, çünkü işbirlikçi sınıflar yerli nüfuz sahibi sınıflar. İşlevleri aracı olmak değil, emperyalizmle ittifak etmek.

30 Türkiye tecrübesi üzerinden kompradorluk olgusunu Atilla İlhan çok özlü tarif etmiştir. Bkz.: Atilla İlhan, *Hangi Sağ?*, Bilgi Yayinevi, Ankara, 1980, s. 58-62.

dünyada Atlantikçi partilerin ve olası renkli karşıdevrim teşebbüslerinin kitleselliğini oluşturmaktadır. Emperyalizmin neoliberal küreselleşme evvelinde Güneye başlıca karşıdevrimci müdahale şekli askeri darbelerdi, günümüzde ise renkli karşıdevrimler. Renkli karşıdevrimlerin yaygınlığı orta sınıfların kompradorlaşma süreci ile direkt ilişkilidir. Kapitalist modernleşme emperyalizme toplumlara, geçmişte olduğu gibi, dolaylı değil, dolaysız müdahale imkânı sağlamaktadır.

Kendilerini Batı'nın kapitalist çağdaşlığı içinde konumlandıran hükümetler ve siyasi aktörler, en son Bangladeş örneğinde gördüğümüz gibi, emperyalizmin diktasından en hafif sapmada renkli karşıdevrim tehdidiyle karşılaşıyorlar. Bu gerçek, Güney ülkeleri açısından sistemin çağdaşlık projesine devrimci bir iradeyle savaş açıp yerine halkçı-bağımsızlıkçı bir milli çağdaşlık modeli geliştirmelerini varoluşsal bir mecburiyet olarak koymakta.

Doğu Perinçek'in modernleşme ile ilgili tezleri ideolojik mücadele açısından programatiktir ve dünya soluna yanlışlarından arınma anlamında rehberlik edebilecek karakterde-

dir. Çoklu modernleşme, yani modernleşmenin yalnızca bir yolu olmadığı tezi de benzer bir teoriye dayanmaktadır. Kapitalist-Batıcı modernleşmenin alternatifsiz olmadığını, çağdaşlaşmanın birden fazla yolu olduğunu ifade etmek de şüphesiz değerli ve sistemci çağdaşlık anlatımının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Ancak Perinçek'in katkısı burjuva modernitesi ile "diğer" veya "başka" çağdaşlaşma modellerini birbirine alternatif olarak kavraması değil. Perinçek, burjuva modernleşmesi ile devrimci çağdaşlığı diyalektik olarak önümüze koyuyor ve bu iki modelin burjuva ve Milli Demokratik Devrimler çağında çarpışmasını ortaya koyuyor. Bu yalnızca ideolojik olarak daha cesur ve net bir tavrı ifade etmiyor. Aynı zamanda tarihsel gerçekliği daha doğru teorileştiriyor. Devrimci çağdaşlık modernitenin antitezidir, herhangi bir alternatifi değil. Doğu Perinçek'in ortaya koyduğu gerçek gayet basit, ama basit olduğu kadar da net ve hayati:

Ya sistemin yolu olan burjuva-emperyalist modernlik, ya da devrimin yolu olan bağımsızlıkçı-halkçı çağdaşlık!

Modernleşmenin İktisadi Düzeni

Ata Ogün Kaplan

Teori Yazı Kurulu Üyesi

1 8. yüzyıldan günümüze sınırlayabileceğimiz yakın Türkiye tarihinde en çok tartışılan konuların başında modernleşme geliyor. Modernleşme nedir? Devrimcilik ve modernleşme aynı şey midir? Türkiye’de yaşanan “modernleşme” ileri bir adım mıdır, yoksa bağımlılaştırma mıdır? Modernleşme sürecinde Türkiye’nin doğal iktisadi gelişiminin önü açılmış mıdır, kesilmiş midir? Sorular uzayıp gidiyor.

Kanımcıca, sözlükte değil fakat hayatın içinde modernleşme kelimesinin anlamı “almak”-tır. Kimi tarihçi ve yazarlar buna “taklit” diyor. Fakat “almak” kelimesi daha uygundur. Modernleşme, almaktır. Kendisine bakarak modernleştiğiniz medeniyetin kültürünü, ahlakını veya ahlaksızlığını almak. Bamteli ise, borç almaktır. Modernleşme tarihi, iktisadi olarak ileri devletlerin, geri kalmış veya bırakılmış devletlere borç vermesiyle ünlüdür. Modernleşen devlet borca, dolayısıyla modernleştiği medeniyetin parasına bağımlı olur. Bu para, modernleşmek isteyen devletin istediği alanda kullanabileceği bir para değildir. Paranın üzerinde kullanım kılavuzu yoktur

belki fakat borcu veren devletin büyükelçileri, borcu alan devlet üzerinde etkili ve yol gösterici bir konumdadır. 19. yüzyılda İngiltere’nin Osmanlı Devleti’nde görevlendirdiği Büyükelçi Stratford Canning bunun en iyi örneklerindendir.

Bu iktisadi bağımlılık, millî bağımsızlığı gram gram kemirir. İşin sonunda modernleşmek isteyen devlet ya sömürge olur ya da millî kurtuluş savaşı başlatır. Bu seçenekler, Türkiye’de olduğu gibi aşama halinde de gerçekleşebilir. Biz bu yazımızda modernleşme dönemi olarak bilinen 19. yüzyılda, Osmanlı Devleti’nde uygulanan iktisat politikalarını ve ilişkilerini inceleyeceğiz. Bu sürecin devamı olan 1923-1945 arası devrimci döneme ve 1945-1950 arası ikinci modernleşme dönemine ise derginin sayfalarını daha fazla işgal etmemek adına ilerleyen sayılarda mercek tutacağız.

Sanayi Devrimi’nin Yarattığı Yeni Uygarlık

Sanayi Devrimi’nin yarattığı makineleşme, emeğin verimliliğini ve üretim kapasitesini

olağanüstü boyutlarda artırmış, üretim maliyetini ise azaltmıştır. Makine, insan gücünün çok ötesinde bir hizmet sunmuştur. Dolayısıyla 19. yüzyılın başlarında bir üretim fazlası ortaya çıkmaya başlamıştır. Üretim fazlası, üretimi yapan ülkeler için yeni pazar arayışını doğurmuştur. Arayışın liderliğini İngiltere üstlenmiştir. Çünkü o yıllarda İngiltere, sanayi atılımını ileri götürmüş ve rakipsiz bir ülke konumundadır. İngiltere'nin pazar arayışında akla ilk gelen ülkeler İngiltere'ye daha yakın olan Almanya, Fransa ve Belçika gibi Batı Avrupa ülkeleri olsa da o ülkelerin de sanayi devriminde yol kat etmesi İngiltere'nin arayışını bir miktar daha Doğu'ya kaydırmasına neden olmuştur. Durum böyle olunca İngiltere ve diğer Avrupalı ülkeler gözlerini dünyanın geri kalanına çevirmişlerdir. Avrupa ülkeleri için, güçlü olmayan, siyaseten karmaşık, ekonomik ve askeri olarak ise gerileyen bir ülke uygun bir pazar olabilirdi. Zira her ne kadar kazan-kazan ilişkisi gibi görülse de pazar arayışı, ürün sahibi ülkenin pazar olacak ülkeyi tahakküm altına almasını gerektirecekti. Osmanlı Devleti, bu kriterler için biçilmiş kaftandı. Siyaseten karmaşık, ekonomik ve askeri alanlarda ise gerileyen bir yapısı vardı. Fransız Devrimi'yle doğan milliyetçiliklerle İmparatorlukların ayakta kalmasının zor hale gelmesi Osmanlı Devleti'ni açık pazar arayışında öne itiyordu. Makineyle üretim yapan ülkelerin hammadde ihtiyaçlarını karşılamaları gerekiyordu. Osmanlı Devleti, bu ihtiyacı da karşılama noktasında öne çıktı.

Milliyetçi İsyanlar ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa

Fransız Devrimi'yle başlayan milliyetçilik rüzgârı imparatorluklar için tehditti. Nitekim 18. yüzyılın sonundan itibaren Osmanlı Devleti içinde yaşayan milletler bağımsızlık için kışkırtılmışlardır. Bunun ilk örneklerinden biri Napolyon Bonapart'ın, Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmasıdır. Napolyon, yerleştiği Rum bölgelerinde komutanlarına

şu emirleri vermiştir: “Halkı kazanmak için elinizden geleni yapınız. Eğer halkın bağımsızlığa eğilimi varsa bağımsızlık duygusunu körükleyiniz. Yunanistan'da kabarmaya başlayan milliyet taassubu, din taassubundan daha kuvvetli olacaktır.”¹

19. yüzyılın başına gelindiğinde İmparatorluk, Sırp isyanıyla karşı karşıya kaldı. Yükselen milliyetçi dalgaya Sırbistan'daki bazı yenilerinin olaylar çıkartması eklenince isyan alevlendi. 1820'li yılların başında Eflak ve Boğdan ile Mora İsyanı başladı. Mora İsyanı, Türklere karşı bir katliama dönüştü ve Osmanlı Devleti tarafından ilk anda bastırılmadı. Osmanlı Devleti, Yunan isyanlarını bastırmak için dönemin Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiştir.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya ayrı bir parantez açmamız gerekir. Zira Paşa, Mısır'da yaptıklarıyla iktisadi ve askerî alanda gelişme konusunda Osmanlı Devleti'nin önündedir. Ekonomide tekelleşme programı izleyen Mehmet Ali Paşa, dış ticaretten elde ettiği gelirle 1816 yılından itibaren devlet eliyle sanayi kurmaya başlamıştır. Sanayi kuruluşlarında 70 bin işçi çalışmaktadır. Mehmet Ali Paşa kurduğu sistemle ilgili şu övgü dolu sözleri söylemiştir:

“Her şeye el attım, ama bu, her şeyi prodüktif kılmak içindi. Bunu ben yapmasam, kim yapabilirdi ki? Gerekli avansları kim yapacaktı? Uygulanacak yöntemleri kim gösterecekti? Kim yeni bitki çeşitlerini getirecekti? Sanır mısınız ki bu ülkeye pamuk, ipek ve meyva ağaçlarını getirmeyi düşünecek kimse çıkacaktı?”²

Mısır'da bu sanayileşme yaşanırken Osmanlı Devleti imalathanelerinde Sanayi Devriminden önceki usuller kullanılıyordu. Bazı Osmanlı Devleti yöneticileri Avrupa'dan teknolojik makineler ithal etseler de makinelerin çalıştığı fabrikalar başarılı bir şekilde işletilemiyordu.³

1 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.5., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1947, s.105.

2 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, c.1, Cem Yayinevi, İstanbul, 1973, s.115.

3 Şevket Pamuk, *Osmanlı - Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*, Gerçek Yayinevi, İstanbul, 1988, s.196.

Mehmet Ali Paşa, ekonomide olduğu gibi askeriyede de güçlü bir sistem kurmuş ve hemen hemen Avrupa standartlarına erişen bir ordu ve donanma oluşturmuştu. Kuşkusuz askeriyedeki güçlü sistemin altında ekonomik başarı bulunmaktadır. Bunu bilen Osmanlı Devleti, bastıramadığı Mora İsyamı için Mehmet Ali Paşa'ya başvurdu. Mehmet Ali Paşa yardıma karşılık Osmanlı Devleti'nden Girit ve Mora valiliklerini talep etti. İsyanlar karşısında zor durumda olan Osmanlı Devleti, Paşa'nın isteğini kabul etti. İsyan bastırıldı ve Mehmet Ali Paşa, Girit ve Mora'ya yerleşerek Doğu Akdeniz'de bir hâkimiyet üssü oluşturdu. Buna karşın İngilizler ve Ruslar, 4 Nisan 1826'da Sen-Petersburg Protokolü'nü imzaladılar. Protokole göre Yunanistan, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı bir muhtariyet olacak ve Türkler Yunanistan topraklarından çıkarılacaktı. Protokolün tercümesi Yunanistan'a bağımsızlık yolunun açılmasıdır. Osmanlı Devleti, bütünlüğüne aykırı bu kararı iç işlerine müdahale olarak gördüğünden kabul etmedi. Bunun üzerine 1827 yılında İngiliz, Rus ve Fransız deniz filoları, Türk ve Mısır donanmalarının bulunduğu Navarin'e girerek Osmanlı Devleti'nin ve Mehmet Ali Paşa'nın gemilerini batırmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti hem donanmasından olmuş hem de Mora'da yenik duruma düşmüştür. Mehmet Ali Paşa yönetimi de büyük hasar almıştır.

Navarin bozgununun ardından Rusya'yla savaşa giren Osmanlı Devleti, bu savaşı da kaybetmiş ve 1774'te imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra en ağır hükümlü antlaşma olan Edirne Antlaşması'nı imzalamak durumunda kalmıştır. Bu antlaşmaya göre Osmanlı Devleti, Saint-Petersburg Protokolü'nü kabul etti. Rus ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçebilme ve Ruslar Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapabilme imtiyazlarını kazandı. Bunun yanında Osmanlı Devleti, Rusya'ya on bir buçuk milyon duka altını tazminat ödemeyi kabul etti.⁴

İktisadi Modernleşme: 1838 Baltalimanı Antlaşması

Donanması yok edilen, otoritesi ortadan kalkan, ekonomik olarak çöken, Mehmet Ali Paşa tehdidine karşı koyamayan ve tavizler verdiği Rusya'ya karşı "güvenli liman" arayan Osmanlı Devleti, İngiltere'nin açık pazar arayışına uygun hale gelmişti. Açık pazar olarak nitelenen programın ekonomik sistemdeki karşılığı serbest ticarettir (laissez-faire). İngiltere, Osmanlı Devleti'yle birlikte, 1820-1842 yılları arasında Latin Amerika'dan Çin'e kadar çok geniş coğrafyalardaki ülkelere gerek silah gerekse siyasi ve ekonomik zor yoluyla serbest ticaret dayatmasında bulundu.

Baltalimanı Antlaşması, 16 Ağustos 1838'de Sadrazam (Koca) Mustafa Reşit Paşa'nın Baltalimanı'ndaki konağında imzalandı. İmzanın tarafları Osmanlı Devleti adına Reşit Paşa, İngilizler adına ise İngiltere Büyükelçisi Ponsonby idi. Baltalimanı Antlaşması'nın en önemli niteliği, Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını kaybetmeye başlamasıdır. İç ve dış vergilerin belirlenmesinden, gümrük politikalarına kadar çok geniş bir alanın Batılı devletlerin kontrolüne geçtiği bir süreç başlıyordu. Osmanlı pazarı tümüyle İngiliz sermayesine açıldı. Sürecin devamında diğer Avrupa devletleriyle de benzer antlaşmalar yapıldı. Bu antlaşmalar modern anlamıyla bütçe ve dış ticaret açıklarını doğurmaya başlayacaktı.

Antlaşmadan önce Osmanlı Devleti, ithalattan da ihracattan da %3 vergi almaktadır. Buna ek olarak yerli ve yabancı tüccarlar mallarını imparatorluk içinde bir yerden bir yere götürmek için %8'lik bir iç gümrük vergisi ödemektedirler. Baltalimanı Antlaşması'yla birlikte ihracattan alınan vergi %12'ye, ithalattan alınan vergi ise %5'e çıkartılmıştır.⁵ Birincisi yerli mallarını korumak için değil; Osmanlı hazinesine daha fazla gelir elde etmek için, ikincisi ise başta İngiliz olmak üzere Batı mallarının Osmanlı topraklarına daha ucuz girerek yerli mallarla rekabette öne çıkması için yapıl-

4 Karal, *age*, s.124.

5 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994. s.18.

mıştır. Günümüzdeki tabiriyle Osmanlı Devleti gümrük duvarlarını indirmiştir.

Yabancı tüccarlara bir imtiyaz da iç gümrük vergisinde tanınmıştır. Antlaşmadan önce yerli ve yabancı tüccarların ödediği %8'lik iç gümrük vergisini yalnızca yerli tüccarların ödemesine karar verilmiştir. Bu, alenen yabancı mallarının yerli mallarına üstünlük kurma yolunun açılmasıdır. Bunun yanında İngilizlerin isteği üzerine Yed-i Vahit ismiyle anılan tekel sistemi kaldırılmıştır. Yed-i Vahit sistemi, içeride üretilen veya dışarıdan gelen belirli mallarda tekel fiyat sisteminin uygulanmasına verilen isimdir. Mallar tekellerde toplanmakta ve fiyatlandırılmaktadır. Tekelci fiyat sistemi korumacı kaygılarla uygulanmıştır fakat İngilizlerin serbest ticaret programına ters bir sistem olduğundan kaldırılmıştır. Yed-i Vahit'in kaldırılmasıyla İngilizler tüm Osmanlı mallarına yalnızca %12'lik bir vergiyle ulaşabileceklerdi. “Antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütününde uygulanacaktır” maddesiyle, devlet tekeli uygulayan Mısır için de Antlaşma maddeleri geçerli olmuştur. Dolayısıyla Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yönettiği ve başarılı olan Mısır ekonomisine de İngiliz darbesi vurulmuştur.⁶ Mısır yönetiminin güçsüzleşecek olması Koca Mustafa Reşit Paşa'nın padişahı ikna etmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁷

Antlaşma ile birlikte dayatılan haksız rekabet sonucunda ilerleme yolu arayan Türk sanayisi çöküşe uğramıştır. Dönemin revaçta ürünlerinden olan pamuklu sanayii ve ipek sanayii sürekli olarak gerilemiştir. Fransız Jeolog Viquesnel, 19. yüzyılın ortalarında kaleme aldığı eserinde Şam, Halep, Amasya, Diyarbakır ve Bursa gibi şehirlerde ipek ticaretinin her geçen gün azaldığını anlatmaktadır.⁸

Cumhuriyet dönemi Bilecik Milletvekili Hayrettin Karan 1932'de, “Vaktiyle gümrük kapılarını ardına kadar açtığımız sıralarda

Avrupa ipeklisi, Bilecik vilayetinde dutlukları kökünden söküp atmıştır” demiştir.⁹

İçeride üretim için kullanılmayan dış borç, dış ticaret açığıyla ikiz kardeştir. Baltalimanı Antlaşması'yla İmparatorluğun dış ticaret açığı kabarmaya başladı. Serbest ticaret, “modern” devletlerin sömürerek büyüme serbestliğiydi. Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den yaptığı ithalatın değeri 1836 yılında 3,7 milyon sterlinken, 1852 yılında 8,5 milyon sterline yükseldi. İngiltere'ye yapılan ihracatın değeri ise aynı yıllar için 1 milyon sterlinden 2,3 milyon sterline yükseldi.¹⁰ Görüldüğü üzere antlaşmayla birlikte 16 yıl gibi kısa bir zamanda İmparatorluğun İngiltere'yle dış ticaret açığı hemen hemen iki buçuk katına çıkmıştı. Bu açığı, Türk köylüsü ödeyecekti çünkü bir ülkenin dış ticaret açığını her zaman o ülkenin en az kazananları öderdi. Başka bir yazının konusu olmakla birlikte serbest piyasa ekonomisinin bu kuralı günümüzde de geçerlidir. Bugün hükümet yetkililerin “vergiyi tabana yaymak” olarak formüle ettikleri düzen bu kuralın kendisidir.

Niyazi Berkes'e göre uygulanan serbest ticaret devrinin en büyük zararı, içeride kapitalizmi ve ticari ilişkileri geliştirecek olan toplumsal servetin dışarıya nakledilmesi ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin üretim biçimlerinin gelişmemesidir.¹¹

Türkiye Cumhuriyeti'nde bakanlık, diplomatlık ve bürokratik görevlerinde bulunan ve Türk Devrimi'nin önemli simalarından olan Yusuf Kemal Tengirşenk dönemin Osmanlı Devleti yöneticilerinin öngörüsüzlüğünden şu cümlelerle yakınır: “Bu muahedenin neticede memleketin sanayiini belini doğrultamaz bir hale getireceğini, devletin başına Duyunu Umumiye İdaresi gibi bir bela musallat edeceğini elbette keşfedemiyorlardı.”¹²

İngiltere'ye askeri alanda da imtiyazlar tanınmıştır. Savaş gemilerinin Çanakkale Boğazi'n-

6 Şevket Pamuk, *Osmanlı - Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*, s.201.

7 Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, s.389.

8 Avcıoğlu, *age*, s.107.

10 Yahya S. Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Yurt Yayınları, Ankara, 1982. s.66 vd.

11 Niyazi Berkes, *Türkiye İktisat Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.335.

12 Avcıoğlu, *age*, s.102.

dan serbestçe geçmesinin yanında Osmanlı Devleti'nin buharlı makine, barut, mermi, top gibi askeri ihtiyaçlarının yalnızca İngiltere'den karşılanması zorunlu tutulmuştur.¹³ Böylelikle ekonominin yanında askerî alanda da bir bağımlılık ilişkisi yürürlüğe girmiştir.

Serbest Ticaretin Hukuk ve Toplum Düzeni: Tanzimat Fermanı

Baltalimanı Antlaşması'yla başlayan serbest ticaret devrinin, serbest bir modernleşme nizamına ihtiyacı olmuştur. Modernleşme nizamı, modern devletlerin daha rahat iktisadi sömürü yapmaları için şart olarak görülmüştür. Tanzimat Fermanı, Baltalimanı Antlaşması'ndan yalnızca bir yıl sonra 1839'da ilan edilmiştir.¹⁴ Tanzimat Fermanı'nın mimarı, Baltalimanı Antlaşması'nın imzacısı olan Koca Mustafa Reşit Paşa'dır.

Tanzimat Fermanı, can ve mal güvenliğinin sağlanmasını, iltizam usulünün kaldırılmasını ve askerlik görevinin 4-5 seneye sınırlandırılmasını öngörmüştür. Buna ek olarak kuralların Müslüman ve Müslüman olmayanlara eşit olarak uygulanacağı kararlaştırılmıştır.¹⁵

1856 Paris Barış Anlaşmasıyla da Osmanlı Devleti'ne kâğıt üstünde iki güvence verilmiş, fakat bu güvenceler Batılı devletler tarafından yerine getirilmemiştir. Güvencelerden birincisi, İmparatorluğun bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün Avrupalı devletlerce garanti edilmesidir. İkincisi ise Avrupa amme hukukundan Osmanlı Devleti'nin de yararlanmasıdır. Bildiğimiz üzere Avrupalı devletler iki maddeyi de çiğnemiştir. Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmışlardır. Zira Batılı devletlerin 19. yüzyılın başından itibaren uyguladıkları ve Baltalimanı Antlaşması ile yeni bir aşamaya taşıdıkları Osmanlı Devleti'ni ekonomik, siyasi ve askeri güçsüzleştirme çabaları bunun içindir. Eşitlik anlamına gelen amme hukuku ise hiçbir zaman uygulanmamıştır. Bazı devlet yöneticileri bu maddeye dayanarak kapitülasyonların kaldırılacağı umuduna kapılmışlar

fakat bu gerçekleşmemiştir.

Kapitülasyonların kaldırılması bir yana Tanzimat ağırlaştırılmış bir kapitülasyon devridir. Kapitülasyonlar, serbest ticaret için dağıtılmaktadır. Kuşkusuz Tanzimat, serbest ticaretin nizamıdır. Bir İngiliz gözlemcisi Tanzimat hukukunun iktisadi bağımlılıkla ilişkisini şöyle kurmaktadır: “Ülkeye can ve mal güvenliği getirildiği takdirde bu geniş imparatorlukta halkın bütün dikkati tarıma çevrilebilir ve böylece Osmanlı İmparatorluğu İngiliz sanayi ürünleri için en büyük pazar haline gelebilir.”¹⁶

Tanzimat Fermanı'yla birlikte yürürlüğe giren reformları denetleme yetkisi Batı devletlerine verilmiştir. 1839'un ilk reform fermanının sonunda, “Düvel-i mütahabbe (dost devletler) dahi bu usulün inşallahü teala ilelebet bekasına şahit olmak üzere Dersaadetimizde mukim bilcümle süferaya dahi resmen bildirsın” cümlesi bulunmaktadır.¹⁷ Avrupalı devletlerin gördükleri yanlışları, düzeltmesi üzere Osmanlı Devleti'ne bildirmeleri rica olunmuştur. Modernleşmeyle birlikte devletin iç işlerinin denetimi ve kontrolü yabancı devletlere açılmıştır.

Modernleşmeyle birlikte gelen serbest ticaret dayatmasına en esaslı karşı çıkışı Atatürk yapıyor:

“Tanzimat'ın açtığı serbest ticaret devri, Avrupa rekabetine karşı kendisini müdafaa edemeyen iktisadiyatımızı bir de iktisadî kapitülasyon zincirleriyle bağladı. Teşkilat ve ferdî kıymet bakımlarından iktisat sahasında bizden çok kuvvetli olanlar, memleketimizde bir de fazla olarak, imtiyazlı mevkiye bulunuyorlardı. Temettü vergisi vermiyorlardı. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. İstedikleri zaman istedikleri eşyayı, istedikleri şartlar altında memleketimize sokuyorlardı. Bütün iktisadî şubelerimize de bu sayede mutlak hâkim olmuşlardı. Efendiler, bize karşı yapılan rekabet hakikaten; çok gayri meşru, hakikaten çok kahrediciydi. [Kahrolsunlar sesleri] Rakiplerimiz bu suretle

13 Taner Timur, *Türk Devrimi*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968, s.56.

14 Tanzimat Fermanı'nın tam metni için bkz. Karal, *age*, s.263.

15 Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.30.

16 Tezel, *age*, s.63.

17 Avcıoğlu, *age*, s.119.

gelişmeye müsait sanayimizi de mahvettiler, ziraatimizi de yaraladılar. İktisadî ve malî gelişme ve olgunlaşmamızın önüne geçtiler.”¹⁸

Falih Rıfki Atay ise sermayenin gayrimüslim ve yabancıların elinde biriktiğini şöyle anlatıyor: “Tatil olan cuma günleri, Türk bayrağı yalnız resmi dairelerin direklerinde görülebiliyordu. Onun dışında bütün bankalar, ticarethaneler, atölyeler bin bir çeşit bayraklarını pazar günleri çekiyor ve içlerinde hiçbir Türk bayrağı yoktur.”¹⁹

Tanzimat’tan yaklaşık 100 yıl sonra, 1929 Buhranı ortamında Türkiye’de serbest piyasa ekonomisi ve Devletçilik tartışmaları yapıldı. Bu tartışmalarda, 1930-1932 yılları arasında İktisat Vekilliği görevinde bulunmuş Mustafa Şeref Bey’in modernleşme tarihinden ders çıkararak muhteşem konuşmasına da yer vermek tarihî sorumluluğumuzdur: “Eğer bir millet üretim hususunda geri ise, teknik güçler konusunda ilerlememiş ise, o memleketin dengesini vücuda getirmeyi uluslararası piyasanın düzenleyişine terk etmek, o memleketin yıkılışına göz yummak olur. Her sene bilanço açığını milletin öteden beri toplamış ve asırlardan beri biriktirmiş olduğu menkul kıymetlerle ödemek mecburiyetine düşer. Açık, senelerce devam ettiği takdirde (...) nihayet o memleketin şimendiferlerinin, bankalarının, ticari ve sınai teşebbüslerinin, arazinin ecnebilere geçmesine kadar varabilir.”²⁰

Türkiye’de Modernleşme Borca Bağımlılıktır

Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk’e göre, “Ekonomik ve toplumsal gelişmenin nedensellik ilişkilerinin belirlenmesinde sermaye birikiminin iç ve dış kaynakları ve bunların kullanımını temel açıklayıcı değişken işlevi görür.”²¹ Bu tanımlama modernleşme dönemi için biçilmiş kaftandır. 19. yüzyıl Türkiye’sinin ekonomik

ve toplumsal gelişmesini anlayabilmek için -çoğu zaman devletin kontrolünün dışında kalan- sermaye birikiminin kaynaklarını tespit etmemiz gerek.

Türkiye’de modernleşme süreci dış borca bağımlılık şeklinde gelişti. Modernleşmenin dinamosu olan serbest ticaret dayatması İmparatorluğun, zaten kötü olan ekonomisinin çökmesine neden oldu. Devlet yönetimi içinde farklı fikirler olması sebebiyle ertelenen veya Galata Bankerleri aracılığıyla geciktirilen dış borçlanma 19. yüzyılın ikinci yarısının başında kaçınılmaz hale geldi. Baltalimanı Antlaşması’nın getirdiği yükümlülüklerin yanında askerî harcamalar ve yenilgiler ekonominin kendini döndürememesine yol açtı. Osmanlı Devleti’nin bu durumu, Avrupalı devletlerin istekleriyle örtüşüyordu. Zira borç vermek bir hegemonya aracıydı. Bir devletin teslim alınmasının yolu borçlandırılmasından geçiyordu. Avrupalı devletler, alarm durumuna geçen Osmanlı Devleti’ni borçlandırmak için baskı kurmaya başladılar. Bunlara ek olarak, geniş Osmanlı pazarında İngiliz mallarının serbest satışının devam edebilmesi için de paraya ihtiyaç vardı. O para da ancak borçla yaratılabiliyordu. İngiltere’nin İzmir Konsolosu bu durumu şöyle itiraf ediyor: “Bu bölgedeki İngiliz ticaretinin sürekli ve düzenli bir biçimde gelişmesi için, yerel halkın mallarımızı alamayacak duruma düşmelerini engellemeliyiz.”²²

Dönemin İngiliz Elçisi Stratford Canning ve Fransız Elçisi M. De la Valette, aç bir akbaba misali yazdıkları raporlarda Osmanlı Devleti’ne verebilecekleri borcun şartlarını sıralıyorlardı. Canning’e göre 5-6 milyon sterlin tutarında, %4 faizle ve 25 yıllık vadeyle verilecek bir borç İmparatorluğun ihtiyacını karşılayacaktır. De la Valette ise Osmanlı Devleti’nin ihtiyacının 2 milyon sterline hallolacağını ve bu tutarın da Avrupalı bankalar aracılığıyla çok rahat bulunabileceğini fısıldamaktaydı.²³

18 *Atatürk’ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.280.

19 Falih Rıfki Atay, *Eski Saat*, Akşam Matbaası, 1933, s.95.

20 Bilsay Kuruç, *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987, s.33.

21 Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.2.

22 Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye’ye Girişi*, Bilim Yayınları, İstanbul, 1974, s.198.

23 Seyfettin Gürsel, “Osmanlı’nın Dış Borçları”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* içinde, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.674.

1853'te Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Kırım Savaşı'nın patlak vermesiyle askerî harcamalar artmış ve kötü durumda olan devlet ekonomisi daha da dibe gitmiştir. İlk borçlanma 1854 yılında, 5 milyon sterlinle İngiltere'ye yapılmıştır. Osmanlı Devleti bu tarihten sonra hemen hemen her yıl borç almış veya aramıştır. Avrupalı devletler için Osmanlı Devleti'ne borç vermek aynı zamanda güçlenen Rusya'ya karşı bir hamle niteliği taşımaktadır. Kırım Savaşı'nın sürdüğü 1855 yılında bir İngiliz ekonomi yayını, "Rus tecavüzüne karşı Türkiye'yi himaye için itihaz olunan tedbirlerin muvaffakiyetle neticelenmesi medeniyet davasını benimseyen herkesin arzusudur" demektedir.²⁴

Osmanlı Devleti'nin "modern" devletler arasındaki çekişmeleri kullanma isteği çeşitli devlet zaafına yol açmıştır. Günümüzde denge politikası olarak adlandırılan bu durum, devlet yönetimi içinde bürokratlara "İngilizci", "Fransızci" gibi sıfatlar konmasına sebep olmuştur. Denge tahtası hangi yöne dönecekse o yönün sıfatına sahip paşalar iş başına getirilmiştir.²⁵ Devlet zaafı içindeki kimi bürokratlar ise borçlanma konusunda, "Bu devlet istikrazsız yaşayamaz" yanılığını dillendirmişlerdir.²⁶

Dönemin önemli portrelerinden Namık Kemal ise borçlanma sarmalını "bela sarmalı" olarak niteler: "Dendi ki Rusya'nın hasmane niyetleri karşısında, Avrupa devletleriyle ilişkilerimizi kuvvetlendirmek şarttır. Avrupa'yı tamamıyla kendimize bağlamak dahi, onu kendimizden faydalandırmayı gerektirir. İstikraz 'halka-i belası' böylece boğazımıza geçti ve bir daha çıkarmak nasip olmadı."²⁷

Kırım Savaşı'nın sonlarına doğru, 1856'da Osmanlı Devleti, Islahat Fermanı'nı ilan etmiştir.²⁸ Islahat Fermanı'nı, Tanzimat Fermanı'nın devamı olarak görmek yanlış olmaz. Islahat Fermanı, gayrimüslimlerin anayasal gelişme-

sinin başlangıcı ve bağımsızlık isteklerinin manifestosu olarak değerlendirilmektedir.²⁹

Kırım Savaşı sırasında başlayan dış borçlanma İmparatorluğun ömrünü tamamlamasına değin sürmüştür. 1854-1908 arası borçlanma kalemlerindeki ağırlık bütçe açıklarının kapatılması ve eski borçların ödenmesi veya yapılandırılması yönündedir. Hürriyet Devrimi'nden sonraki borçlanmalarda ise ağırlığın demiryolu ve tersane yapımı ile tarımsal üretimin artırılmasına dönük kalemler olduğu görülmektedir.³⁰

İngiliz diplomat Sir Henry Drummond, borçlanma sarmalını şöyle anlatır: "Türk kolayca para istikraz (borç Y.N.) edebildiğini görünce bunu daha serbestçe sarfa başladı. Fakat Avrupa'dan alınan malî sisteme rağmen Türkler gerek sarfiyatın kontrolü ve gerek varidatın (gelir Y.N.) tahsili hususlarında maliyetlerini Avrupalılar gibi idare edemiyorlardı. Bu suretle tediye (ödeme Y.N.) vadeleri geldiği zaman müracaat ettikleri yegâne memba yine istikrazdı ve bu istikrazları da parayı en seri elde edecek şeraitle yapıyorlardı."³¹

Modernleşmenin Kültür İhracı

Modernleşme aynı zamanda bir kültür ihracıdır. İhracın Türkiye'ye en büyük yansıması tüketim kültürü olmuştur. İndirilen gümrük duvarlarından bir atletizm koşucusu gibi atlayan Avrupa mallarının alıcı bulması kültür ihracıyla desteklenmiştir. Saray ve Bab-ı Ali çevreleri yüksek maaşlar almaya başlamış ve bir tüketim rüzgârına kapılmışlardır. Kuşkusuz onların bu hale gelmesiyle çok büyük bölümü gayrimüslim ve yabancı olan tüccar ve bankerlerin ellerini ovuşturmaları planlı bir organizasyondur.

Devletin en tepesindekiler kültür ihracını benimseme noktasında öncülük etmişlerdir. En büyüğü Dolmabahçe olan Boğaz kıyılarına

24 D.C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mali Kontrolü*, çev. Hazim Atif Kuyucak, Arkadaş Matbaası, İstanbul, 1940, s.58.

25 Atakan Hatipoğlu, *Türklerin Uygurluk Serüveni*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2023, s.88.

26 Niyazi Berkes, *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975, s.36.

27 Avcioğlu, *age*, s.232.

29 Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s.218.

30 Detaylı bilgi için bkz. Mahfi Eğilmez, *Değişim Sürecinde Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2018, s.127 vd.

31 Blaisdell, *age*, s.52.

inşa edilmiş altı şaşalı saray bunun en büyük göstergesidir. Sıradan görülen Topkapı Sarayı'nı terk ederek 3 milyon sterline mâl olan Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmek ve padişahın kızlarının düşünlerine 2 milyon sterline yakın paralar dökmek modernleşmenin abecesidir.³²

Görüldüğü üzere alınan borçlar herhangi bir üretim faaliyetine veya yatırıma ayrılmamış, dolayısıyla borçlanma İmparatorluğun kaynaklarının dışa aktarımının yolu olmuştur.

Fikrimce modernleşme ve tüketim kültürü arasındaki ilişkiyi en iyi anlatanların başında İktisatçı, yazar Yahya Tezel geliyor: “En çok tüketim kalıpları ile ‘Batılılaşmış’ olan Saray ve Bab-ı Ali çevreleri, Batı Avrupalı kapitalistler ve onların Türkiye’deki uzantısı gayrimüslim tüccar ve bankerlerle binbir çıkar ilişkisine girmiş; düşük verimlilikli bir tarım ekonomisinin sırtında sorumsuz bir israf kesimi oluştururken, İmparatorluk’taki iktisadi kaynakların Batılı çıkarlara peşkeş çekilmesini kolaylaştıran bir ortam yaratmıştır.”³³

Atatürk ise devletin, modernleşmenin ihtişamı içindeki iflasını *Nutuk*’ta şöyle anlatır: “Osmanlı hükümdarları ve yakınları debdebe ve ihtişam içinde hayatlarını temin etmek için memleket ve milletin bütün servet kaynaklarını kuruttuktan başka, milletin her türlü menfaatını hasretmek ve devletin haysiyet ve şerefini feda eylemek suretiyle birçok istikrazlar yapmışlardı. O kadar ki, devlet bu istikrazların faizlerini ödeyemeyecek hale gelmiş, cihan nazarında iflas etmiş sayılmıştı.”³⁴

Modernleşmede Demiryolunun Rolü

Modernleşme ve serbest ticaret devrinin en büyük yeniliklerinden biri demiryolu yapımındaki atılımdır. Yabancı sermaye ağırlıklı olarak demiryolu yapımıyla Türkiye’de konumlanmıştır. Demiryolu, kuşkusuz bir ilerlemedir.

Örneğin Cumhuriyetin, “Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan” gururu bir devrimin gururudur. Fakat modernleşmeyle gelen demiryolu, ana yurdu dört baştan örmekten ziyade ana yurdun dört başındaki hammaddenin ve tarımsal ürünün Avrupa pazarlarına ulaştırılması içindir. Yine aynı şekilde ileri Avrupa teknolojisinin ürünlerinin Türkiye pazarına daha rahat ulaştırılması içindir.

Avrupalı şirketler, 1856 yılından itibaren demiryolu yapımı ve işletilmesi için Osmanlı Devleti’nden imtiyazlar aldı. Bu doğrultuda Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar İmparatorlukta yapımı tamamlanan 6.107 km’lik demiryolunun 4.037 km’sini yabancılar yapmıştır.³⁵ İmtiyazların yanında şirketlere devlet tarafından km başına gelir garantisi de verilmiştir. Devlet garantisi, Avrupalı şirketler için demiryolunu çok kârlı bir iş kılmıştır. Bazı kaynaklara göre km başına verilen gelir garantisi sebebiyle demiryolu şirketlerinin bazıları uzunluğunu artırmak adına yolları kıvrım şeklinde yapmışlardır.³⁶ Öyle ki bu işi yaparak Avrupa’nın en zenginleri arasına girenlerin dahi olduğu söylenmektedir.³⁷

İngiliz Elçisi Stratford Canning, 1858 yılında, Osmanlı Devleti’nin üst düzey yöneticilerinin de hazır bulunduğu İzmir Alsancak Tren İstasyonu’nun temel atma töreninde bu gerçeği açık açık söylemektedir: “Batı uygarlığı Levant (Ege) kapılarına geldi dayandı. Şimdiye kadar geçmeyi pek başaramadığımız bu kapılar artık ardına kadar açılmazsa, kendi çıkarlarımız doğrultusunda zor kullanarak bu kapıları açacak ve isteklerimizi kabul ettirecek güce, hatta daha fazlasına sahip olduğumuzu herkesin bilmesini isterim.”³⁸

Bu tehditkâr konuşmanın, önemli bir ticaret merkezinde faaliyet gösterecek demiryolunun açılışında yapılması kuşkusuz bir mesajdır.

32 Tezel, *age*, s.67.

33 Tezel, *age*, s.68.

34 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s.535.

35 Tezel, *age*, s.81.

36 Avcıoğlu, *age*, s.140.

37 Avcıoğlu, *age*, s.143.

38 Mehmet Alev Coşkun, *Atatürk’ün Kamusal Ekonomi Politikası*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2024, s.26.

Taşınmaz Mal ve Maden Sahibi Olma Hakkı

Modern devletlerin Osmanlı Devleti üzerindeki iktisadi hegemonyalarını pekiştirmeleri ve sistemleştirmeleri adına 1856'da Osmanlı Bankası (Ottoman Bank) kuruldu. İngiliz girişi olarak kurulan banka 1863'te Fransızların da ortak olmasıyla, Bank-ı Osmanî-i Şahane (Banque Impériale Ottomane) ismiyle yapılandırıldı. Bankanın yönetim merkezleri Londra ve Paris'te konuşlandırıldı.³⁹ İmparatorluğun kâğıt para basma yetkisi bu bankaya verildi. Modernleşme, ekonomik bağımsızlığa bir darbe daha vurmuş oluyordu. Banka ilerleyen yıllarda Tütün Rejisi'nin kurucuları arasında yer alacak, yabancı sermaye yatırımlarına ortak olacak ve yabancı sermayenin savunucusu olacaktı. Ereğli kömür madenlerinin işletilmesinin Fransız bir şirkete verilmesinde, Şam-Hama, İzmir-Kasaba ve Selanik-İstanbul gibi önemli demiryollarının kontrolünde, İstanbul'un su, tramvay ve elektrik hizmetlerinde Banka başroldeydi.⁴⁰ Bankanın para basma yetkisi, 1877-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşında devlete borç para vermeyi reddedene kadar devam edecekti.⁴¹

Sömürgeci sermayenin Osmanlı topraklarında kurumsallaşma ve kökleşme girişimleri banka kurmakla sınırlı kalmadı. 19. yüzyılın ortalarından itibaren madencilik faaliyetleri gündeme geldi. Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu sürecin tersine bir hamleyle madenlerine sahip çıkmak için 1861'de Maadin Nizamnamesi'ni çıkardı. Nizamnameye göre yabancılar Osmanlı madenlerinden ancak hisse alabileceklerdi. Fakat sürecin tersine alınan bu kararın ömrü uzun olmadı. 1867'de yabancıların Osmanlı topraklarından taşınmaz mal edinme hakkı kazanmaları doğrultusunda 1870'te kanun değiştirilerek yabancılar da maden sahibi olma hakkı tanındı. Türkiye topraklarındaki madencilik faaliyetinden yerli halk

neredeyse hiçbir gelir elde etmedi. Yabancı şirketler madenlerde çalıştırılmak üzere İtalyan ve Yunan işçiler getirdi.⁴² Böylelikle, Türkiye madenleri üzerinden yaratılan birikim tümüyle yurt dışına çıkarıldı.

Yabancıların taşınmaz mal alabilmeleri konusunda ise İngiliz Konsolos Sir Henry Bulwer, Türklerin Hristiyanlar tarafından soyup soğana çevrildiklerini raporlamaktadır: "Bölgenin genel durumu gün geçtikçe iyileşmekte ama bu iyileşmeden yararlananlar aslında Türkleri soyup soğana çeviren Hristiyanlar. Gülhane Hattı Şerifinin öngördüğü reformlarla beraber Hristiyanlar tarımla ilgilenmeye başladılar. (...) Askerden dönen Türkler köylerini, kentlerini tanınmayacak kadar değişmiş bulmaya başladılar. Tarlasını işlemek isteyen Türkler, hemen Hristiyan bir tefecinin peçesine düşüyor ve eninde sonunda toprağını satmak zorunda bırakılıyor."⁴³

Yalnızca İzmir yöresinde 1857 ile 1892 yılları arasında, yalnızca İngiliz uyruklu özel ve tüzel kişilerin iki milyon altı yüz bin dönüm tarla satın aldıkları biliniyor.⁴⁴

İngiliz konsolosunun raporunda görüldüğü üzere modernleşme, modernleşenin elinden toprağını almak biçiminde yaşanıyor.

Modernleşmenin Yakıcı Sonu: Düyûn-u Umûmiye

1870'lere gelindiğinde dünyada bir borsa krizi patlak verdi. Avrupa ve Amerika ekonomileri krizden etkilendi. Bu durumda Osmanlı Devleti için de borç bulmak zorlaştı. Borç bulmanın zorlaşması demek borç ödemenin zorlaşması demektir çünkü eski borçlar yeni borçlarla kapatılmaya çalışılıyordu. Şevket Pamuk'un hesaplamalarına göre borç ödemelerinin, dış borçlanma dışındaki devlet gelirlerine oranı 1860'ların başında %10 iken, 1870'lerin başında %30'a, 1870'lerin sonunda ise %50'lere fırlamıştır.⁴⁵

39 Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2022, s.86.

40 Avcıoğlu, *age*, s.139.

41 Pamuk, *age*, s.212.

42 Kurmuş, *age*, s.183.

43 Kurmuş, *age*, s.100.

44 Mehmet Ulusoy, *Türk Devrimi ve Milliyetçilik*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s.53.

45 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, s.67.

9 Ekim 1873 tarihli *Times* gazetesi, Türkiye'ye borç verilmesinin artık tehlikeli bir boyuta ulaştığını okurlarına duyurmaktadır: “Şimdi Türkiye'ye yapılacak yegâne hizmet, gelir ve gider sistemini kesin teminat altında ve Sultanın bile müdahalesine mâni olacak kısıtlama ile esaslı prensiplere vâkıf devlet ricalinin ellerine bırakmadıkça, kendisine tek bir şilin daha vermemektir.”⁴⁶

1875 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin dış borcu 200 milyon sterline, anapara ve faiz ödemeleri ise 11 milyon sterline ulaşmıştır. Devletin yıllık tüm geliri ise yalnızca 18 milyon sterlidir. Bu denli bir borcu ödemek mümkün değildir. Nitekim dönemin Sadrazamı Mahmut Nedim Paşa, dış borçların ancak yarısını ödeyebileceklerini duyurmuştur. Alacaklı Avrupa bu kararı öfkeyle karşılamıştır. Bunun üzerine “93 Harbi” olarak bilinen Osmanlı-Rus savaşıyla Ruslar Yeşilköy'e kadar dayanmıştır. Osmanlı-Rus savaşının sonucunda 3 Mart 1878'de Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Karadağ, Sırbistan ve Romanya tam müstakil olacaklardır. Hristiyan bir hükümete ve milli bir orduya sahip olacak bir Bulgaristan kurulacaktır. Batum, Kars, Ardahan ve Bayazıt Rusya sınırlarına dâhil olacaklardır. Osmanlı Devleti, Hotur ve civarını İran'a bırakacaktır.⁴⁷ İmparatorluk, hem sahada hem de masada büyük bir buhran içinde kalmıştır.

Aynı sıralarda Avrupalı devletlerin ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla Berlin Kongresi toplanmıştır. Kongrede, Osmanlı tahvil sahipleri, daha önce Mısır ve Tunus gibi ülkelerde kurulan bir komisyon kurulmasını ve borçların bu yolla temin edilmesini önermişlerdir. Öneri Osmanlı Devleti tarafından çok sıcak karşılanmamıştır. Fakat Baltalimanı Antlaşması'yla başlayan bu süreçte dönemin yöneticileri için yapacak başka bir şey kalmamıştır. Üç yıla yakın süren görüşmeler 20 Aralık 1881'de duyurulan meşhur Muharrem Kararnamesi'yle sonuçlanmış ve Düyûn-u Umûmiye (Borçlar

İdaresi) kurulmuştur. Düyûn-u Umûmiye'nin kurulmasıyla Osmanlı Devleti'nin borçlarında bazı indirimlere gidilmiştir çünkü Osmanlı Devleti'nin, borçlarını indirimsiz şekilde ödemesi mümkün görülmemiştir. 278 milyon lira tutarındaki borçlar 117 milyon liraya indirilmiştir.⁴⁸ Osmanlı Devleti için büyük bir kazanç gibi gözükken bu işlem alacaklıların borçlarını temin edebilmelerinin tek yoludur.

Düyûn-u Umûmiye, Avrupa'nın, Osmanlı Devleti'ni bir kontrol aracı olarak kullanılmıştır. Devletin gelirlerinin toplanması ve gelirlerin nasıl dağıtılacağı belirlenmesi görevini Düyûnu Umûmiye görmüştür. İdare, borçlara karşılık gösterilen vergileri toplamış ve alacaklı devletlere dağıtmıştır. Tuz ve tütün tekelleri, pul, balık resimleri, ipek öşürleri ve alkollü içeceklerden alınan vergiler Düyûn-u Umûmiye'ye bırakılmıştır. Aşar vergisi gibi büyük gelirler de bu listede dâhil edilmiştir. Devletin gelirlerinin çok büyük bir kısmının idaresi Avrupa devletlerinin eline geçmiştir. Düyûn-u Umûmiye İdaresi paralel bir Maliye Nazırlığı gibi çalışmıştır. Devletin İdare üzerinde pratikte en ufak bir yetkisi olmamıştır.

20. yüzyılın başına gelindiğinde Düyûn-u Umûmiye, tüm devlet gelirlerinin %31,5'ini resmi olarak elinde tutacaktır. Düyûn-u Umûmiye, paralel bir Maliye Nazırlığı biçimini almıştır. Öyle ki Nazırlık'ta 5.472 memur çalışırken Düyûn-u Umûmiye'de 3.253'ü geçici olmak üzere toplam 8.931 görevli çalışmaktadır. Düyûn-u Umûmiye görevlileri de devlet memuru niteliği taşımaktadırlar ve emeklilik hakkına sahiptirler.⁴⁹ Düyûn-u Umûmiye gün geçtikçe borç ödemelerinden daha fazla miktarlara el koymaya başlayacaktır. El koyduğu paralarla yabancı devletlerden tahvil satın alarak başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli devletlere para akıtacaktır. Bu para akıtmaların Osmanlı Devleti için en acısı, İtalyanların Trablusgarp'ı işgal ettiği savaşta Osmanlı Devleti'nin gelirleriyle tahvil alınarak İtalyanların finanse edilmesi olacaktır.⁵⁰

46 Blaisdell, *age*, s.85.

47 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, c.1. k.1., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s.1.

48 Gürsel, *agm*, s.682.

49 Parvus Efendi, *Türkiye'nin Malî Tutsaklığı*, Yay. Haz. Muammer Sencer, May Yayınları, 1977, s.75.

50 A.Kadir Işık, Ekrem Karayılmazlar, İbrahim Organ, Hayriye Işık, *Devlet Borçları*, Ekin Yayınevi, 2005, s.22.

Sonuç

Türkiye’de modernleşme, bağımlılaşma süreci olarak gelişmiştir. Gelişmiş Avrupa sermayesinin, Türkiye’nin doğal iktisadi gelişimini baltalaması modernleşme olarak sunulmuştur. Hukuk, eğitim, bayındırlık ve toplumsal hayattaki ilerlemeler, Avrupa sermayesinin İmparatorluk topraklarına kök salması ve sömürsünü sistemleştirmesi içindir. Ticaret alanındaki tek taraflı gelişme Türkiye’yi geriletmiştir. 1854’te başlayan dış borçlanma devri itibariyle Türk köylüsü ve az sayıdaki işçisi Türkiye’nin dış ticaret açığını kapatmak üzere perişan edilmiştir. Üreticiler, emekçiler perişan olurken devletin en tepesindekiler, o emekçilerin üzerine bindirilen borç küfesiyle yeni saraylar yaptırmakta, düğünler tertiplemediler. Cumhuriyet döneminde yapılanın aksine borçlar yatırıma ve üretime ayrılmamıştır. Modernleşmenin kültür ihracı, İmparatorluğu esir almıştır.

1. Meşrutiyet, Hürriyet Devrimi ve Kemalist Devrim, kronolojik olarak Tanzimat’ın arkasından gelmek ve Tanzimat’la yaratılan boşluklardan yararlanmak dışında asla sürecin devamı değildir. Türk Devrimi, Tanzimat’ın anti-tezidir. Türk Devrimi, her alandaki bağımlılaşmaya karşı mücadeledir. Konumuz bağlamında bu mücadeleyi İttihat ve Terakki döneminde başlatılan ve 1929 Buhranı’na değin süren Millî İktisat ve 1930’larda başlayan Devletçilik programlarında görebiliyoruz. O programlarda Tanzimat’la kökten bir hesaplaşma vardır. Dönemin mimarlarına hıncı vardır. Metinde yer verdiğimiz Atatürk’ün ve Cumhuriyet önderlerinin konuşmalarında bu durum net bir şekilde görülmektedir.

Modernleşme tartışmalarında, dünyayla bütünleşme sosuyla önümüze getirilen iktisadi düzeni hatırlamak hayatidir ve tartışmanın akıbetini belirlemelidir. Zira Türkiye, geçtiğimiz 80 yıldır ve içinde bulunduğumuz dönemde aynı tehditlerin odağındadır.

Yeni Dönemde Çin-Arap İlişkilerindeki Sıçramalı Gelişmenin Ana Belirtileri, Nedenleri ve Doğurduğu Beklentiler

Dong Manyuan

*Çin Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü'nde
Kıdemli Araştırma Görevlisi*

İngilizceden Yunus Emre Özgün çevirmiştir.

1 950'lerdeki başlangıcından bu yana Çin-Arap ilişkileri birbirini tanıma, birbirlerine ilişkin algılarını düzeltme, dostane alışverişleri kademeli olarak genişletme, ikili ilişkileri istikrarlı bir şekilde ilerletme ve stratejik iş birliğini başlatma aşamalarından geçip gelmiştir. Tüm bu aşamalar, yeni dönemde Çin-Arap dostluk iş birliğinin derinlemesine geliştirilmesi için sağlam bir temel oluşturmuştur. 18. ÇKP Ulusal Kongresi'nden itibaren Şi Jinping'in Diplomasi Düşüncesi'nin rehberliğinde, Çin'e özgü büyük ülke diplomasisi Orta Doğu'da ilerlemiş ve Çin-Arap ilişkilerinin istikrarlı gelişimini desteklemiştir. Çağımızın eğilimleri ve Çin ile Arap ülkeleri halklarının ortak çıkarları doğrultusunda, yeni çağa dönük ve ortak geleceğe sahip bir Çin-Arap camiası inşa etmek, iki büyük uygarlığın birbirini tamamlamasını ve insanlığın ilerleme davasına eşsiz katkılarda bulunmasını sağlayacaktır.

Yeni Dönemde Çin-Arap İlişkilerinin Sıçramalı Gelişiminin Ana Belirtileri

Batı Asya ve Kuzey Afrika'daki çalkantılar Arap dünyasındaki barış ve kalkınma açıklarını daha da kötüleştirmiş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) uzun süredir devam eden Orta Doğu politikası, Arap ülkelerinin çıkarlarına zarar vererek toparlanmalarını geciktirmiştir. Çin, Orta Doğu'daki yatırımlarını artırmış ve Arap ülkelerinin kendi kaderlerini tayin etme konusundaki ilerlemelerini desteklemiştir. Barış, kalkınma ve yönetim açıklarını gidermek için çaba sarf eden Arap ülkeleri, Çin'e daha fazla güvenmekte, Çin'den beklentilerini yükseltmekte ve iş birliğini arttırmaktadır. Çin, Arap ülkelerini karşılıklı yarar sağlayan barış, kalkınma ve uygarlık ortakları olarak görmekte ve Arap ülkeleriyle dostluk ve iş birliğini derinleştirmek için bir dizi stratejik tedbir uygulamak-

tadır. Aralık 2022'deki başarılı "Çin-Arap Üç Halkalı Zirvesi", özellikle aşağıdaki açılardan ikili ilişkilerin yeni bir zirveye yükselmesine işaret etmiştir.

Evvela, Çin-Arap siyasi ilişkileri giderek derinleşmektedir. 22 Arap ülkesinin tamamı Çin ile dostluk siyaseti izlemektedir. Böylece Arap ülkeleri arada yüksek derecede karşılıklı siyasi güven oluşturmuştur. Arap ülkeleri Çin'in özellikle yoksullukla mücadelede elde ettiği başarılarla hayranlık duymakta, Çin ile yönetim deneyimi alışverişinde bulunmaya istekli olmakta ve ikili ilişkilerin geliştirilmesine öncelik vermektedir. Aralarında Suudi Arabistan ve Mısır'ın da bulunduğu 13 Arap ülkesi, Çin ile stratejik ortaklık kurmuştur. Arap Birliği de kapsamlı iş birliği ve geleceğe dönük ortak kalkınmayı içeren Arap-Çin stratejik ortaklığını tesis etmiştir. Çin ile Arap ülkeleri, birbirlerinin temel ulusal çıkarları ve başlıca kaygıları konusunda birbirlerini desteklemektedir. Çin, Arap ülkelerinin kendi ulusal koşullarına uygun siyasi sistem ve kalkınma yolunu bağımsız olarak seçmelerini, stratejik özerkliklerini genişletmelerini, birliklerini yeniden tesis etmelerini ve kolektif canlanmaya olan bağlılıklarını kararlılıkla desteklemektedir. Çin, Filistin halkının meşru ulusal haklarını geri kazanmasını desteklemektedir. Çin ayrıca Arap ülkelerinin bölgedeki ve bölge dışındaki güçlerin iç işlerine karışmasına karşı koymalarını, İslamofobiyle mücadelelerini desteklemektedir. Çin, Batı'nın demokrasi, insan hakları ve terörle mücadele konularındaki çifte standartlarına karşı ortak çabalarında Arap ülkelerine katılmaktadır. Arap ülkeleri ise Çin'in "Tayvan", "Sinciang", "Hong Kong", "demokrasi", "insan hakları" ve terörle mücadelesi gibi konularda baskılara göğüslemiş ve adalet için seslerini yükseltmişlerdir.

İkincisi, Çin ve Arap ülkeleri karşılıklı ekonomik bağlılık, karşılıklı yardım ve karşılıklı fayda içeren bir ilişki kurmuştur. Arap

ülkeleriyle eşit ve karşılıklı fayda sağlayan bir iş birliği yürütmek, bölgesel kalkınmayı hızlandırmak ve Arap ülkelerinin halklarına fayda sağlamak, Çin'in Arap ülkeleriyle iş birliğinin ana hedeflerinden biridir. 2022'inin sonuna kadar, 21 Arap ülkesi ile Arap Birliği, kendi kalkınma stratejilerini Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) ile uyumlu hale getirmeyi amaçlayan Çin ile Kuşak ve Yol iş birliği belgelerini imzalamıştır. Arap ülkeleri genel olarak Çin'in "Küresel Kalkınma Girişimi"ni (GDI) desteklemektedir. GDI Dostlar Grubu'na 12, Asya Altyapı Yatırım Bankası'na (AIIB) katılan 16 Arap ülkesi vardır. Çin, 12 Arap ülkesinin en büyük ticaret ortağı haline gelerek her iki tarafın ekonomik kalkınmasını güçlü bir şekilde desteklemiştir. Kuşak ve Yol iş birliği kapsamında Çinli işletmeler, Arap ülkelerinde 1,300'den fazla kilit projeye imza atmıştır. Çin ve Arap ülkeleri, kalkınma alanında karşılıklı yardım, karşılıklı fayda ve karşılıklı bağlılık içeren bir ilişki kurmuştur.

Üçüncüsü, Arap ülkeleri Çin'e olan güvenlerini önemli ölçüde arttırmış ve Çin'den beklentilerini yükseltmiş, Çin'le çalışarak Orta Doğu'daki durumu yatıştırmaya daha istekli hale gelmişlerdir. Çin, merkezinde Birleşmiş Milletler'in (BM) yer aldığı uluslararası sistemi, uluslararası hukuka dayalı uluslararası düzeni ve BM Anlaşmasının amaç ve ilkelere dayalı uluslararası ilişkileri düzenleyen temel normları her zaman kararlılıkla savunmuştur. Bu durum Arap devletleri tarafından büyük takdir görmektedir. Çin gerçek çok taraflılığın peşinde koşmakta, tek taraflılığa ve hegemonyacılığa karşı çıkmakta ve Arap ülkeleri için adalet ve hakkaniyeti savunmaktadır. Çin, söz konusu meselelerdeki erdem ve erdemsizliklere bakarak, Orta Doğu'daki ısınan sorunlara yönelik barışçıl çözüm çabalarına yapıcı bir şekilde katılmakta, ilgili tarafların makul kaygılarını dikkate almakta, diyalog yoluyla barışı teşvik etmekte ve Arap ülkelerine tarafsız ve adil davranıldığını hissettirmekte ve böylece Çin'e olan güvenlerini

arttırmaktadır. Arap ülkeleri Çin'in "Küresel Güvenlik Girişimi"ne (GSI) etkin bir şekilde yanıt vermekte, Filistin, Yemen ve Sudan ile ilgili konularda Çin'in kilit bir rol oynamasını istemekte ve farklılıkları olan ülkeler arasındaki ilişkilerde Çin'in arabuluculuğunu kabul etmektedir. Çin'in Suudi Arabistan ve İran arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden başlatılması için yaptığı başarılı arabuluculuk tüm Arap ülkeleri tarafından takdirle karşılanmaktadır. Arap ülkeleri, Orta Doğu'daki gerilimi daha da azaltmak için arabuluculuk modelini bölgedeki diğer sıcak sorunlara da uygulamayı ummaktadır.

Dördüncüsü, Çin'in yumuşak gücü Arap dünyasında giderek daha fazla işlev görmektedir. Çin'in kültürel mirası, ekonomik mucizesi, yoksulluğun azaltılması, kurumsal etkinliği ve uluslararası katkılarının yanı sıra 2023'te önerilen "Küresel Uygarlık Girişimi"nde (GCI) sergilenen ulusal imgesi Arap dünyasında genel olarak kabul görmektedir. Kovid-19 pandemisinde Çin, Arap ülkelere aşular, tıbbi ekipler ve pandemiyle mücadele için çeşitli malzemeler olmak üzere büyük miktarda yardım sağlamıştır. Zamanında yapılan bu yardımlar Arap ülkelerinin hükümetleri ve toplumları tarafından büyük takdirle karşılanmıştır. Çin tarafından savunulan ve takip edilen karşılıklı saygı, büyük ya da küçük tüm ülkelerin eşit olması ve birbirlerinin iç işlerine karışmaması gibi uluslararası düzenin değişim kavramları Arap ülkeleri tarafından büyük ölçüde tanınmakta ve desteklenmektedir. Kuşak ve Yol inşasının "sıkı bağlantısallığı", Çin'in dürüstlüğünü ve güvenilirliğini, pragmatik, verimli ve gerçekçi olmasını yansıttığı gibi daha da önemlisi Çin ve Arap dünyası arasındaki insanlar arası bağlar gibi "yumuşak bağlantısallığı" da Çin'in Arap ülkelerinin halkları arasındaki takdir edilmesini arttırmıştır. Kültürel değişim penceresinden bakıldığında, Arap ülkeleri etkin biçimde Konfüçyüs Enstitüleri veya üniversite programlarında Çin

çalışmaları kurmuştur. Son on yılda on binlerce Arap genci Çin'de eğitim görmüştür. Çin ve Arap dünyası arasında kültürel değişimlerin ve insanlar arası bağların sürdürülebilir gelişimi için sağlam bir temel bulunmaktadır.

Yeni Dönemde Çin-Arap İlişkilerinin Sıçramalı Gelişimi için Elverişli Koşullar

Yeni dönemde Çin-Arap ilişkilerinin sağlıklı gelişimi, çeşitli iç ve dış etkenler tarafından yönlendirilmekte, dünyadaki, çağımızdaki ve tarihteki değişimlerin önemli bir parçası haline gelmektedir. Bölgesel güçlerin yeniden örgütlenmesinde, stratejik modelde ve gelecekteki gelişim yönünde Orta Doğu üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

Birincisi, ABD, Orta Doğu'daki katkısını güvenilirliğine zarar verecek şekilde azaltmaya devam etmiş ve bölgesel ortaklarının stratejik tercihlerini daha az kontrol edebilir hale gelmiştir. ABD'nin Orta Doğu'yu tek başına kontrol etmeye çalışmasının tarihi, kaynak aktarımı arttıkça bölgesel meselelerdeki öncü rolünün de arttığını ve bunun tersinin de geçerli olduğunu göstermektedir. Obama yönetiminden itibaren ABD, kaynaklarını Asya-Pasifik yörüngesine yoğunlaştırmış ve bu da Orta Doğu'da stratejik bir gerilemeye yol açmıştır. Trump yönetimi sırasında ABD, "Önce Amerika" bayrağı altında bölgesel ortaklarından "daha güvenli bir ABD" için çaba göstermelerini istemekle kalmadı, aynı zamanda Orta Doğu'daki katkısını önemli ölçüde azalttı; bölgesel ortaklarının güvenlik kaygılarına kayıtsız kaldı ve ekonomik sıkıntı içindeki ortaklarını tamamen ihmal etti. Biden yönetiminin göreve gelmesinden bu yana ABD, Hint-Pasifik stratejisine ve büyük güç rekabetine öncelik vermek için Orta Doğu'daki etkisini en düşük maliyetle sürdürmeye çalıştı ve Orta Doğu'daki kaynak akışı Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana en düşük seviyeye indi.

İkincisi, Arap ülkeleri yavaş yavaş kalkınma arayışına geri dönmüş ve çok ortaklı iş birliği yoluyla gençleşme arayışına girmiştir. Batı Asya ve Kuzey Afrika'da 2011'de yaşanan çalkantıların ardından ağır hasar gören Arap ülkeleri derin düşüncelere daldı ve kalkınmayı her türlü zorluğun üstesinden gelmenin anahtarı olarak görmeye başladı. Savaşın zarar görmüş birkaç ülke dışında, Arap ülkelerinin neredeyse tamamı, halk desteğini istikrara kavuşturmak, rejimleri güvende tutmak, içeriden ve dışarıdan gelen güvenlik baskısını hafifletmek umuduyla kalkınma meselesine tekrar odaklandı. Kendi stratejik güçlerine güvenerek, giderek daha fazla Arap ülkesi bölgesel yapının dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaya başladı. Aynı zamanda, küresel yeşil dönüşüm ve yeşil kalkınma tarafından yönlendirilen Arap dünyası, ekonomi, ticaret, yatırım, altyapı, petrol ve gaz arzı ve talebi arasındaki ilişkiler; üretim, tedarik, tüketim ve değer zincirinin genişletilmesi yönü; dökme hammaddelerin ihracat dağılımı ve kara-deniz ticaret koridorunun kapasitesinde önemli düzenlemeler yaptı. Bunların tümü Çin'in başlıca dış itici güç olduğu ekonomik görünümün tazelenmesine neden oldu. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır kendi orta vadeli kalkınma hedeflerini ortaya koymuşlardır. Bu ülkeler, küresel petrol-gaz arz ve talep zinciri ile fiyatlandırması üzerindeki etkilerine dayanarak; jeoekonomi ve jeopolitik alanlardaki karşılaştırmalı üstünlüklerinden yararlanarak, kalkınma hedeflerine çok taraflı iş birliği yoluyla ulaşmak istemektedir.

Üçüncüsü, Arap ülkelerinin dönüşümünü kolaylaştırmak için Çin'in kapsamlı ulusal gücü bariz bir üstünlüğe sahiptir ve Arap dünyasının kalkınma beklentisi Çin'inkiyle git tikçe daha yakından ilişkili hale gelmektedir. Arap ülkeleri Çin'in ekonomik gücünü, pazar alanını, iş birliği etkinliğini ve güvenilirliğini örnek almaktadır. Arap ülkeler kendi kalkınma stratejilerini BRI ile uyumlu hale getirmeye hazır görünmekte ve Asya'nın, diğer Asya ekonomileriyle olan grup iş birliğiyle bütün-

leşmek için Çin ile iş birliğine odaklanmaktadır. Bu da sadece Çin-Arap iş birliğine sürdürülebilir bir ivme kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda ABD'nin Çin-Arap iş birliğine yönelik engellerini de etkili bir şekilde tamponlamaktadır. Geleneksel ekonomik modelin yeşil, dijital ve yapay zekâ modeliyle değiştirilmesi Arap ülkelerinin orta ve uzun vadeli kalkınma hedeflerinde yer aldığından, Küresel Uygurluk Girişimi (GCI) bu ülkeler tarafından çok iyi karşılanmaktadır. Tarihi gelenekleri ve kültürel kavrayışlarıyla birbirini tamamlayan Çin uygarlığı ve Arap uygarlıklarının insanlar arası bağları ve kültürel alışverişleri de oldukça revaçtadır.

Dördüncüsü, jeopolitik ortamdaki değişiklikler ABD'nin Çin-Arap iş birliğini kısıtlamasını zorlaştırmıştır. Son yıllarda Rusya, Orta Doğu'da İran ve Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurmuş ve sıcak bölgesel meselelerinde ABD'nin karşısına denk bir güç olarak çıkmıştır. Rusya, İran ve Türkiye arasındaki tarihsel anlaşmazlıklara ve mevcut uyuşmazlıklara rağmen, her üç ülke de ABD ile daha derin çelişkilere sahiptir. Uzun süredir devam eden ve karmaşık bir hal alan Ukrayna meselesi de ABD'nin küresel stratejik konuşlanmasını ve kaynak tahsisini belli ölçüde etkilemiştir. Avrupa siyaseti, kendi çıkarlarını korumak için İsrail-Filistin çatışması ve İran nükleer müzakereleri konusunda ABD siyasetlerinden farklılıklar göstermektedir. Çin'in diyalog çağrısı kendi çıkarlarına uyduğu için Avrupa, Orta Doğu'da ABD ile o kadar da iş birlikçi davranmayabilir. Hindistan ve İran limanlar, enerji, ekonomik ilişkiler ve ticaret alanlarındaki iş birliğini geliştirerek ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları üzerinde zafiyet yaratmıştır.

Yeni Dönemde Çin-Arap Ortak Kader Topluluğunun Oluşturulmasına Yönelik Parlak Beklentiler

“1. Çin-Arap Devletleri Zirvesi Riyad Bildirisi”, “Suudi-Çin Zirvesi Ortak Sonuç Bil-

dirisi”, “Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında İş birliği” ve “Riyad Kalkınma Zirvesi Bildirisi” ile şekillenen Aralık 2022’deki “Çin-Arap Üç Halkalı Zirvesi”nde ikili ilişkilerin stratejik iş birliği temelinde daha yüksek bir seviyeye çıkarılması ve Çin-Arap ilişkileri için parlak bir geleceğin önünün açılması kararlaştırılmıştır. Çin-Arap etkileşimi için stratejik fırsatların sürekli olarak ortaya çıkması gerektiğinden, ortak bir geleceğe sahip bir Çin-Arap camiasının oluşturulması beklentisi daha da belirginleşecektir.

Birincisi, Çin-Arap karşılıklı siyasi güveni derinleşmeye devam ediyor. Her iki taraf da kendi kurumsal güvenliklerini ve kalkınma yolu seçimlerini koruma konusunda etkin bir eşgüdüm sağlayacaktır. Her iki taraf da kendi kurumsal güvenliklerine ve yol seçimlerine yönelik tehditlerle karşı karşıyayken, Çin ve Arap ülkeleri kurumsal güvenliğin korunmasına büyük önem vermekte ve kendi ulusal koşullarına uygun yolu yürüme kararına değer vermektedir. İki taraf da karşılıklı olarak birbirlerine saygı duyup birbirlerini anladıkça, Çin ve Arap ülkeleri iç işlerine müdahaleye, ideoloji ve çifte standartlarla “hizaya çekilmeye” karşı iş birliğini güçlendirmeyi sürdürecektir. Böylece iki taraf da kurumsal güvenliklerini ve yürümeye karar verdikleri yolu koruyacaktır. Kurumsal güvenliğin ve yürünen yolun korunması, Çin-Arap stratejik iş birliğinin kilit konusu ve esas içeriğidir. Her iki taraf da stratejik ortaklığı geliştirerek bu alandaki ikili iş birliği kapasitesini arttırmaya devam edecektir. “Üç Halkalı Zirve”, Çin ve Arap ülkelerinin küresel zorlukların üstesinden gelmek için birlik ve eşgüdümü güçlendirme yönündeki stratejik tercihini somutlaştırarak Çin-Arap Devletleri, Çin-Suudi Arabistan ve Çin-Körfez İş birliği Konseyi ilişkilerini yeni çok yönlü kalkınma dönemine taşıyacaktır. Bunun uluslararası manzara ve bölgesel durum üzerinde geniş kapsamlı bir etkisi olacağı kesindir.

İkincisi, ortak kalkınmayı teşvik etme, çok kutuplu bir dünyayı ilerletme, uluslararası hakkaniyet ve adaleti korumada Çin ve Arap ülkeleri birbirleri için giderek daha güvenilir ortaklar haline gelmektedir. Arap dünyasının yükselişi tüm Arap ülkelerinin ve Arap halklarının hayalidir. Çin, Arap dünyasının yükselişini geliştirmekte olan ülkelerin kolektif yükselişinin önemli bir parçası olarak görürken, Arap dünyası da Çin’in büyük ulusal gençleşme davasını gerçekleştirmesini desteklemektedir. Başkan Şi, “1. Çin-Arap Devletleri Zirvesi”nde yaptığı önemli konuşmasında, Çin-Arap pratik iş birliğini “4 kirişli ve 8 sütunlu” bir eve benzeterek ortak kalkınma, gıda güvenliği, sağlık, yeşil yenileşme, enerji güvenliği, uygarlıklar arası diyalog, genç yeteneklerin eğitimi, güvenlik ve istikrar dahil olmak üzere “Sekiz Büyük Ortak Eylemi” ilerletmek için Çin’in Arap tarafıyla ortaklaşa çalışmasını önermiştir. Her iki taraf da barış ve kalkınma için stratejik ortaklıklarını derinleştirmeye kararlı olup, gelecekteki iş birliği için büyük gizilgüce sahiptir.

Üçüncüsü, Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkilerdeki uzlaşma süreci kalıcı bir esnekliğe sahiptir ve Çin-Arap ortak kader topluluğunun oluşturulmasına ivme kazandırmaktadır. Çin-Arap ilişkilerinin istikrarlı bir şekilde gelişmesi bölgesel güvenlik, kalkınma ve iş birliği için elverişli bir ortam gerektirirken, Çin’in Suudi Arabistan ve İran arasındaki diplomatik bağların yeniden başlatılması için arabuluculuk yapmasıyla tetiklenen Orta Doğu’daki uzlaşma süreci bölgedeki ortamı önemli ölçüde iyileştirmektedir. Uzlaşma süreci geçici bir olgu değil, uzun vadeli bir eğilimdir. Bu hedefe ulaşan bölge ülkeleri için (dış etkenlerden) özerk olma arayışı uzun vadeli stratejik bir tercihtir. Çünkü bölge ülkelerinin uzlaşma yoluyla ekonomik, ticari ve güvenlik iş birliğine ve dış müdahalelere karşı direnme yeteneklerini arttırmaya ihtiyaçları vardır. Uzlaşma süreci dört koldan ilerlemektedir ve ilerlemeye devam edecektir. Suudi

Arabistan ve İran uzlaşmaya sürdürülebilir bir ivme kazandırmıştır. Diğer ülkelerin yanı sıra Bahreyn ve Mısır da İran ile ilişkilerini yumuşatmıştır. Suriye'nin Arap Birliği'ne geri dönmesini fırsat bilen daha fazla Arap ülkesi bu ülkeyle ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır ile ilişkilerini yumuşatmıştır.

Sonuç

Çin-Arap ilişkilerinin, ortak kader topluluğunu birlikte inşa etme yolunda daha yüksek seviyelere çıkmaya devam etmesi büyük bir stratejik öneme sahiptir. Hem Çin hem de Arap ülkeleri ulusal gençleşmeyi başarmak

ve ulusal kalkınmayı hızlandırmak gibi tarihi bir görevle karşı karşıyadır. Yeni koşullar altında Çin, Arap ülkeleriyle birlikte çalışarak dostluk ruhunu ileriye taşıyacak ve yeni çağa dönük Çin-Arap ortak kader topluluğu oluşturacaktır. Geleceğe bakıldığında, her iki taraf da ortak bir geleceğe sahip Çin-Arap camiası kavramını rehber edinmeli, siyaset ve ekonomi, güvenlik ve savunma ile kültürel alışveriş alanlarında iş birliğini pekiştirmelidir. Taraflar, ikili ilişkilerin yeni gelişimine ivme kazandırmayı sürdürmeli; adil eşitlikçi bir uluslararası düzenin kurulmasını teşvik etmeli ve yeni bir tür uluslararası ilişkiler tesis etmek amacıyla sıcak bölgesel sorunların çözümünü desteklemelidir.

Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinin İlk Belgesi

Hazırlayan: Yiğit Çınar

Teori Yazı Kurulu Üyesi

Türkiye ile Çin ya da Osmanlı Devleti ile Qing Hanedanlığı arasındaki ilişkiler 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Asya ülkelerinin devrimler yaparak çağdaşlaşmaya çalıştıkları dönemde Qing Hanedanlığı, İngiltere'yle tutuştukları Afyon Savaşları (1839-1860) sonrasında “Kendini Güçlendirme Hareketi”ni yürürlüğe koydu. 1860-1890 yılları arasını kapsayan bu süreçte hem Afyon Savaşları'nın yarasını kapatmak hem de diğer ülkeler ile mücadele edebilme seviyesine ulaşmak hedeflenmişti.¹

Kendini Güçlendirme Hareketi ile Avrupa ülkelerine elçiler gönderen Qing Hanedanlığı, Türk elçiler ile ilk defa İngiltere'de karşılaştılar. 1877 yılında Türk elçiler İngiltere'deki elçi yardımcısı Liu Xihong'a samimiyetle Çin'e yardım teklifinde bulunmuşlardı. Ancak bu teklif karşılık bulmadı. “Bir gün mutlaka” diyerek yanıt verilen bu gayriresmi ilk temas sonrası Çinliler, Osmanlı'daki reform hareketlerini yakından takip etmeye başladılar.

1912 yılında Sun-Yat-Sen önderliğinde gerçekleşen devrim ile birlikte Çin'de yeni bir

dönem başlıyordu. Gerçi 1930'lu yıllara kadar istikrar sağlanamamış olsa da Çin Cumhuriyeti yaşamaya devam etmişti. Aynı yıllarda iki genç devlet yani Türkiye Cumhuriyeti ve Çin Cumhuriyeti resmen birbirini tanımış olacaklardı.

Nihayet 1934 yılında resmi diplomatik ilişkiler kuruldu. Çinli heyetler Türk devrimini incelemek için Türkiye'ye çeşitli ziyaretler gerçekleştirdi. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı kaos ortamında ilişkiler zaman zaman kesintiye uğrasa da devam ettirildi. Aslında iki Cumhuriyet arasındaki ilk temas Mustafa Kemal'in emriyle 1925 yılında olmuştu. Türkiye'nin Belçika maslahatgüzarı üzerinden kurulan temaslar ile ticaret anlaşması yapılması planlanmış, karşılıklı kabul edilemeyen çeşitli maddelerden ötürü anlaşma imzalanamamıştı. Çan Kay Şek önderliğinde kurulan yeni milliyetçi hükümetin ilk yıllarında temaslar kesilmişti.

Bu kesinti uzun sürmedi ve milliyetçi hükümetin Türkiye ilgisi artarak devam etti. Hatta

¹ Xing, Yiting, “Çince Kaynaklara Göre Türkiye-Çin İlişkileri (1842-1949)”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2023, sayfa 18-19

